

Susana Rytöhonka

KÄÄNTÄMINEN MONIKIELISESSÄ ORGANISAATIOSSA

Kääntäminen ja käännösteknologia Euroopan komissiossa
ja Euroopan unionin neuvostossa

Susana Rytöhonka: Kääntäminen monikielisessä organisaatiossa: kääntäminen ja käännösteknologia Euroopan unionin komissiossa ja neuvostossa
Pro gradu -tutkielma
Tampereen yliopisto
Monikielisen viestinnän ja käännöstieteen maisteriohjelma, ranskan kielen kääntämisen ja tulkkauksen opintosuunta
Huhtikuu 2022

Tässä tutkielmassa tarkasteltiin kääntämistä ja käännösteknologiaa Euroopan unionin komissiossa ja neuvostossa. Tutkimuksen tarkoitus oli selvittää, millaista on käännöstyö Euroopan unionin toimielimissä ja mitä erityispiirteitä siihen liittyy. Tutkimuksen osana oli kysymyssarja, jonka esitin komission ja neuvoston suomen kielen käännösosaston kääntäjille. Kysymyssarja koostui 14 kysymyksestä, seitsemän kysymystä varsinaisesta käännöstyöstä ja seitsemän kysymystä käännösteknologiasta.

Tarkastelin tässä työssä sitä, minkälainen EU:n käännösorganisaatio on, miksi ja miten se on kehittynyt niin valtavaksi koneistoksi, kuin se on, miten se toimii ja missä sen yksiköitä on. Tutkimuksen teoriaosuudessa tarkastelin pääpiirteittäin unionin rakennetta ja toimintaa, mutta pääpaino on EU:n komission ja neuvoston käännösyksiköissä ja niiden toiminnassa. Tarkastelin myös, mitä kaikkia erityyppisiä tekstejä Euroopan unionissa tuotetaan, miksi ne ja mitkä niistä on käännettävä ja mitä erityisiä ongelmia näin monikielisessä käännösprosessissa on. Selvitän myös sitä, minkälaisia teknisiä apuvälineitä työssä käytetään ja miten ne ovat kehittyneet samoin kuin miten ne auttavat kääntäjiä ja mitä ongelmia niihin liittyy. Lisäksi tarkastelin, minkälainen joukko käännöstyötä tekee ja missä sekä mitä erityisvalmiuksia kääntäjän työ edellyttää. Euroopan unionin toimielinten tulkkauspalvelut eivät ole mukana tässä tutkimuksessa.

Kyselyyni sain vastauksia 12 kääntäjältä, ja vaikka vastaajia ei ollut enempää, vastaukset olivat seikkaperäisiä ja niistä saa hyvän kuvan kääntäjän käytännön työstä EU:ssa. Ennen kaikkea kääntäjien suuren työmäärän takia käännösteknologia osoittautui olevan aivan välttämätön apu kääntäjien työssä. Kyselyyn saatujen vastausten perusteella käännöstyö ja käännöstyökalut ovat kehittyneet vuosien varrella merkittävästi ja parantaneet kääntäjien työtä EU:ssa. Tästä huolimatta kehitykselle on aina tarve, ja yksi kehitysehdotuksista olikin kääntäjän integroidun työympäristön luominen eli sellaisen järjestelmän kehittäminen, joka sisältäisi kaikki kääntäjän apuvälineet. Järjestelmät ovat nyt suurimmaksi osaksi erillisiä, joten tällainen järjestelmä voisi tuoda vielä enemmän helpotusta kääntäjien työhön. Kääntäjien yleinen mielipide oli kaiken kaikkiaan, ettei konekääntäminen ja muu käännösteknologia voi täysin korvata ihmiskääntäjää lähitulevaisuudessa.

Avainsanat: käännösteknologia, kääntäminen, Euroopan unioni, komissio, neuvosto

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin Originality Check -ohjelmalla.

Sisällysluettelo

1	JOHDANTO	1
2	MENETELMÄ	3
3	EUROOPAN UNIONIN TOIMIELIMET	4
4	KÄÄNTÄMINEN EUROOPAN UNIONISSA	7
4.1	Euroopan unionista kehittyi maailman suurin käännösorganisaatio	7
4.2	Euroopan unionin toimielinten käännöspalvelut ja käännöskeskus	10
4.3	Miksi Euroopan unionissa käännetään	14
4.3.1	Monikielisyden ytimessä	14
4.3.2	Monikielisyden oikeudellinen perusta	17
4.4	Mitä Euroopan unionissa käännetään	19
4.5	Kääntäjät palvelevat unionin kansalaisia	22
4.6	EU-kääntämisen erityisongelmia ja käännösten laatu	23
4.7	Virkamieskilpailun kautta EU-tehtäviin	27
5	TEKNOLOGIA EU-KÄÄNTÄJIEN APUNA	29
5.1	Kynästä tietotekniikan ensiaskeliin	29
5.2	Käännösprosessi	30
5.3	Tekniset apuvälineet	31
6	KYSELYTUTKIMUS	36
6.1	Laadullinen vai määrällinen tutkimus	36
6.2	Kyselylomake	37
6.3	Hyvä tieteellinen käytäntö ja anonyymiyys	38
6.4	Aikaisempi tutkimus	39
6.5	Tausta-aineisto ja kyselyn toteutus	41
6.6	Kysymykset kääntäjille	44
6.7	Kyselyn tulokset ja analyysi	45
6.7.1	Kysymyssarjan ensimmäinen osio	45
6.7.2	Kysymyssarjan toinen osio	50
6.7.3	Muita huomioita vastauksista	54
7	LOPUKSI	59
	LÄHDELUETTELO	60
	Résumé en français	63

1 JOHDANTO

Perussopimuksensa mukaisesti Euroopan unioni kunnioittaa kieltensä rikkautta ja monimuotoisuutta.¹ Monikielisyys on ollut unionin keskeinen periaate sen perustamisesta alkaen. Kielten tasa-arvoisuus ja niiden asema EU:n toimielinten kanssa asioitaessa vahvistettiin jo unionin ensimmäisessä asetuksessa vuonna 1958. Unionin perusajatuksia olivat ja ovat vieläkin eri kulttuurien kunnioitus ja niiden erilaisuuksien tunnustaminen. Unionin toiminnan pohjana olevien perussopimusten jäsenvaltioille ja unionin toimielimille asettamista velvoitteista johtuva monikielisyys tarkoittaa käytännössä sitä, että käännösten ja kielitoisintojen tuottaminen on EU:n perustehtäviä, joten käännöstyön määrä EU:ssa on valtava. Nykyään Euroopan unionilla on 24 virallista kieltä, ja koska nämä kaikki ovat virallisia kieliä, lähtökohtaisesti unioni toimii näillä kaikilla kielillä. Tämä merkitsee sitä, että kaikki tärkeimmät asiakirjat, esimerkiksi säädökset, on ehdottomasti käännettävä kaikille virallisille kielille. Lisäksi on suuri määrä muita asiakirjoja, joiden kääntäminen katsotaan tarpeelliseksi kaikille virallisille kielille. Jotkin tekstit saatetaan kääntää vain osalle niistä, esimerkiksi jonkin maantieteellisen alueen kielille, mutta pääsääntö on, että jos asiakirja käännetään, niin kaikille kielille. Tämä edellyttää massiivista koneistoa, ja EU:ta onkin sanottu maailman suurimmaksi käännösorganisaatioksi (Wagner ym. 2012, 14). EU:n toimielinten käännöspalvelut ovat kokonsa, kielten määrän sekä käsiteltävien aihepiirien suhteen maailman suurimmat ja tarjoavat hyviä uramahdollisuuksia EU-asioista kiinnostuneille kääntäjille (Tulkkauksen pääosasto, Euroopan komissio, 2010).

Kiinnostukseni Euroopan unionin käännösorganisaatiota kohtaan heräsi, kun opiskelin yliopistossa ranskan kielen kääntämistä. Huomasin olevani kiinnostunut asiakirjojen kääntämisestä enemmän kuin kaunokirjallisuuden kääntämisestä. Pidin ajatuksesta, että kääntäessä noudatetaan tarkkaan määritettyjä tapoja vastaavuuden saavuttamiseksi alkuperäiseen tekstiin nähden eikä tilaa ole kääntäjän vapaudelle juuri ollenkaan. Aiheen valintaan vaikutti paljon myös se, että isäni työskenteli Brysselissä Euroopan unionin neuvostossa juristilingvistinä ja kertoi omakohtaisia kokemuksia EU:ssa työskentelystä. Juristilingvistin ammatti kiinnostaa minuakin ja siksi lähdin tutkimaan, minkälaista työskentely kielten ja kääntämisen parissa on isossa organisaatiossa.

¹ Sopimus Euroopan unionista, 3 artiklan 3 kohta. Teoksessa Euroopan unioni: Konsolidoidut sopimukset 2010.

Tutkimuksen aihe on kääntäminen ja käännösteknologian käyttö Euroopan unionin komissiossa ja Euroopan unionin neuvostossa. Aihe on koko tutkimukseni ajan muuttunut sitä mielenkiintoisemmaksi mitä enemmän olen päässyt asian ytimeen ja ymmärtänyt, ettei kyse ole pelkästään Eurooppaa johtavasta organisaatiosta, poliitikoista ja tärkeistä kokouksista, vaan siitä, että kääntäjät ovat ydinryhmä, jotka mahdollistavat koko tämän organisaation toimimisen. Aina eivät ihmiset muista tai välttämättä edes tiedosta, miten paljon kääntäjiä tarvitaan arkielämässä: lehdet, kirjat ja tv-ohjelmat eivät olisi mahdollisia ilman heitä. Siksi haluan tässä tutkimuksessa tutkia juuri EU-kääntäjien työtä ja ymmärtää sekä kuvailla, miten merkityksellistä työtä he tekevät. Lisäksi uskon, että tutkimukseni on hyödyllinen kenelle tahansa, joka haluaa saada tietoa EU:sta ja sen kääntäjistä. Tutkimustani voisi katsoa ikään kuin tietopakettina aiheesta, joka sisältää komission ja neuvoston kääntäjien omia käytännön näkemyksiä ja mielipiteitä heidän työstään.

Tässä tutkielmassa tarkastelen siis lähemmin, minkälainen EU:n käännösorganisaatio on, miten se toimii ja missä sen yksiköitä on. Tutkimuksen teoriaosuudessa tarkastelen pääpiirteittäin unionin rakennetta ja toimintaa, mutta pääpaino on EU:n komission ja neuvoston käännösyksiköissä ja niiden toiminnassa. Läpikäymäni laajan aineiston pohjalta kerron myös siitä, mitä kaikkia erityyppisiä tekstejä Euroopan unionissa tuotetaan, miksi ne ja mitkä niistä on käännettävä ja mitä erityisiä ongelmia näin monikielisessä käännösprosessissa on. Lisäksi tarkastelen, minkälainen joukko käännöstyötä tekee ja missä sekä mitä erityisvalmiuksia kääntäjän työ edellyttää. Euroopan unionin toimielinten tulkkauspalvelut eivät ole mukana tässä tutkimuksessa.

Tutkiessani näin ison ja monenlaisia tekstejä tuottavan organisaation käännöstoimintaa minulla heräsi kysymys: miten kääntäjät EU:ssa selviävät niin moniulotteisesta aineistosta ja isosta työmäärästä? Tähän on vastaus: käännösapuvälineitä hyödyntäen. Käännösteknologian syntyminen ja kehittyminen on ollut minkä tahansa alan kääntäjän pelastus jokapäiväisessä työssä. Siksi osana tätä tutkimusta tarkastelen myös kääntämisessä käytettäviä teknologisia apuvälineitä ja menetelmiä. Näihin asioihin sain vastauksia kyselylomakkeen avulla, jonka lähetin EU:n komissiossa ja neuvostossa työskenteleville suomen kielen kääntäjille. Tutkimuksen analyysiosiossa tarkastelen kyselyyn saamiani vastauksia. Tutkimusmetodinani oli siis lähettää kysely kääntäjille ja analysoida kyselyyn saamiani vastauksia.

Tämän organisaation moniulotteisuuden takia ja aiheen laajuuden vuoksi valitsin tutkimukseni kohteeksi unionin kaksi tärkeintä toimielintä: komission ja neuvoston ja niiden käännöstoiminnan. Kuten toimielimiä käsittelevästä luvusta käy selville, eri toimielinten käännöstarpeet eroavat ja

käännöstoiminta eroaa jossakin määrin toisistaan niiden aseman ja tehtävän mukaan Euroopan unionin rakenteessa ja järjestelmässä. Valitsin tutkimukseni kohteeksi komission, koska se on suurin ja sen lisäksi EU:n kehityksen kannalta keskeinen toimielin, ja neuvoston sen lainsäädäntövallan ja monikulttuurisuuden takia. Komission ja neuvoston käännöspalveluiden lisäksi käsittelen lyhyesti myös EU:n muiden toimielinten käännöspalveluja.

2 MENETELMÄ

Tässä työssä tarkastelen kääntämistä Euroopan unionissa, ja osana tätä tutkimusta tutkin internet-julkaisujen ja kirjallisuuden avulla EU:n käännöstyössä käytettävää käännösteknologiaa, miten se on vuosien mittaan kehittynyt ja mitä apuvälineitä EU-kääntäjät käyttävät tällä hetkellä. Tutkimuskysymys on: minkälaista kääntäminen ja käännösteknologia on EU:n komissiossa ja neuvostossa? Tutkimuskysymykseeni lähdin hakemaan vastauksia lähettämällä kyselylomakkeen muutamalle kymmenelle EU:n komissiossa ja neuvostossa työskenteleville suomalaisille kääntäjille ja sain 12 kääntäjältä seikkaperäisiä vastauksia. Kyselyn avulla sain ajankohtaista tietoa ja vastauksia kysymyksiini, sillä etsiessäni aiheesta taustatietoa huomasin, että sitä ei ole kovinkaan paljon tai tietoa, mitä löysin, saattoi olla yli 10 vuotta vanhaa. Kyselylomakkeesta kerron tarkemmin kyselytutkimusta käsittelevässä luvussa 6 Kyselytutkimus.

Käännösteknologialla tarkoitan tässä työssä konekääntimiä sekä erilaisia käännösapuvälineitä ja työkaluja, joita kääntäjät käyttävät pelkästään kääntämiseen. Tähän eivät kuulu erilaiset tekstinmuokkausohjelmat eivätkä sähköpostit, vaikka niiden kehittyminen onkin ollut kääntäjille suuri apu heidän työssään.

Tutkimuksessa menetelmänä toimii laadullinen eli kvalitatiivinen kyselytutkimus. Suurin osa kyselytutkimuksissa käytetyistä kyselyistä koostuu pelkästään suljetuista kysymyksistä. Se tarkoittaa sitä, että kysymyksiin on jo valmiit vastaukset. Esimerkiksi kyselyssä, jossa halutaan tietää mitä lehtiä ihmiset lukevat, kysymykset voivat olla vaikkapa tällaisia: ”Mitä näistä seuraavista lehdistä luet ainakin kerran viikossa?”. Tätä seuraa lista erilaisista lehdistä, ja joskus listan lopussa on vaihtoehto ”muu, mikä?”.

Sitä vastoin tässä minun kyselytutkimuksessani kyselyyn vastaava kääntäjä saa vapaasti ja anonyymisti vastata lähettämäni kysymyssarjan kysymyksiin ja kertoa omia kokemuksiaan ja

mielipiteitään kustakin aiheesta. Tutkimuksessani esitän laadullista ja avoimia kysymyksiä, mikä tarkoittaa kysymyksiä, joihin ei ole valmiita vastausvaihtoehtoja, vaan vastaaja joutuu itse miettimään vastaustaan ja kirjoittamaan sen. Tämä tapa sopii tähän tutkimukseen parhaiten, sillä tarkoitus oli saada tarkkoja, vapaamuotoisia, omakohtaisia ja yksityiskohtaisia vastauksia kysymyksiin ja sellaisia ei suljetuilla kysymyksillä olisi saatu.

Kyselylomakkeessa vastaajia pyydettiin kertomaan muun muassa omista kokemuksistaan kääntäjänä EU:ssa siitä, miten he päätyivät EU:hun kääntäjäksi, työskentelystä käännösteknologian avulla ja kanssa sekä siitä, mitä termitietokantoja, konekääntimiä ja muita käännösapuvälineitä he käyttävät tällä hetkellä työssään ja miten he niiden tuomaan apuun suhtautuvat. Myös käännösteknologian tulevaisuus oli yksi lomakkeen kysymyksistä. Kysely toteutettiin kesällä 2021 täysin anonymisti lähettämällä komission ja neuvoston suomen kielen kääntäjille sarja heidän työhönsä liittyviä kysymyksiä, ja vastaajat osallistuivat kyselyyn vapaaehtoisesti. Vastausaikaa heillä oli muutama kuukausi. Kyselyn kysymykset kerrotaan luvussa 6 Kyselytutkimus.

3 EUROOPAN UNIONIN TOIMIELIMET

Käsitteenä Euroopan unionilla voidaan tarkoittaa sen jäsenvaltioiden muodostamaa taloudellista ja poliittista liittoa ja maantieteellistä aluetta. Yleensä sillä kuitenkin viitataan unionin toimielinten kokonaisuuteen ja toimielinten toimintaan. Pähkinänkuoressa Euroopan unionin toiminnan voi esittää näin: Eurooppa-neuvosto vetää suuret linjat päätöksillään. Niiden mukaisesti Euroopan unionin neuvosto yhdessä Euroopan parlamentin kanssa panee näitä päätöksiä täytäntöön Euroopan komission esittämien lakiehdotusten pohjalta, ja jos jokin asia jää näin annetussa lainsäädännössä epäselväksi tai tulkinnanvaraiseksi, Euroopan unionin tuomioistuin täsmentää (Wagner ym.2012; Ruonala 2014, 31; Satuli 2019, 38; Penttinen & Talus 2017, 1; Raitio 2020). Esittelen seuraavaksi hiukan tarkemmin mutta lyhyesti Euroopan unionin tärkeimmät toimielimet eli Eurooppa-neuvoston, Euroopan komission, Euroopan unionin neuvoston, Euroopan parlamentin, Euroopan unionin tuomioistuimen ja tilintarkastustuomioistuimen, jotta saadaan yleiskuva niiden tehtävistä.

Euroopan komissio

Euroopan komissiota on usein verrattu moottoriin, jota ilman unioni ei toimisi (Ruonala 2014, 40). Vertaus sopii hyvin siksi, että komissiolla on lähes yksinoikeus antaa lakialoitteita EU:ssa. Komissio

on valmisteleva, neuvotteleva ja toimeenpaneva toimielin, jonka tehtävänä on tehdä lainsäädäntöehdotuksia ja valvoa lainsäädännön soveltamista ja perussopimusten noudattamista unionin jäsenvaltioissa sekä vastata Euroopan unionin toimintapolitiikkojen ja talousarvion täytäntöönpanosta ja hallinnoinnista. Lisäksi komissio edustaa EU:ta kansainvälisten kauppaja yhteistyösopimusten neuvottelemisessa. Ilman komission liikkeellepanevaa ja toimeenpanevaa voimaa unioni ei voisi toimia. Komissio koostuu kahdesta varsin erilaisesta instituutiosta: toisaalta jäsenvaltioiden viideksi vuodeksi kerrallaan nimeämien 27 komissaarin, yksi kustakin jäsenvaltiosta, muodostamasta kollegiosta ja toisaalta näiden tukena työskentelevistä tuhansista pysyvistä virkamiehistä koostuvista pääosastoista (Satuli 2019, 52). Kummastakin puhutaan komissiona, joten asiayhteydestä täytyy päätellä, kumpaa tarkoitetaan, vaiko molempia yhdessä. Komissio toimii pääosin Brysselissä.

Eurooppa-neuvosto

Euroopan unionin toiminnan ja politiikan tärkeimmät linjanvedot tehdään kuitenkin Eurooppa-neuvostossa, joka on EU:n jäsenvaltioiden valtion- ja hallitustenpäämiesten muodostama neuvottelu- ja keskustelufoorumi. Tämä 27 henkilön joukko eli Eurooppa-neuvosto viitoittaa huippukokouksissaan, joita on vähintään neljästi vuodessa, unionin politiikkaa, ja unionin kehittämisen ja koko unionia koskevien ongelmien ratkaisemisen kannalta isoimmat päätökset tehdään Eurooppa-neuvostossa. Eurooppa-neuvosto käyttää myös korkeimman tason nimitysvaltaa EU:ssa ja vahvistaa EU:n monivuotisesta rahoituksesta tehdyn päätöksen. Vaikka Eurooppa-neuvosto ei ole varsinainen lainsäädäntöelin, sen tekemät päätökset ohjaavat ja sitovat koko unionia. Jäsenvaltioiden valtionpäämiesten kokouksia on pidetty kautta unionin historian, mutta virallisen toimielimen aseman Eurooppa-neuvosto sai vasta vuonna 2009 voimaan tullessa Lissabonin sopimuksessa. Eurooppa-neuvoston toiminnan tukena on pysyvä puheenjohtaja, jota kutsutaan Euroopan unionin presidentiksi, ja ministerineuvoston sihteeristö. Myös komission puheenjohtaja osallistuu Eurooppa-neuvoston kokouksiin.

Euroopan unionin neuvosto

Euroopan unionin neuvosto on keskeinen lainsäädäntö- ja päätöksentekuelin, jossa jäsenvaltioiden hallitusten jäsenet eli ministerit edustavat jäsenvaltioita kulloinkin käsiteltävän asian mukaisessa kokoonpanossa. Kokoonpanoa kutsutaan myös ministerineuvostoksi. Neuvosto neuvottelee, työstää ja hyväksyy lainsäädäntöä useimmiten ns. tavallisessa lainsäädäntömenettelyssä eli yhdessä Euroopan parlamentin kanssa. Lisäksi neuvosto, siis jäsenvaltioiden asianomaiset ministerit, vastaa

jäsenvaltioiden politiikkojen koordinoinnista, kehittää EU:n yhteistä ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa, tekee kansainvälisiä sopimuksia ja hyväksyy EU:n vuosittaisen talousarvion yhdessä Euroopan parlamentin kanssa. Neuvoston toiminnan valmistelevana tukena on pysyvien edustajien komitea Coreper (EU-suurlähettiläät) ja neuvoston sihteeristö. Neuvoston sihteeristö toimii Brysselissä, jossa neuvosto, samoin kuin Eurooppa-neuvosto, yleensä myös kokoontuu. Vähän kuten komission osalta, neuvostolla asiayhteydestä riippuen voidaan tarkoittaa jäsenvaltioiden ministerien muodostamaa ministerineuvostoa tai ministerineuvoston toiminnan tukena toimivaa satojen pysyvien virkamiesten muodostamaa sihteeristöä, tai jopa molempia yhdessä.

Euroopan parlamentti

Euroopan parlamentti on unionin kansanedustuslaitos, jonka jäsenet ovat jäsenvaltioiden kansalaisten suorilla vaaleilla viiden vuoden välein valitsemia. Se on ainoa unionin toimielin, joka edustaa suoraan EU:n kansalaisia, ja se on neuvoston ohella keskeinen budjettivallan käyttäjä ja lainsäätävä: se hyväksyy EU:n talousarvion neuvoston kanssa, ja suurin osa unionin lainsäädännöstä päätetään tavallisessa lainsäädäntömenettelyssä yhteispäätösmenettelyllä, jossa parlamentti toimii toisena lainsäätäjänä neuvoston rinnalla. Toisin kuin kansallisilla parlamenteilla tai niiden jäsenillä, Euroopan parlamentilla tai sen jäsenillä ei ole oikeutta tehdä lakialoitteita. Parlamentti hyväksyy myös komission puheenjohtajan ja jäsenet sekä valvoo komission toimintaa. Parlamentti kokoontuu Brysselissä ja Strasburgissa, ja sen sihteeristö toimii osin myös Luxemburgissa.

Euroopan unionin tuomioistuin

Euroopan unionin tuomioistuin käsittää unionin tuomioistuimen ja unionin yleisen tuomioistuimen. Sen tehtävänä on käsitellä jäsenvaltioiden ja toimielinten kanteet neuvoston ja Euroopan parlamentin päätösten kumoamiseksi sekä komission tai jäsenvaltioiden toista jäsenvaltiota vastaan nostamat rikkomuskanteet, jotka perustuvat siihen, että jäsenvaltio ei ole noudattanut jäsenyysvelvoitteitaan. Lisäksi se antaa ratkaisut kansallisten tuomioistuinten ennakkoratkaisupyyntöihin EU-oikeuden tulkinnasta. Unionin tuomioistuin käsittelee myös valitukset unionin yleisestä tuomioistuimesta. Unionin yleinen tuomioistuin taas mm. käsittelee yritysten ja yksityishenkilöiden nostamat kanteet EU:n toimielinten ja virastojen päätösten kumoamiseksi ja laiminlyöntien korjaamiseksi. Unionin tuomioistuimen merkitys unionin oikeudellisessa järjestelmässä on erityisen painava siksi, että se viime kädessä, kansallisten tuomioistuinten yläpuolella, tulkitsee EU:n perussopimuksia ja niiden pohjalta annettua lainsäädäntöä, joka on usein vaikeaselkoista sitä säädettäessä tehtyjen poliittisten

kompromissien myötä. Sama koskee EU:n perussopimustensa nojalla tekemiä kansainvälisiä sopimuksia. Tuomioistuin toimii Luxemburgissa.

Tilintarkastustuomioistuin

Luxemburgissa toimii myös tilintarkastustuomioistuin, joka oikeastaan ei ole mikään tuomioistuin, vaan toimielin, joka valvoo unionin varainkäyttöä ja talousarvion noudattamista. Sillä ei ole itsenäistä päätösvaltaa, mutta sen tarkastuskertomusten ja havaintojen tai lausunnon pohjalta EU:n neuvosto ja Euroopan parlamentti päättävät vastuuvapauden myöntämisestä eri toimielimille. Lisäksi se laatii erityiskertomuksia EU:n talousarvioon tai hallintoon liittyvistä kysymyksistä.

Muita toimielimiä

Euroopan keskuspankki (EKP), joka sijaitsee Frankfurtissa, on euroalueen 19 maan yhteinen keskuspankki². Sen ensisijainen tehtävä on pitää hinnat vakaina euroalueella ja se myös valvoo euroalueen pankkeja. Lisäksi se voi osallistua Euroopan unionin muiden tavoitteiden saavuttamiseen, kunhan sen ensisijainen tavoite ei vaarannu siitä. Sen toissijaisiin tehtäviin kuuluu muun muassa pyrkimys kestävään kehitykseen ja täystyöllisyyteen.

Euroopan unionissa on myös muita elimiä ja virastoja. Tärkeitä keskustelufoorumeita ovat Brysselissä toimivat Euroopan talous- ja sosiaalikomitea ja alueiden komitea. Ne antavat lausuntoja unionin lainsäädäntöelimille EU:n lakiehdotuksista. Lisäksi on lukuisia erillisvirastoja eri puolilla Eurooppaa.

4 KÄÄNTÄMINEN EUROOPAN UNIONISSA

4.1 Euroopan unionista kehittyi maailman suurin käänösorganisaatio

Jotta lukijan on helpompi hahmottaa, minkälaisen käänösorganisaation EU pitää sisällään olennaisena, mutta vain yhtenä osanaan, tarkastelen läpikäymäni lähdekirjallisuuden pohjalta

² Maat ovat Alankomaat, Belgia, Espanja, Irlanti, Italia, Itävalta, Kreikka, Kypros, Latvia, Liettua, Luxemburg, Malta, Portugali, Ranska, Saksa, Slovakia, Slovenia, Suomi ja Viro (Satuli 2019, 105).

Euroopan unionin historiaa erityisesti laajentumisen ja virallisten kielten joukon eli kieliregiimin kasvamisen kannalta, mutta valottaen myös sitä, miten paljon laajemmille toiminnan aloille EU on vuosien kuluessa paisunut.

Euroopan unioni on kulkenut pitkän tien nykyiseen muotoonsa ja kokoonsa. Kaikki sai alkunsa pian toisen maailmansodan jälkeen pyrkimyksestä säilyttää rauha Euroopassa. Tämä oli tärkein tavoite, kun Pariisissa julkistettiin 9.5.1950 suunnitelma Ranskan ja Saksan hiili- ja terästuotannon yhdistämisestä. Sen mukaisesti Alankomaat, Belgia, Italia, Luxemburg, Ranska ja Saksa perustivat Euroopan hiili- ja teräsyhteisön (EHTY) vuonna 1951.

Seuraava vaihe kehityksessä olivat vuonna 1957 solmitut ja 1.1.1958 voimaan tulleet sopimukset Euroopan Atomienergiayhteisön ja Euroopan Talousyhteisön (ETY) perustamisesta, niin sanotut Rooman sopimukset. Kieliä oli neljä: hollanti, italia, ranska ja saksa (Ruonala 2014, 21; Wagner ym. 2012, 102). Näiden kolmen yhteisön toimielimet yhdistettiin vuonna 1965 tehdyllä niin sanotulla sulautumissopimuksella Euroopan yhteisöiksi (EY).

Yhteisön ensimmäinen laajentuminen tapahtui 1.1.1973, kun Irlanti, Tanska ja Yhdistynyt kuningaskunta liittyivät jäseniksi. Virallisia kieliä tuli lisää kaksi, englantia ja tanska, sillä Irlanti tyytyi iirin kielen osalta ns. sopimuskielen asemaan³. Kreikasta tuli yhteisön jäsen 1.1.1981 ja Espanjasta sekä Portugalista 1.1.1986. Kieliä oli nyt yhdeksän.

Hallinnollisen kehityksen alalla asetettiin vuonna 1986 sovitulla ns. yhtenäisasiakirjalla yhteisön tavoitteeksi sisämarkkinoiden toteuttaminen vuoden 1992 loppuun mennessä ja perustettiin Euroopan poliittinen yhteistyö. Euroopan yhteisöstä tuli osa Euroopan unionia (EU) Maastrichtissa vuonna 1992 solmitulla Sopimuksella Euroopan unionista (SEU). Nämä olivat unionin kehityksen, muun muassa tulevan laajentumiskehityksen, kannalta tärkeitä vaiheita.

³ Irlannin liittymisen aikaan 1970-luvulla iirin kielen kannatus oli vähimmillään Irlannissa ja esimerkiksi kouluissa päästötodistusten pakkoirivaatimuksista oltiin luopumassa, joten Irlannin tuolloinen hallitus ei tullut vaatineeksi iirin kielelle virallista asemaa EU:ssa, vaan siitä tuli vain yksi sopimuskielistä mutta ei virallinen kieli. Tämä tarkoitti esimerkiksi, että EU:n säännöstöä eli *acquis*'ta ei käännetty iiriksi, mutta aikanaan Maastrichtin sopimus (1990-luvulla) käännettiin. Käytännössä tämä iirin kielen muuta heikompi asema merkitsi muun muassa sitä, että iirin kielen taidosta ei ollut samaa hyötyä kuin muista EU:n virallisista kielistä niille, jotka halusivat käännöstöihin EU:n toimielimiin. Tämähän oli selvästi vastoin sitä kielten tasa-arvoa, jota EU sanoi noudattavansa. Vasta vuosina 2003–2004 Irlannin tasavallassa käyty *Stádas*-kampanja sai Irlannin hallituksen hakemaan iirille virallisen kielen asemaa, mikä toteutui vuoden 2007 alusta.

1.1.1995 Euroopan unioniin liittyivät Itävalta, Ruotsi ja Suomi. Uusia kieliä tuli kaksi: ruotsi ja suomi. Maantieteellisesti laajin laajentuminen koko historiassa tapahtui 1.5.2004, jolloin peräti kymmenen maata liittyi unioniin: Viro, Latvia, Liettua, Puola, Tšekin tasavalta, Slovakia, Unkari, Slovenia, Kypros ja Malta. Kieliä tuli lisää yhdeksän. Iirin kieli sai virallisen aseman 1.1.2007. Bulgaria ja Romania liittyivät 1.1.2007 ja Kroatia 1.7.2013 tuoden mukanaan omat kielensä. Yhdistyneen kuningaskunnan erottua EU:sta 31.1.2020 unionissa on nyt 27 jäsenvaltiota ja kieliä 24.

SEU-sopimusta muutettiin vuonna 1997 tehdyllä Amsterdamin sopimuksella ja vuonna 2001 tehdyllä Nizzan sopimuksella. (Wagner ym. 2012, 129–130). Näillä Amsterdamin ja Nizzan sopimuksilla ei kuitenkaan päästy unionin tulevaan itälaajentumiseen nähden riittävän toimivaan malliin päätöksenteossa ja toimielinten rakenteissa, joten jäsenvaltioiden hallitusten välinen niin sanottu tulevaisuuskonventti laati 2000-luvun alkuvuosina luonnoksen ns. perustuslakisopimukseksi (Ruonala 2014, 12). Vaikka luonnos hyväksyttiin kaikissa jäsenvaltioissa, Ranska ja Hollanti torjuivat sen kansanäänestyksessä. Taas neuvoteltiin lähes 30 valtion joukolla, ja Lissabonissa allekirjoitettiin vihdoinkin 13.12.2007 Portugalin puheenjohtajakaudella sopimus, joka tuli voimaan 1.1.2009. Lissabonin sopimuksella muutettiin Sopimusta Euroopan unionista, EY-sopimuksesta tuli muutettuna Sopimus Euroopan unionin toiminnasta (SEUT), Euroopan unioni sai oikeushenkilöyden, pilarirakenteesta⁴ luovuttiin, päätöksentekoa tehostettiin, Eurooppa-neuvostosta tuli virallinen toimielin, EU:n kansalaisille mahdollistettiin kansalaisaloite, monen muun muutoksen ohessa (Ruonala 2014, 162). Lissabonin sopimus toi muutoksen myös EU:n terminologiaan, muun muassa siinä, että EU rakentuu nyt perussopimuksille (SEU ja SEUT) ja perustamissopimukset ovat historiaa (Wagner ym. 2012, 159), samoin käsite Euroopan yhteisö hävisi EU:n terminologiasta. (Ruonala 2014, 62). Lisäksi Lissabonin sopimus toi EU:n päätöksentekoon mukaan niin sanotut delegoidut säädökset, joilla komissio voi täydentää tai muuttaa jälkikäteen EU:n säädösten yksityiskohtia (Satuli 2019, 42 ja 51).

Koska EU on demokraattinen organisaatio, on tärkeää, että kansalaisille viestiminen heidän omalla kielellään onnistuu. Monikielisyys, eri kulttuurien kunnioittaminen ja niiden erilaisuuden tunnistaminen onkin ollut EU:n perusarvoja yhteisön perustamisesta alkaen (Ruonala 2014, 159). Tämä koskee myös kieliä, ja se tekee EU:sta erilaisen kuin muut kansainväliset järjestöt: sen sijaan, että unionin perustajat olisivat valinneet kaksi tai kolme työkieltä, he päättivät, että kaikilla

⁴ Maastrichtin sopimuksella vuonna 1992 EU:lle oli vahvistettu niin sanottu pilarirakenne, jossa olemassa olevan Euroopan yhteisöjä koskevan yhteistyön rinnalle tulivat yhteinen ulko- ja turvallisuuspolitiikka (YUTP, toinen pilari) ja yhteistyö oikeus- ja sisäasioissa (YOS, kolmas pilari) (Satuli 2019, 20).

jäsenvaltioiden itselleen nimeämillä virallisilla kielillä on sama asema. Jäsenvaltioiden kansalaisten täytyy voida käyttää neuvotteluissa omaa kieltään ja esittää asiakirjoja omalla kielellään. Kielet ovat myös avain eri kulttuurien ymmärtämiseen ja kanssakäymiseen eri jäsenvaltioiden asukkaiden kesken. Kielten osaaminen helpottaa myös liikkumista unionin alueella ja edistää osaltaan sisämarkkinoiden toimintaa ja kehittymistä.

Kääntämisellä ja tulkkauksella on ollut oleellinen merkitys ylikansallisten eli EU:n ja kansallisten eli jäsenvaltioiden instituutioiden välisen tasapainon ylläpitämisessä. Jokaisen uuden virallisen kielen lisäämisen myötä käännös- ja tulkkipalvelujen henkilöstö ja resurssit, mutta myös vaatimukset koko järjestelmälle, ovat lisääntyneet. EU:n tulkkauksen ja käännöskustannukset ovat yli miljardi euroa vuodessa, ja suurten kustannusten takia jäsenvaltiot ovat jo pitkään painottaneet kustannustehokkuuden tärkeyttä (Ruonala 2014, 160). Niinpä kaikki viralliset kielet eivät sitten kuitenkaan ole käytännössä täysin tasa-arvoisia: esimerkiksi neuvoston kokouksissa pyritään siihen, että asiat hoidetaan yleisimmillä työkielillä eli englanniksi tai ranskaksi, joskus harvoin saksaksi. Tulkkaukselle muille kielille saatetaan järjestää vain, jos sitä erikseen pyydetään.

EU:n toimielimet tuottavat tavattoman paljon lainsäädäntöä ja muuta tekstiä mitä erilaisimmilta aloilta, joten toimielinten käännösyksiköiden tekemä käännöstyö on merkittävä. EU:lla on Brysselissä jatkuvaa käännöspalvelua Euroopan komissiolla, Euroopan unionin neuvostolla sekä Euroopan talous- ja sosiaalikomitealla ja alueiden komitealla. Luxemburgissa taas on osa Euroopan parlamentin sihteeristöä, Euroopan unionin tuomioistuin, Euroopan tilintarkastustuomioistuin, ja niillä kullakin on omat käännöspalvelunsa, joista kerron lisää myöhemmin. Lisäksi Luxemburgissa toimiva EU:n elinten käännöskeskus on unionin virasto, joka tarjoaa käännöspalveluita niitä tarvitseville. Euroopan keskuspankillla on omat kääntäjänsä Frankfurtissa.

4.2 Euroopan unionin toimielinten käännöspalvelut ja käännöskeskus

Seuraavaksi esittelen yllä mainitsemiä toimielinten käännöspalvelut, jotka eroavat toisistaan jossakin määrin. Myös eri toimielinten käännöspalvelujen toimenkuvat eroavat toisistaan, kuten voi havaita edellä olevasta toimielinten ja niiden roolien kuvauksesta EU:n kokonaisuudessa. Laajasti ottaen eri toimielimissä käännetään toki paljon samanlaisia tekstejä, esimerkiksi säädöstekstejä, mutta myös varsin erilaisia tekstejä johtuen toimielinten tehtävien erilaisuudesta. Käännöstarpeet

niissä ovat muutenkin erilaisia. Tämän vuoksi on katsottu tarpeelliseksi, että useimmilla toimielimillä on omat käännöspalvelunsa.

Neuvoston käännöspalvelu

Neuvoston pääsihteeristön käännöspalvelu, joka sijaitsee Brysselissä, tuottaa sekä Eurooppa-neuvoston että Euroopan unionin neuvoston työskentelyssä tarvittavien asiakirjojen käännökset. Neuvoston ja Eurooppa-neuvoston tasolla tehtävien päätösten perustana olevien asiakirjojen on oltava saatavilla kaikilla virallisilla kielillä. Huomattava osa käännettävistä teksteistä on säädöksiä tai niiden valmisteluun liittyviä asiakirjoja, ja paljon on myös erilaisia poliittisia asiakirjoja, joita neuvoston lukuisat työryhmät tarvitsevat ja tuottavat työssään. Kuitenkin noin 70 prosenttia neuvoston tuottamista teksteistä jätetään käännettäväksi, koska työryhmät käsittelevät asiaa senkielisen tekstin pohjalta, jolla asiakirja on laadittu (yleensä englanti tai ranska). Kääntäjiä neuvostossa on noin 650 (Wagner ym. 2012, 17, ja The Language Service of the General Secretariat of the Council of the European Union –julkaisu⁵). Kussakin 24 kieliyksikössä on noin 26 kääntäjää ja 10 assistenttia. Käännösyksikön hallinto koostuu yksikön päälliköstä, laadunvalvojasta, resurssivastaavasta ja koordinaattorista, joka vastaa töiden jakamisesta kääntäjien kesken.

Komission käännöspalvelu

Komission kirjeenvaihto kansalaisten ja EU-maiden viranomaisten ja sidosryhmien kanssa sekä kaikki säädöstekstit ja niiden valmistelussa syntyvät asiakirjat muodostavat valtaosan komissiossa käännettävistä asiakirjoista. Komission käännöstoimen pääosasto Directorate-General for Translation (DGT) vastaa Euroopan komission tekstien kääntämisestä 24 viralliselle kielelle; tarvittaessa tekstejä voidaan kääntää myös muille kielille. Pääosasto keskittyy kääntämään vain kirjoitettuja tekstejä. Komissiossa työskentelee lähes 2000 kääntäjää (Wagner ym. 2012, 18).

Käännöstoimen pääosasto tarjoaa kielipalveluja, joita komissio tarvitsee toimiakseen monikielisenä organisaationa (DGT nettisivut). Näiden palvelujen tuottamiseksi DGT:ssä työskentelee korkeasti koulutettu sisäinen henkilöstö, ja komissio käyttää myös ulkopuolisia tahoja, jotka on testattu tiukoissa valinta- tai tarjouskilpailuissa. Käännöstoimen pääosasto käyttää ja kehittää laajasti uusimpia sähköisiä käännösapuvälineitä, kuten konekääntämiseen kehitetty käännösapuväline MT@ET, joka pohjautuu käännöstoimen pääosaston käännösmuisteihin.

⁵ Tämän lähteen mukaan neuvostossa on tarjolla vuosittain runsaat sata harjoittelupaikkaa vuosittain, myös kieliosastoilla, osa palkallisia, osa palkattomia.

Uusien maiden liittyessä EU:hun käännöstoimen pääosaston kieliyksiköiden määrä yleensä kasvaa, ovathan liittyvistä maista useimmat tuoneet mukanaan kielensä. EU:hun liittymistä valmisteleva valtio perustaa jonkin ministeriönsä alaisuuteen yksikön, jonka tehtävänä on kääntää koko EU:n säännöstö eli ns. *acquis communautaire* kyseisen valtion kansalliselle kielelle. Käännöstoimen pääosasto tarjoaa teknistä apua, koulutusta ja ammatillista neuvontaa ja tukea tällaiselle kansalliselle käännösyksikölle helpottaakseen kyseisen valtion integroitumista säännöstön kääntämisen osalta. Lisäksi käännöstoimen pääosasto perustaa tuohon maahan paikallistoimiston ja pitää siihen yhteyttä sekä tukee maan yliopistoja antamalla niille kääntäjäkoulutusta koskevaa neuvontaa. Tällä tavoin pääosasto varmistaa, että tutkinnon suorittaneet kääntäjät pystyvät liittymisen tapahduttua vastaamaan käännöstoimen pääosaston nykyisiin ja tuleviin tarpeisiin (Kääntäminen monikielisessä yhteisössä -kirjanen, 2009).

Parlamentin käännöspalvelu

Parlamentin käännöspääosasto koostuu suurimmaksi osaksi kielikohtaisista käännösyksiköistä ja niiden kääntäjistä, jotka työskentelevät pääosin Luxemburgissa. Parlamentissa on noin 700 kääntäjää (Wagner ym. 2012, 16). Hekin muiden toimielinten kääntäjien lailla kääntävät asiakirjoja 24 viralliselle kielelle. Kieliyhdistelmiä on kaiken kaikkiaan 552, sillä jokaisesta kielestä voidaan kääntää 23 muuhun kieleen⁶. Kaikista lähdekielistä ei kuitenkaan aina ole mahdollista kääntää suoraan kaikkiin kohdekieliin. Sen takia parlamentin, ja muidenkin toimielinten, kääntäjät ovatkin turvautuneet jo vanhastaan välikieliin, mikä tarkoittaa sitä, että kun alkuperäinen teksti on ensin käännetty englantiin, ranskaan tai saksaan, tätä käännöstä käytetään pohjana käännettäessä muihin kieliin⁷. Kääntäjät ja hallintoavustajat työskentelevät lähekkäin ja avustajat valmistelevat kääntäjille työt kääntämistä varten valmiiksi sekä viimeistelevät käännetyt asiakirjat tietoteknisten apuvälineiden avulla.

Euroopan parlamentin nettisivujen mukaan kieliyksiköt eivät työskentele yksin, vaan niille tarjoaa apua tietotekniikan ja teknisen tuen yksikkö, mikäli kääntämisessä tarvitaan juuri tietoteknistä tukea. Apuna on myös suunnitteluyksikkö, joka ottaa vastaan käännöspyynnöt ja varmistaa, että

⁶<https://www.europarl.europa.eu/news/fi/headlines/eu-affairs/20120220STO38573/euroopan-parlamentin-kaannospalvelut-teksteja-23-kielella>. Euroopan parlamentin jäsenet (MEPit) saattavat esittää kirjallisia kysymyksiä omalla kielellään, mikä aiheuttaa parlamentin käännöspalvelulle vaatimuksia, jotka ovat erilaisia kuin muiden toimielinten käännöspalveluiden vaatimukset (Wagner ym. 2012, 54).

⁷ Ns. relekääntäminen.

käännökset valmistuvat ajoissa. Käännöspääosastossa on myös selväkieli- ja editointiyksikkö, joilta englannin- tai ranskankielisten tekstien laatijat, jotka eivät laadi lainsäädäntötekstejä, voivat pyytää apua kieliäsun tarkistamiseksi ja viimeistelemiseksi. Näin varmistuu parlamentin asiakirjojen korkea laatu⁸.

Euroopan unionin tuomioistuimen käännöspalvelu

Euroopan unionin tuomioistuimen asiakirjojen kääntämisestä vastaa oikeudellinen käännöspalvelu. Se takaa unionin tuomioistuimen oikeuskäytännön saatavuuden kaikilla kielillä ja varmistaa kaikille unionin kansalaisille pääsyn tuomioistuimen palveluihin heidän omalla kielellään. Oikeudelliset tekstit, joita käännetään, ovat luonteeltaan erilaisia ja vaihtelevia riippuen asian luonteesta, oikeudenalasta, asiakirjatyypistä yms. Euroopan unionin tuomioistuimen käännöstyöstä vastaavat noin 600 juristilingvistiä, joilla on oikeustieteellinen tutkinto, ja he ovat tärkeitä henkilöitä oikeudenkäynneissä asianosaisten ja tuomareiden välisessä viestinnässä (Wagner ym. 2012, 20). Koska unionin tuomioistuimella on niin tärkeä asema EU:n oikeusjärjestelmässä ja EU:n lainsäädännön ja toimielimien tekemien päätösten ja sopimusten tulkitsemisessä ja koska oikeudellisten tekstien ymmärtäminen usein edellyttää alan käsitteiden tuntemusta ja oikeuskielessä nyansseilla saattaa olla ratkaiseva merkitys, on katsottu tarpeelliseksi, että kaikilla tuomioistuimen kääntäjillä on myös juridinen asiantuntemus.

Oikeudellisen kääntämisen palvelu, joka toimii monikielisyyden pääosastolla, on toimielimen suurin yksikkö. Palvelu koostuu kieliyksiköistä, joita on yksi jokaiselle unionin viralliselle kielelle. Lisäksi palveluun kuuluu kolme tukipalveluyksikköä, jotka auttavat kieliyksiköitä esimerkiksi käännöspyyntöjen ja ulkoistettujen tehtävien hallinnoissa, kääntämistä helpottavissa tietotekniikkasovelluksissa, terminologiassa, dokumentoinnissa ja koulutuksessa.

Euroopan unionin tilintarkastustuomioistuimen käännöspalvelu

Euroopan tilintarkastustuomioistuimen (ETT) käännös- ja kielipalveluista vastaa monikulttuurinen osasto. Käännös- ja kielipalveluista vastaavan osaston tehtävänä on varmistaa, että tarkastushavainnot ovat luettavissa kaikilla EU:n virallisilla kielillä. Osastolla käännetään myös EU:n jäsenvaltioiden kanssa käytävää kirjeenvaihtoa. Lisäksi tarkastusmatkoilla EU:n jäsenvaltioissa tilintarkastustuomioistuimen kääntäjät toimivat kieliavustajina. Kääntäjiä on noin 100 (Wagner ym. 2012, 21).

⁸ <https://www.europarl.europa.eu/translation/fi/translation-at-the-european-parliament/technology-to-support-translation>

Euroopan unionin elinten käännöskeskus

Euroopan unionin elinten käännöskeskus perustettiin vuonna 1994 Luxemburgiin, ja sen tehtävänä on tuottaa käännöspalveluja EU:n muille virastoille sekä auttaa ruuhkien aikana muita toimielimiä, joilla on omat käännöspalvelunsa⁹. Käännöskeskuksen tehtävänä on myös osallistua EU:n eri toimielinten käännöspalvelujen väliseen yhteistyöhön, jonka tavoitteena on työmenetelmien rationalisoiminen, menettelyjen yhdenmukaistaminen ja yleisten säästöjen aikaansaaminen käännöstötoiminnassa¹⁰.

EU:n laajenemisen ja sitä kautta virallisten EU-kielten määrän kasvamisen myötä käännöskeskus on kasvanut. Käännöskeskuksen perustamisen alussa vuonna 1995 EU:ssa oli vain 11 virallista kieltä, 20 000 käännettyä sivua sekä vain 7 asiakasta¹¹. Sinä vuonna annettiin muutosasetus, jonka tarkoituksena oli laajentaa asiakaskuntaa sekä antaa käännöskeskukselle tehtävä toimielinten välisessä yhteistyössä. Vuosien 1996–1998 aikana asiakaskunta laajeni ja käännettyjen sivujen määrä kasvoi. Tässä vaiheessa asiakkaita oli jo 12 sekä käännettyjä sivuja 200 000.

Lisäksi voi mainita, että Euroopan keskuspankissa on noin 50 kääntäjää ja Talous- ja sosiaalikomiteassa 200 sekä Alueiden komiteassa 140 kääntäjää (Wagner ym. 2012, 21–24).

4.3 Miksi Euroopan unionissa käännetään

4.3.1 Monikielisuuden ytimessä

Wagner, Bech ja Martínez kuvailevat teoksessaan *Translating for the European Institutions* (2012), että sanaa *monikielisyys* käytetään Euroopan unionista puhuttaessa kahdella tavalla: henkilöllinen monikielisyys (*individual multilingualism*), joka tarkoittaa kykyä puhua ja käyttää eri kieliä, ja institutionaalinen monikielisyys, joka tarkoittaa kaikkien virallisten kielten välistä tasa-arvoisuutta. Euroopan unionista tehdyn sopimuksen (SEU) 1 artiklan mukaan Euroopan unionin tavoitteena on Euroopan kansojen välisen liiton luominen, jossa päätökset tehdään mahdollisimman avoimesti ja

⁹ <https://www.cdt.europa.eu/fi/kaannoskeskuksen-historia>

¹⁰ <https://cdt.europa.eu/fi/documentation/kaantaminen-ja-tulkkaaminen-euss>

¹¹ https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/fi_print_2016.pdf

mahdollisimman lähellä kansalaisia (Euroopan unioni: Konsolidoidut sopimukset 2010). SEU 2 artiklan mukaan ihmisarvon kunnioittaminen, tasa-arvo, moniarvoisuus, syrjimättömyys ja ihmisoikeuksien kunnioittaminen ovat kaikki unionin perustana olevia arvoja. SEU 3 artiklan mukaan unioni edistää rauhaa ja kansojen hyvinvointia, pyrkii kestävään kehitykseen, tasapainoiseen talouskasvuun ja sosiaaliseen edistykseen ja edistää sosiaalista ja alueellista yhteenkuuluvuutta. Unioni torjuu sosiaalista syrjintää ja syrjäytymistä, vaalii ja puolustaa arvojaan ja etujaan kansainvälisissä suhteissaan ja edistää osaltaan kansalaistensa suojelua ja kansojen välistä keskinäistä kunnioitusta. Mitä erityisesti kieliin tulee, ”unioni kunnioittaa kulttuuriensa ja kieltensä rikkautta ja monimuotoisuutta sekä huolehtii Euroopan kulttuuriperinnön vaalimisesta ja kehittämisestä” (SEU 3 artiklan 3 kohta) ja ”kunnioittaa jäsenvaltioiden tasa-arvoa perussopimuksia sovellettaessa sekä niiden kansallista identiteettiä” (SEU 4 artikla).

Tämän mukaisesti Euroopan unionin instituutiot ovat olemassa palvellakseen unionin kansalaisia ja kansojen yhteisöä, jolla on laaja kirjo tapoja, kulttuureja ja kieliä. Monikielisuuden kunnioittamisen periaate ilmenee siinä, että kansalaiset voivat puhua ja muuten käyttää itselleen sopivaa kieltä mutta myös siinä, että kaikki unionin viralliset kielet ovat tasa-arvoisia. Ja juuri tämä kaikkien jäsenvaltioiden tasa-arvoa edellyttävistä perussopimusten (SEU ja SEUT) velvoitteista johtuva institutionaalinen monikielisyys tekee välttämättömäksi sen valtavan käännöstyön, mitä EU:ssa tehdään. Tässä ollaan aivan unionin ja sen arvojen ytimessä, sillä onhan kieli olennaisimpia osia kansallista ja henkilökohtaista identiteettiä. Lisäksi eurooppalaisten kansojen kielet ovat olennainen osa maanosan valtavaa ja moninaista kulttuuriperintöä, joita perussopimuksissa luvataan vaalia.

Miksi unionissa sitten tarvitaan niin monta virallista kieltä? Miksei tulisi toimeen vähemmällä kielillä kuten esimerkiksi YK:ssa, Natossa ja Euroopan neuvostossa¹²? Edellä jo käsiteltyjen syiden lisäksi siitä syystä, että unioni pyrkii luomaan yhä läheisemmän liiton Euroopan kansojen välille. Tämä merkitsee syvempää yhdistymistä kuin hallitusten välinen yhteistyö, jota harjoitetaan muissa kansainvälisissä järjestöissä. Euroopan unioni pyrkii olemaan kansalaisten yhteisö, jossa jokaisella kansalaisella on oikeus osallistua EU:n demokraattiseen eli kansanvaltaiseen toimintaan (Wagner ym. 2012, 2). Sitä paitsi EU:ssa tuotetaan runsaasti kaikkien jäsenvaltioiden kansalaisten elämään välittömästi vaikuttavaa, heihin sovellettavaa ja heitä sitovaa lainsäädäntöä, jonka pitää siksi tietenkin myös olla saatavilla kansalaisten hallitsemilla virallisilla kielillä. Tätä edellyttää jo tasa-arvo lain

¹² Euroopan neuvosto on vuonna 1949 perustettu hallitustenvälinen organisaatio, jonka päämaja on Strasbourgissa. Sen tavoitteena on muun muassa ihmisoikeuksien suojeleminen, Euroopan kulttuurisen monimuotoisuuden vaaliminen ja muukalaisvihan torjuminen. Se ei ole Euroopan unionin elin.

edessä, ja juuri tämä tasa-arvo edellyttää myös sitä, että Euroopan unionin säädökset vastaavat täsmälleen toisiaan kieliversioina. EU:lla on paitsi oikeudellinen velvoite, myös demokraattinen välttämättömyys esittää lainsäädäntönsä kansalaisilleen heidän omalla kielellään, millä taataan kansalaisten tasa-arvo lain edessä. Vahvistettu ja voimaan saatettu lainsäädäntö on kuitenkin vain käännöstyön jäävuoren huippu. Jokainen julkaistu säädös on pitkien valmistelujen, keskustelujen ja neuvottelujen tulos.

Mutta unioni ei ole olemassa vain lainsäädännön tuottamista ja sen valmistelua varten. Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen (SEUT) ensimmäisessä osassa säädetään, että ”kaikilla unionin kansalaisilla sekä kaikilla luonnollisilla henkilöillä, jotka asuvat jossain jäsenvaltiossa, tai kaikilla oikeushenkilöillä, joilla on sääntömääräinen kotipaikka jossain jäsenvaltiossa, on oikeus (*right of access / droit d'accès*) unionin toimielinten, elinten ja laitosten asiakirjoihin niiden tallennemuodosta riippumatta...”

Unionin kansalaisuutta käsittelevän SEUT-sopimuksen toisen osan mukaan unionin kansalaisella on ”oikeus vedota Euroopan parlamenttiin ja kääntyä Euroopan oikeusasiamiehen, unionin toimielinten ja neuvoa-antavien elinten puoleen jollakin perussopimusten kielellä ja saada vastaus samalla kielellä” (SEUT 20 artikla). SEUT 24 artiklan mukaan ”Jokainen unionin kansalainen voi kirjoittaa tässä artiklassa tai Euroopan unionista tehdyn sopimuksen 13 artiklassa tarkoitetulle toimielimelle tai elimelle jollakin Euroopan unionista tehdyn sopimuksen 55 artiklan 1 kohdassa mainitulla kielellä ja saada vastauksen samalla kielellä.” SEU 13 artiklassa luetellaan unionin toimielimet ja SEU 55 artiklan 1 kohdassa mainitaan unionin viralliset kielet.

Nämä säädökset osoittavat, että EU:n kanssa asioidessaan unionin kansalaisilla on oikeus samanlaiseen palveluun ja kohteluun riippumatta heidän käyttämästään kielestä edellyttäen, että tämä kieli on jokin unionin virallisista kielistä. Unionissa puhutaan kuitenkin muina kuin valtion pääkielinä muitakin kieliä kuin jotakin unionin 24 virallisesta kielestä: Pohjois-Suomessa ja Ruotsissa puhutaan saamen eri kieliä, Hollannissa friisiä, Ranskassa bretonia, Espanjassa katalaania jne., mutta nämä eivät kuitenkaan ole unionin virallisia kieliä. Liittyessään unioniin jäseneksi kukin valtio on saanut nimetä itse valitsemansa kielen unionin viralliseksi kieleksi unionin toimielinten puuttumatta valintaan. Jos jäsenvaltiossa puhutaan useita kieliä ja vaikka valtiossa olisi sen vuoksi kaksi tai useampia virallisia kieliä, valtion on valittava näistä kielistä yksi viralliseksi kielekseen Euroopan unionissa. Tämän vuoksi tällaisen jäsenvaltiossa harvinaisemman kielen puhujat eivät ole aivan samanarvoisessa asemassa kuin muut jäsenvaltion ja unionin kansalaiset.

4.3.2 Monikielisuuden oikeudellinen perusta

Kun perustajavaltiot tekivät Pariisin sopimuksen¹³ vuonna 1951 ja Rooman sopimukset vuonna 1957, noissa valtioissa valtakielinä käytetyt kielet olivat hollanti (Alankomaat ja Belgian Flanderi), italia (Italia), ranska (Ranska, Belgian Vallonia ja Luxemburg) ja Saksa (Saksa, Luxemburg ja pieni kaistale Belgian itäosassa). Kansainvälisen kanssakäymisen ja diplomatian kielenä ranskalla oli kuitenkin vanhastaan vankka asema (Mattila 2017). Kenties kielikysymystä ei näitä perustamisneuvotteluja käytäessä ja sopimuksia laadittaessa myöskään pidetty pääasiana. Niin tai näin, EHTY-sopimuksen ainoa todistusvoimainen versio oli ranskankielinen (Wagner ym. 2012, 5). Myöskään Rooman sopimuksissa ei ollut muuta mainintaa kielistä kuin että Euroopan Talousyhteisön perustamissopimuksen 217 artiklassa määrättiin, että neuvosto vahvistaa yksimielisesti yhteisön toimielinten kieliä koskevat säännöt. Tämän perustella EHTY:n ministerineuvosto antoi asetuksen 15.4.1958¹⁴, ja tähän neuvoston ensimmäiseen asetukseen, muutettuna, EU:n kieliregiimi yhä perustuu. Asetuksessa on vain kahdeksan lyhyehköä artiklaa.

Tämä ensimmäinen neuvoston asetusta on eräänlainen unionikielien peruskirja. Sen 1 artiklassa luetellaan unionin toimielinten viralliset ja työkielet¹⁵, 2 artiklassa määrätään, että jäsenvaltion tai jäsenvaltion lainkäyttövaltaan kuuluvan henkilön yhteisön toimielimille osoittamat asiakirjat laaditaan millä tahansa virallisella kielellä lähettäjän valinnan mukaan ja että vastaus laaditaan samalla kielellä. Vastaavasti yhteisön toimielimen jäsenvaltiolle tai jäsenvaltion lainkäyttövaltaan kuuluvalla henkilöllä osoittamat asiakirjat laaditaan 3 artiklan mukaan kyseisen jäsenvaltion kielellä.

Asetuksen 4 artiklan mukaan asetukset ja muut yleisesti sovellettavat säädökset laaditaan kaikilla virallisilla kielillä ja 5 artiklan mukaan Euroopan unionin virallinen lehti julkaistaan kaikilla virallisilla kielillä. Toimielimet voivat työjärjestyksissään antaa yksityiskohtaiset säännöt kielijärjestelyjen soveltamisesta (artikla 6) ja yhteisön tuomioistuimen oikeudenkäyntimenettelyssä käytettäviä kieliä koskevat järjestelyt vahvistetaan tuomioistuimen työjärjestyksestä (artikla 7). Mielenkiintoinen Suomen kannalta on myös asetuksen 8 artikla, jonka mukaan, kun on kyse

¹³ Euroopan hiili- ja teräsyhteisön (EHTY) perustamissopimus 18.4.1951.

¹⁴ Neuvoston asetusta N:o 1 Euroopan Talousyhteisössä käytettäviä kieliä koskevista järjestelyistä, annettu 15 päivänä huhtikuuta 1958 (EYVL 17, 6.10.1958, s. 385).

¹⁵ Näin säädetään 1 artiklassa: ”Unionin toimielinten viralliset ja työkielet ovat bulgarian, englannin, espanjan...”, ”The official languages and the working languages of the institutions of the Union shall be Bulgarian, Croatian, Czech...”, ”Les langues officielles et les langues de travail des institutions de l’Union sont l’allemand, l’anglais, le bulgare...”.

jäsenvaltiosta, joissa on useampia virallisia kieliä, käytettävä kieli määräytyy kyseisen valtion pyynnöstä kyseisen valtion lainsäädännön yleisten sääntöjen perusteella. Tämä viimeinen 8 artikla päättyy asetuksille tunnusomaiseen loppulauseeseen: ”Tämä asetus on kaikilta osin velvoittava, ja sitä sovelletaan sellaisenaan kaikissa jäsenvaltioissa.”.

Asetuksen 4 artiklan mukaan asetukset ym. säädökset siis laaditaan virallisilla kielillä, eikä niitä käännetä virallisille kielille, eikä asetuksessa muuallakaan puhuta kääntämisestä. Tällä halutaan korostaa unionin kaikkien kielten tasavertaisuutta. Tätä kielten tasa-arvoisuutta ilmentää myös SEU-sopimuksen viimeinen 55 artikla:

Tämä sopimus, joka on laadittu yhtenä kappaleena bulgarian, englannin, espanjan, hollannin, iirin, italian, kreikan, kroaatin, latvian, liettuan, maltan, portugalin, puolan, ranskan, romanian, ruotsin, saksan, slovakin, sloveenin, suomen, tanskan, tšekin, unkarin ja viron kielellä ja jonka jokainen teksti on yhtä todistusvoimainen, talletetaan Italian tasavallan hallituksen arkistoon, ja tämä hallitus toimittaa oikeaksi jäljennöksen siitä uiden allekirjoittajavaltioiden hallitukselle.

Tämä ”jokainen teksti on yhtä todistusvoimainen (*equally authentic / faisant également foi*)” tarkoittaa siis sitä, että millään kielellä ei pidä olla hallitsevaa asemaa Euroopan unionissa. Kääntämisestä puhutaan vain SEU 55 artiklan 2 kohdassa, jonka mukaan ”tämä sopimus voidaan kääntää myös kaikille niille kielille, joilla jäsenvaltioiden ilmoituksen mukaan on niiden valtiosäännön mukaisesti virallinen asema koko niiden alueella tai osassa sitä.” Asianomaiset jäsenvaltiot toimittavat tällaisten käännösten jäljennökset ja ne talletetaan neuvoston arkistoon.

Edellä on laajalti käsitelty kielten tasa-arvon periaatetta ja ”yhtä todistusvoimaisuuden” käsitettä, mutta on selvää, ettei täydellinen vastaavuus eri kielten välillä ole totta.¹⁶ Kielethän ovat erilaisia eivätkä eri kielten käsitteet aina vastaa toisiaan, mutta on kuitenkin aina pyrittävä vastaavuuteen. Jos täysin samaan kielelliseen merkitykseen ei voida päästä, on pyrittävä ainakin samaan vaikutukseen. Jos tämäkään ei ole mahdollista, eri versioiden olisi kuitenkin pyrittävä samaan tarkoitukseen (Wagner ym. 2012, 7). EU:n virallisia kieliä koskeva säännöstö merkitsee siis sitä, että ei ole yhtä alkuperäistä tekstiä ja kahtakymmentäkolmea käännöstä, vaan 24 kieliversiota, jotka ovat yhtä ”alkuperäisiä”. Mutta käytännön käännöstyössä EU:ssa ei todennäköisesti ole kovin merkityksellistä,

¹⁶ Tämän asian kyselyyni vastanneet komission ja neuvoston kääntäjät mainitsivat usein yhdeksi kääntämistyönsä suurimmista haasteista: löytää mahdollisimman tarkka vastaavuus alkutekstin ja käännöksen välille käytettävissä olevan rajallisen ajan puitteissa.

tuottaako käännösprosessi käännöksen vai kieliversioon. Periaatteessa sillä on kuitenkin iso merkitys, koska sillä korostetaan jäsenvaltioiden kielten ja kulttuurien tasa-arvoa. Ja jos vaikka jonkin säädöksen kieliversioissa on sellaisia eroja, joilla on todella käytännön merkitystä, viime kädessä varmaan Euroopan unionin tuomioistuimen juristit päättävät, miten asia on ratkaistava. Kun tietää, miten ja missä tuomioistuin työskentelee, voisi olettaa, että tällöin ranskankielisellä toisinnolla tai tekstillä on muita suurempi paino (Wagner ym. 2012, 55).

Koska kaikille virallisille kielille kääntäminen merkitsee valtavaa työmäärää ja paljon kustannuksia, eri tahoilta ja eri yhteyksissä on ehdotettu, että Euroopan unionissakin tehtäisiin selvä ero ”virallisten kielten” ja ”työskentelykielten” välillä. Käytännön työssä on kuitenkin selvää, että erimaalaisten virkamiesten työskentely ja keskinäinen kommunikointi, myös kirjallinen, tapahtuu jollakin molempien tai kaikkien asianosaisten hallitsevilla kieleillä. Muut kieliversiot tulevat laadituiksi ajan myötä ja vain tarvittaessa eli kun esimerkiksi lainsäädännön valmistelu kehittyy niin pitkälle, että säädöksen antaminen asiasta alkaa näyttää mahdolliselta. Kaikkien kieliversioiden on oltava saatavilla viimeistään siinä vaiheessa, kun jäsenvaltioiden edustajat alkavat käsitellä asiaa neuvoston kokouksissa.

4.4 Mitä Euroopan unionissa käännetään

Euroopan unionissa käännetään monenlaisia tekstejä, melkein mitä vain. On vaikea löytää aihepiiri, jonka tekstejä ei EU-kääntäjän eteen voisi tulla, joten yleissivistyksellä (jonka tärkeyttä korostivat useimmat kyselyyni vastanneet kääntäjät) ja monipuolisella elämäkokemuksella on kysyntää. Euroopan unioni on pohjimmiltaan poliittinen ja oikeudellinen järjestelmä, joten kääntäjän on tärkeää ensiksi tuntea ja hallita poliittiset perustekstit, jotka määrittelevät EU:n luonteen, tavoitteet ja tarkoituksiperät eli perussopimukset (Wagner ym. 2012, 47). EHTY:n, ETY:n ja Euratomin perustamissopimuksista on edetty Euroopan yhtenäisasiakirjan ja Maastrichtin, Amsterdamin ja Nizzan sopimuksen kautta Lissabonin sopimukseen. Nämä sopimukset on laadittu jäsenvaltioiden konferensseissa komission, kansallisten hallitusten ja kansalaisyhteiskunnan panoksen avulla.

Perussopimusten tultua voimaan komission tehtävänä on varmistaa niiden täytäntöönpano, mutta ennen sitä kansallisten parlamenttien on ratifioitava eli hyväksyttävä lopullisesti ne ja ne on julkaistava kaikilla unionin virallisilla kielillä, mikä tarkoittaa, että kaikki jäsenvaltiot hyväksyvät jokaisen kieliversioon, siis muutkin kuin omansa (Wagner ym. 2012, 47). Perussopimusten

kääntäminen on tärkein käännoistoimi. Sen tekevät kääntäjät Euroopan unionin neuvostossa. Tämä prosessi on ratkaisevan tärkeä, koska sillä on vaikutusta miltei kaikkeen myöhempään kääntäjien työhön. Asiat saavat nimensä perussopimuksissa: toimielimet, unionin perusperiaatteet, kuten vapaa liikkuvuus, sisämarkkinat, toissijaisuus jne., sen päätöksentekomenettelyt ja säädöstyypit. Samoin niissä määritellään EU:n toimivallan rajat: missä asioissa EU yksin voi antaa säädöksiä siitä, miten unionissa toimitaan, missä asioissa toimivalta on jaettu unionin ja jäsenvaltioiden kesken ja missä asioissa jäsenvaltiot ovat pidättäneet toimivallan itsellään. EU:ssa käsitteet ovat omanlaisensa: asetus on erityyppinen säädös kuin kansallisessa oikeusjärjestelmässä, ja kääntäjän on syytä tietää esimerkiksi, mikä periaatteellinen ero EU:ssa on säädetyllä asetuksella ja direktiivillä (Satuli 2019, 40). Näitä käsitteitä on käytettävä johdonmukaisesti, koska niillä on oma merkityksensä EU-yhteyksissä (Wagner ym. 2012, 47).

Säädökset

Huomattavan osan käännetyistä teksteistä muodostavat säädökset ja niihin tehtävät muutokset. Oikeuslähdejaottelussa unionin säädökset jaetaan tavallisesti ns. primäärioikeuteen ja sekundäärioikeuteen (Penttinen & Talus 2017, 13). Primäärioikeuteen kuuluvat perussopimukset, jotka ovat alkuperäiseltä muodoltaan jäsenvaltioiden välillä tehtyjä kansainvälisiä sopimuksia. Perussopimuksissa määritellään Euroopan unionin tavoitteet, vahvistetaan unionin oikeusjärjestyksen perustan luovat periaatteet ja määritellään unionin toimielimiä koskevat säännöt. Niissä määritellään myös päätöksentekomenettelyt eli eri toimielimien asema ja tehtävä EU:n lainsäädännön tuottamisessa sekä toimivallanjako ja suhteet EU:n ja sen jäsenvaltioiden välillä. Myös perusoikeuskirja luetaan primäärioikeuteen. Alkuperäisiä sopimuksia on muutettu vuosikymmenien mittaan lukuisia kertoja, ja nykyiset perussopimukset ovat Sopimus Euroopan unionista, Sopimus Euroopan unionin toiminnasta ja Euroopan unionin perusoikeuskirja (Penttinen & Talus 2017, 16). Tämä primäärioikeus ja siitä johdetut oikeusperiaatteet muodostavat perustan sekundäärioikeudelle. Jos primäärioikeudessa ei ole säädetty jostakin jäsenvaltioiden yhteistyön alueesta tai politiikan alasta, komissio ei voi tehdä tuota aluetta tai alaa koskevia lakiehdotuksia.

Primäärioikeuden lähteet ovat sellaisia, joita ei jatkuvasti muuteta, vaan ne ovat jo olemassa käännettyinä kaikille jäsenvaltioiden virallisille kielille, joten niiden kääntämisen kanssa kääntäjät harvoin joutuvat tekemisiin (Wagner ym. 2012, 50). Nekin ja niiden käännökset kääntäjän on kuitenkin syytä tuntea, sillä jos johdetussa oikeudessa viitataan käsitteisiin, jotka esiintyvät jo primäärioikeudessa, samoja termejä täytyy käyttää.

Euroopan unionin lainsäädännön keskeiset välineet ovat asetukset, direktiivit ja päätökset. Asetus sitoo jäsenvaltioita heti, kun se on annettu ja tullut voimaan. Asetusta sovelletaan sellaisenaan koko EU:ssa eli se ei edellytä erillistä voimaannanotoimenpidettä. Asetus myös syrjäyttää sen kanssa ristiriidassa olevan kansallisen lainsäädännön. Direktiivi on lainsäädäntöohje, joka velvoittaa jäsenvaltioita panemaan sen tarkoittaman asian täytäntöön kyseisessä direktiivissä säädettyssä määräajassa. Täytäntöönpanon muodot ja keinot ovat kansallisten viranomaisten valittavissa, mutta yleensä direktiivi pannaan jäsenvaltiossa täytäntöön antamalla kansallinen säädös asiasta tai muuttamalla voimassa olevaa lainsäädäntöä.¹⁷ Päätös on yksittäistapauksia, esimerkiksi yksittäistä jäsenvaltiota tai yhtiötä, koskeva sitova säädös. Päätös velvoittaa sitä tai niitä, jolle tai joille se on osoitettu, mutta se voi olla myös yleisesti velvoittava ja sovellettava¹⁸ (Ruonala 2014, 63). Sitoviksi säädökset tulevat pääsääntöisesti, kun ne julkaistaan Euroopan unionin virallisessa lehdessä (EUVL) (Wagner ym. 2012, 3).

Edellä olevasta voidaan havaita muun muassa se, että asetuksen kääntämisessä jäsenvaltion kielelle täytyy olla tarkempi ja huolellisempi kuin direktiivin kääntämisessä, sillä asetusta (sen käännöstä) sovelletaan sellaisenaan eli periaatteessa vaikka siinä olisikin virheitä, kun taas direktiivin käännöskömmähdykset, jos sellaisia olisi, voidaan ohittaa täytäntöönpanovaiheessa antamalla kansallinen lainsäädäntö asiassa sellaisena, kuin direktiivin tarkoitus on, vaikka se ei olisi direktiivikäännöksen mukainen.

Kääntäminen on tarpeen myös lainsäädännön valmistelun monissa vaiheissa. Kun komissio haluaa käynnistää keskustelua lainsäädännön tarpeellisuudesta jossakin asiassa, se voi julkaista asiasta ns. vihreän kirjan, jolla eri intressitahoja kannustetaan osallistumaan neuvotteluihin ja keskusteluihin komission esitettyjen ehdotusten pohjalta¹⁹. Joskus vihreän kirjan palautteen pohjalta komissio julkaisee myös valkoisen kirjan, jossa ehdotetaan lainsäädännön muuttamista. Kaikille kielille on käännettävä myös säädösluonnokset eri vaiheissa ja, tietenkin, komission säädösehdotus.

¹⁷ Direktiiviä täytäntöön pantaessa jäsenvaltion lainsäätäjät voi myös poiketa sanastotasolla direktiivin käännöksen sanastosta, kunhan direktiivin tarkoitus toteutuu ja lainsäätäjän tavoitteena on sujuva ja täsmällinen (direktiiviä täsmällisempi) kieli (Wagner ym. 2012, 63).

¹⁸ Mainittujen lisäksi EU voi antaa julistuksia ja päätöslauselmia ja toimielimet voivat antaa suosituksia ja lausuntoja, mutta tällaisten sitovuus vaihtelee eivätkä ne ole varsinaista lainsäädäntöä. Nekin on kuitenkin käännettävä kaikille EU:n kielille.

¹⁹ https://eur-lex.europa.eu/summary/glossary/green_paper.html?locale=fi

Pääsääntöisesti ehdotusta muutetaan neuvoston ja parlamentin käsittelyssä ennen sen lopullista läpimenoa, ja kaikki nämäkin versiot käännetään (Wagner ym. 2012, 4).

4.5 Kääntäjät palvelevat unionin kansalaisia

Aina, kun uusia maita liittyy EU:hun, unionin virallisten kielten joukko eli kieliregiimi laajenee. Uuden jäsenen kielestä tulee EU:n virallinen kieli, ellei se ole jo sellainen entuudestaan. Aiemmin mainittua neuvoston kieliasetusta muutetaan tämän mukaisesti. Järjestelmä on monimutkainen siitä syystä, että EU:n perussopimusten ja kieliasetuksen mukaisesti toimielimet käyttävät periaatteessa kaikkia unionin virallisia kieliä eivätkä käytä vain muutamaa kieltä, kuten muut kansainväliset järjestöt. Kuten edellä jo todettiin, EU-lainsäädäntö on joko sellaisenaan suoraan sovellettavaa tai se on saatettu osaksi kansallista lainsäädäntöä ja joka tapauksessa sitoo kaikkia EU:n kansalaisia. EU-lainsäädännön julkaiseminen kaikilla EU:n virallisilla kielillä tarkoittaa, että se on suuren yleisön sekä kansallisten tuomioistuinten luettavissa ja ymmärrettävissä.

Kuten jo aiemmin totesin, EU:n toimielinten tuottamien tekstien on oltava yleisön sekä viranomaisten, ministeriöiden ja muiden eturyhmien saatavilla. Yksi komission tehtävistä on tukea ja kannustaa demokraattista kulttuuria, jossa kunnioitetaan yksilöllisiä, paikallisia, alueellisia ja kansallisia ominaisuuksia. Tämä näkyy myös Euroopan unionin toiminnasta tehdyssä sopimuksessa. SEUT-sopimuksen 20, 24 ja 342 artikloissa määrätään, että jäsenvaltioiden kansalaisilla on oikeus kommunikoida EU:n henkilöstön kanssa valitsemallaan EU:n virallisella kielellä. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, että kaikki tekstit käännettäisiin kaikille virallisille kielille, sillä vaikka viralliset kielet ovat niitä koskevan säännösten valossa tasa-arvoisia, toiset ovat tasa-arvoisempia. Säädökset tietenkin käännetään, sillä ne ovat yleisesti sovellettavia, ja ne julkaistaan Euroopan unionin virallisessa lehdessä kaikilla virallisilla kielillä (Wagner ym. 2012, 5). Sama koskee kaikkia jäsenvaltioita tai koko unionina koskevia asiakirjoja, säädösten valmisteluasiakirjoja, varsinkin valmistelun loppuvaiheessa. Sen sijaan jäsenvaltioista toimielinten suuntaan tulevien tekstien osalta usein riittää, että ne käännetään tarvittaessa vain sellaiselle kielelle tai sellaisille kielille, että ne saavat asianmukaisen käsittelyn ja jatkokäsittelyn toimielimissä. Toimielinten sisäiset työkielet ovat lähinnä englanti ja ranska, ja ainakin toisen näistä erinomaista osaamista edellytetään kaikilta unionissa työskenteleviltä, ja asiantuntijatehtävissä työskenteleviltä ja muun muassa käännoestehtäviin rekrytoituilta käytännössä molempien.

4.6 EU-kääntämisen erityisongelmia ja käännösten laatu

Espanjalainen filosofi José Ortega y Gasset on todennut eräässä esseessään, että kulttuurien ja niihin kuuluvien kielten välillä ei ole yksi yhteen -suhdetta, joten kun tekstiä kääntää, se muuttuu. Kääntäminen on siksi Ortegan mukaan mahdoton yritys (Wagner ym.2012, 61). Mahdoton tai ei, kääntäminen on haasteellista ja mielenkiintoista, ja tämä korostuu EU:ssa, koska niin moni kulttuuri on siellä lomittain.

Tämä EU-kääntämisen erityinen ongelma, täydellisen vastaavuuden aikaansaamisen vaikeus eri kieliversioiden välillä, tulee esiin paitsi kääntämisessä myös EU-oikeuden tulkinnassa. Tässä tulkinnassa käytettävistä periaatteista unionin tuomioistuin on ratkaisussaan asiassa CILFIT²⁰ lausunut seuraavasti: ”On ensiksi huomattava, että yhteisön oikeuden säädökset laaditaan usealla kielellä ja että kaikki kieliversiot ovat todistusvoimaisia; yhteisön oikeuden säännöksen tai määräyksen tulkinta edellyttää näin ollen kieliversioiden vertailua. On lisäksi todettava, että vaikka eri kieliversiot vastaisivat täysin toisiaan, yhteisön oikeudessa käytetään sille ominaista terminologiaa. Sitä paitsi on vielä korostettava, että oikeudellisilla käsitteillä ei välttämättä ole samaa sisältöä yhteisön oikeudessa ja eri kansallisissa oikeuksissa. Lopuksi on tuotava esiin, että jokainen yhteisön oikeuden säännös tai määräys on sijoitettava asiayhteyteensä ja sitä on tulkittava siten, että huomioon otetaan yhteisön oikeus kokonaisuudessaan...” (Penttinen & Talus 2017, 26).

EU-oikeuden edes pintapuolisen tuntemisen tarpeellisuutta ja hyödyllisyyttä ei voi liikaa korostaa hyvän EU-kääntäjän ominaisuutena. Kääntäminen vaatii kääntäjältä ylipäänsä hyvää yleistietoa, eri alojen tuntemusta sekä uusien alojen käsitteiden opettelemista, jotta käännöstyö onnistuu. Lisäksi kääntäjän täytyy tietää eri kulttuureista pystyäkseen ylittämään kulttuuriset esteet, joita käännöstyössä saattaa kohdata. Tämä on erityisen tärkeää, jotta kaikki termit ja käsitteet pystytään kääntämään oikealla tavalla. Jotkin käsitteet ja termit ovat hankalia kääntää toiselle kielelle sen takia, että ne voivat olla tyypillisiä termejä tietyille maille esimerkiksi maantiedon tai ilmaston takia (Wagner ym. 2012, 59). Esimerkiksi Välimeren mailla on rikkaampi sanasto koskien oliivien kasvatusta kuin Suomella, Ruotsilla ja Tanskalla, joilla ei ole sopivaa ilmasto-oliivien kasvatukseen.

²⁰ 283/81 *Srl CILFIT et Lanificio di Gavardo Spa v. Ministère de Santé* (1988 ECR 3415)

Silti kaikki asiaa koskevat termit ja tekstit on käännettävä suomeksi, ruotsiksi ja tanskaksi (Wagner ym. 2012, 61). Vastaavasti Pohjoismaissa saattaa vaikkapa maanviljelykseen, kalastukseen tai metsätalouteen liittyä käsitteitä, joita ei tunneta Välimeren maissa ja niiden kielissä. Tilintarkastustuomioistuimen tarkastuskertomukset julkaistaan kaikilla virallisilla kielillä, joten jos tarkastus kohdistetaan tukiaisten käyttöön kreikkalaisella oliivinviljelmällä, tarkastuskertomuksen suomentajalla on syytä olla alan säännöstö ja sanasto suomeksi käytettävissään.

Koska EU:ssa ei käännetä pelkästään lainsäädäntöä koskevia tekstejä vaan iso osa käännöstyöstä koostuu myös tavallisille ihmisille tarkoitetuista tiedotteista, esitteistä ja nettisivuista, kääntämisessä on tärkeää ottaa huomioon kohdeyleisö, joka voi asiasta ja tekstistä riippuen olla hyvin erilaista. Kohdeyleisöllä tarkoitan muun muassa kansalaisia, jotka eivät välttämättä ymmärrä EU:n joskus kapulakieleksi sanottua hallinnon kieltä. Tällaiset käännökset teetetään hyvin yleisesti EU:n ulkopuolisella taholla, sillä EU:n sisäiset kääntäjät ovat usein liian tiukasti kiinni esimerkiksi säädösvalmisteluun liittyvässä työssä (Wagner ym. 2012, 62). Lopputulos ei aina ole hyvä, sillä käännösten tuottajilla (usein freelance-kääntäjiä) ei välttämättä ole kokemusta EU-tekstien kääntämisestä, ja joskus kääntäjät EU:ssa joutuvat viime tingassa tekemään isojakin muutoksia ulkopuolisilla kääntäjillä teetettyihin käännöksiin, ennen kuin ne voi julkaista.

Sloganit ja muut ns. iskulauseet ovat myös hankalia elleivät mahdottomia kääntää 24 eri kielelle. (Wagner ym. 2012, 64). Niillä on usein jo vakiintunut konnotaatio, jota ei ole olemassa toisissa kielissä ja kulttuureissa, eikä niistä saa sananmukaisesti kääntämällä hyvää lopputulosta. Lisäksi joissakin kulttuureissa iskulauseita ja sloganeja pidetään pinnallisina, joten tulisi miettiä, onko niitä syytä kääntää vai jättää kääntämättä tai keksiä jokin omakielinen vastaavanlainen sanonta. (Wagner ym. 2012, 62). EU:n teksteissä vilisee myös poikkeuksellisen paljon sanoja, joilla on erityinen merkitys EU-yhteyksissä, esimerkkeinä sanat direktiivi ja koheesio, ja sanoja, joille on vaikea keksiä luontevaa suomenkielistä vastinetta tai joista käytetään useampia vastineita, esimerkkeinä käsitteen subsidiariteetti, notifikaatio ja implementointi. Säädöksen säännös on eri asia kuin sopimuksen määräys. Ja miten kääntää sellainen muissakin kuin EU-yhteyksissä käytetty käsite kuin *corporate governance*? (Wagner ym.2012, 52 ja 76).

Kaikkien EU:n toimielinten toiminta edellyttää myös käännöstyön osalta yhteistyötä sekä talon sisäisten että ulkopuolisten toimijoiden kanssa, ja kommunikointi ja asiakirjojen vaihto onkin intensiivistä. Asiakirjavirran kolme suuntaa ovat saapuvat, lähtevät ja sisäiset asiakirjat, ja nämä voivat tuottaa erilaisia kulttuurisia haasteita kääntäjille. EU:n niin sanotut sisäiset

lukijat eli lähinnä EU:n virkamiehet (in-house readers) tarvitsevat käännöksiä lausunnoista ja muista teksteistä, joita kansalliset hallitukset, ministeriöt, erilaiset edunvalvontajärjestöt, yritykset ja kansalaiset ovat tuottaneet jäsenmaissa (Wagner ym. 2012, 63). Nämä tekstit on käännettävä ainakin englanniksi tai ranskaksi. Tästä huolehtivat englannin ja ranskan kieleen kääntäjät. Näitä käännöksiä voivat sitten hyödyntää myös kääntäjät, jotka kääntävät omalle kielelleen englannin tai ranskan kautta, tosin tällaiset jäsenvaltioista tulevat tekstit eivät yleensä edellytä kääntämistä muille kielille kuin englannille ja/tai ranskalle, jotka toimielimissä toimivat käyttökielinä. Nämä jäsenvaltioista tulleet tekstit voivat aiheuttaa ongelmia etenkin silloin, jos ne on kirjoitettu kielellä, jota englannin tai ranskan yksikön kääntäjä ei täysin hallitse eikä tunne kansallista kontekstia. Apua on kuitenkin nopeasti saatavilla asianomaisesta kieliyksiköstä ongelmien ilmetessä, sillä EU:n kääntäjät työskentelevät monikulttuurisessa ympäristössä ja kollegoita on jokaisesta jäsenmaasta valmiina auttamaan sekä kielellisissä että sisältöön liittyvissä ongelmissa.

Lähtevät asiakirjat taas ovat tekstejä, jotka on kirjoitettu toimielinten sisällä (in-house), yleensä englanniksi tai ranskaksi, ja jotka käännetään muille jäsenmaiden kielille. Näiden tekstien kohdelukijat voivat vaihdella asiantuntijoista koululaisiin. Siksi onkin säännönmukaista, että kaikki toiselle toimielimelle välitetyt tärkeät tekstit, lainsäädäntöluonnokset yms., on käännettävä kaikille virallisille kielille, koska näistä teksteistä tai niiden muunnoksista tulee lopulta monien vaiheiden jälkeen julkisia. Yksittäiselle henkilölle tai hallitukselle lähetetyt asiakirjat käännetään sen sijaan pääsääntöisesti vain asianomaiselle kielelle.

EU-tekstejä käännettäessä yleinen ongelma on myöskin se, että kääntäjä ei tiedä tai kykene selvittämään, kenen kynästä käännettävä teksti on lähtöisin. Usein asiakirja koostuu usean eri henkilön useassa eri vaiheessa tekstiin tekemistä täydennyksistä ja muutoksista. Asiakirjoja laaditaan usein työryhmissä, jolloin ne ovat lähtökohtaisesti monen henkilön tuotoksia. Henkilöä, joka on lopputuloksesta vastuussa, on joskus vaikea, ellei mahdoton löytää, sillä tämä ei aina ole käännökseen tilaaja. Lisäksi käänöksellä on lähes aina kiire (Wagner ym. 2012, 67).

Aina ei ole selvää kääntäjille, mitä ja kenelle he kääntävät. Toimeksiannossa eli käännoissuoritteen tilauksessa ilmoitetaan käännettävä teksti, vaaditut kielet, määräaika käänökselle ja käännökseen tarkoitus, esimerkiksi johonkin tiettyyn maatalousneuvoston istuntoon. Näistä viimeinen jää usein huomiotta ja merkitsemättä, sillä toimeksiantajat eivät välttämättä itsekään ymmärrä tai tiedä tai ole ainakaan varmoja, mihin kaikkialle käännoista tarvitaan (Wagner ym. 2012, 68). Rutiinitekstien eli

esimerkiksi lainsäädäntötekstin luonnosten ja vuosittaisten raporttien käännöstarkoitukset ovat sitä vastoin yleensä selkeitä.

Käännösten laatu

Euroopan unionin käännösten merkityksen ja laajuuden vuoksi käännösten laatu on olennainen asia, johon on kiinnitetty yhä enemmän huomiota EU:n institutionaalisessa politiikassa viime vuosikymmenten aikana (Wagner ym. 2012, 71). Käännettyjen tekstien laadun varmistamiseksi on olemassa erilaisia mekanismeja: käännöksiä tarkistetaan ja valvotaan, kääntäjät saavat jatkuvaa koulutusta ja tietoa sekä käännösalan että muiden alojen kehityksestä. Myös talon ulkopuolisten freelance -kääntäjien tekemät käännökset arvioidaan järjestelmällisesti ja heille annetaan palautetta. Käännösmuistit ja EU:n keskeisten termien tietokannat auttavat varmistamaan terminologian yhdenmukaisuuden. Yksi hyvän käännöksen välttämätön edellytys on hyvin kirjoitettu lähdeteksti. Selkeät ja ytimekkäät asiakirjat ovat välttämättömiä kaikille viranomaisille, etenkin monikielisissä järjestöissä, kuten EU, joissa suurin osa laatijoista ei työskentele omalla kielellään.

EU:n tuottaman lainsäädännön ymmärtäminen ja noudattaminen edellyttää, että säädöstekstit ovat mahdollisimman ytimekkäitä, selkeitä ja helposti saatavilla sekä tarkasti ja yhdenmukaisesti sovellettavissa. Komission käännöstoimen pääosasto edistää tätä varmistamalla, että tuotosten laatu on korkeimpien ammatillisten standardien mukainen. Käännöstoimen pääosaston perusarvojen toteuttamiseksi se järjestää jatkuvaa ammatillista koulutusta henkilöstön kehittämiseksi. Kääntäjäkoulutus kehittää vaadittavaa aihepiirien osaamista ja auttaa kääntäjiä hankkimaan uutta kielitaitoa sekä muita hyödyllisiä taitoja ammatin edellyttämiä muutoksia varten.

Euroopan unionissa on pyritty kiinnittämään erityistä huomiota sekä käännettävien tekstien että käännösten laadun parantamiseen. Vuosikymmenien mittaan on tehty erilaisia sopimuksia ja lanseerattu ja kehitetty erilaisia kampanjoita ennen kaikkea käännettävien tekstien laadun kohentamiseksi, mutta sitä kautta myös kääntämisen helpottamiseksi ja käännösten laadun parantamiseksi. Wagnerin, Martínezin ja Bechin teoksessa tällaisina hankkeina mainitaan muun muassa Interinstitutional Agreement on the quality of legal drafting, Fight the FOG campaign ja Clear Writing campaign (ks. Wagner ym. 2012, 71).

4.7 Virkamieskilpailun kautta EU-tehtäviin

Koska tämän tutkimuksen aiheena on kääntäjän työ Euroopan unionissa, esittelen tässä vaiheessa EPSO:n (European Personnel Selection Office) virkamieskilpailun, josta kaikkien kyselyyni vastanneiden kääntäjien polku EU:ssa alkoi. EPSO on Euroopan unionin toimielinten ja virastojen yhteinen rekrytointielin. EU-kääntäjät otetaan siis palvelukseen EPSO:n järjestämän avoimen kilpailun kautta, ja kilpailut järjestetään aina kielikohtaisesti unionin virallisissa kielissä. Hakijan taipumuksista ja koulutuksesta riippuen häntä voi kiinnostaa kääntäjän, tulkin, tarkastajan eli oikolukijan tai lingvistijuristin paikka. Näihin virkoihin haetaan virkakilpailun kautta, mutta myös määräaikainen työsopimus, freelance-suhde tai harjoittelupaikka voivat tulla kysymykseen. EPSO:n järjestämät kilpailut eivät ole toimielinkohtaisia vaan keskitettyjä, joten kilpailussa menestyneille ja niin sanotuille varallaololistalle otetuille saatetaan tarjota työskentelymahdollisuutta periaatteesta mistä tahansa toimielimestä. Jotkin toimielimet, kuten Euroopan keskuspankki, Euroopan investointipankki sekä Luxemburgin käännöskeskus valitsevat kuitenkin henkilöstönsä itse eivätkä EPSO:n kautta. Koko kilpailumenettely kestää yleensä kahdeksasta kymmeneen kuukautta, joskus jopa 18 kuukautta, ja eri kielen kääntäjille kilpailuja järjestetään 4–5 vuoden välein (Wagner ym. 2012, 32 ja 43).

Rekrytointiprosessi EU:n toimielimissä ja virastoissa vaihtelee työsopimustyyppin mukaan, joita ovat vakinainen virka, määräaikainen sopimus ja väliaikainen työsopimus. Jokaisessa sopimustyyppissä noudatetaan erilaista hakumenettelyä ja hakijan täytyy olla selvillä eri vaiheiden määräajoista sekä varmistaa, että pätevyys vastaa haettavaa työpaikkaa. Jokaisessa valintamenettelyssä on mukana valintalautakunta, joka vastaa hakijoiden valitsemisesta eri jatkovaiheisiin ja laatii lopuksi luettelon hyväksytyistä hakijoista. Valintalautakunta koostuu EU:n toimielinten virkamiehistä, ja EPSO varmistaa aina, että kaikkia menettelysääntöjä noudatetaan tarkasti. EU:n toimielinten henkilöstöhallinto-osastot, jotka viime kädessä valitsevat työntekijät avoimiin paikkoihin EPSO:n laatimilta hyväksytyjen hakijoiden listoilta, osallistuvat myös rekrytointiprosessiin. Toimielimet haastattelevat listoilta poimitut hakijat ennen lopullisen työtarjouksen tekemistä.

EPSO:n järjestämässä virkakilpailussa on kaksi päävaihetta, ja vain aiemman vaiheen menestyksellisesti suorittanut pääsee seuraavaan vaiheeseen. Kaikkiin EPSO:n sivustolla julkaistuihin avoimiin kilpailuihin sisältyy kokeita, joilla arvioidaan hakijoiden ammatillista osaamista sekä yleisiä taitoja ja kompetensseja. Ensimmäiset kokeet ovat yleensä tietokoneella tehtäviä monivalintakokeita (EPSO:n verkkosivut). Jos hakija läpäisee kaikki kokeet ja hakulomakkeen perusteella täyttää kaikki vaadittavat edellytykset, hänet kutsutaan arviointikeskusvaiheen kokeisiin, jotka järjestetään yleensä Brysselissä tai Luxemburgissa. Niissä kokeissa testataan hakijan yleistä kyvykkyyttä ja haun kannalta keskeisiä erityiskompetensseja.

Kaikkien hakijoiden on täytettävä netissä hakulomake ja lähetettävä se EPSO:lle ennen määräaikaa. Jos hakijan todetaan täyttävän kilpailuun osallistumisen ehdot esimerkiksi koulutuksen suhteen, hän on sen jälkeen mukana kilpailussa. Kaikki hakijat saavat myös palautetta kokeesta. Ensimmäisessä vaiheessa on tietokoneella suoritettavia tehtäviä, joissa testataan hakijan kognitiivisia taitoja, ammatillista pätevyyttä ja tilannetajua. Kokeet on suunniteltu testaamaan hakijan kompetenssia eivätkä niinkään tietämystä. Aiemmin ensimmäiseen vaiheeseen sisältyi koe, jossa testattiin hakijan EU-tietämystä, mutta se on sittemmin poistettu. Hakija voi tosin törmätä EU:ta, sen rakennetta ja toimintaa koskevien tietojen testaamiseen kokeen toisessa vaiheessa (Wagner ym. 2012, 32).

Kokeen toinen vaihe suoritetaan Brysselissä ja siinä painopisteenä on hakijan pätevyys sellaisiin töihin, joihin kyseisellä kilpailulla haetaan. Kääntäjäkilpailuun osallistuville eli kääntäjiksi hakeville tämä tarkoittaa kääntämistä heidän ensimmäiselle kielelleen. Ensimmäisen kielen, yleensä äidinkielen, täydellisen taidon lisäksi hakijalla pitää olla ainakin kahden muun EU:n virallisen kielen erinomainen taito; näistä ainakin toisen pitää olla englanti, ranska tai saksa. Perinteisesti kääntäjähakijoiden kokeeseen on kuulunut vaikeahko käännöstehtävä hakijan toisesta kielestä ensimmäiseen kieleen, yleensä äidinkieleen, käyttäen tietokonetta ja sanakirjaa, samoin myös käännöstehtävä hakijan kolmannesta kielestä ensimmäiseen kieleen. Osana kilpailua on saattanut, jos hakija on nimennyt osaavansa useampia kieliä, kuulua myös helpohko lyhyt käännöstehtävä ensimmäiseen kieleen neljännessä tai viidennestäkin EU:n virallisesta kielestä. Lisäksi kokeeseen on sisällynyt haastattelu, ryhmätehtävä ja suullinen esitelmä; tämä tapahtuu ainakin osittain hakijan kakkoskielellä (Wagner ym. 2012, 33).

Molempien vaiheiden läpi hyväksytysti selviytyneet eivät kuitenkaan vielä ole saamassa, saati saaneet virkaa, vaan he pääsevät EPSO:n varallaololistalle, josta EU:n toimielimet voivat tarpeen tullen rekrytoida ehdokkaita sopiviin työtehtäviin. Tältä listalta voivat myös käännöspalvelut valita kääntäjiä tuurauksiin (Wagner yms. 2012, 33). Kääntäjäkilpailussa menestyminen ja varallaololistalle

pääseminen eivät siis ole tae siitä, että saa työpaikan EU:n käännösyksiköistä. Varallaololistat ovat voimassa vain määräajan.

Toimielimissä työskenteleviä kääntäjiä on sekä vakinaisissa että määräaikaisissa työsuhteissa. Vakinaisilla työntekijöillä on virkamiehen asema, ja yhdeksän kuukauden pituisen koeajan²¹ jälkeen heidät palkataan pysyvään virkasuhteeseen eikä heitä voida irtisanoa ilman vakavaa syytä (Wagner ym. 2012, 31).

5 TEKNOLOGIA EU-KÄÄNTÄJIEN APUNA

5.1 Kynästä tietotekniikan ensiaskeliin

Ennen tietokoneiden käyttöönottoa Euroopan unionin toimielimissä työskennelleet kääntäjät käyttivät työvälineinään kynää, paperia ja kirjoituskonetta. He kirjoittivat käsin tai kirjoituskoneella käännöksiä, jotka siirrettiin ensin tarkastajalle, ja sen jälkeen käännökset kirjoitettiin uudelleen. Myöhemmin arvokasta lisäapua toi sanelukone, joka vapautti kääntäjät, jotka kokivat toimivansa näin tehokkaammin kuin kirjoittamalla tekstin itse. Tämä kuitenkin lisäsi kääntäjien työmäärää, sillä heidän täytyi kirjoittaa käännökset kahteen kertaan: ensimmäisen kerran, kun kääntäjä saneli tekstin nauhalta, ja toisen kerran, kun kääntäjä ja tarkastaja olivat korjanneet sen (Tucker 2003, 74).

Ennen termitietokantoja kääntäjät käyttivät monia sanakirjoja termien etsimiseen. Erillinen terminologiasta vastaava osasto toimitti materiaalia paperisanastojen muodossa, ja tämän lisäksi kääntäjät yksittäin keräsivät oman terminologiansa muistilapuille (Tucker 2003, 75). Kaikki EU:hun liittyvä dokumentaatio, mukaan lukien käännökset, tallennettiin suuriin arkistoihin, joissa oli painettuja asiakirjoja ja hiilikopioita. Vuonna 1973 ilmestyi termipankki Eurodicautom (nykyään IATE), joka oli yksi ensimmäisistä teknologiaratkaisuista.

Työjärjestelyt olivat aiemmin erilaiset. Asiakirjat lähetettiin käännettäväksi putkipostia pitkin ja valmis käännös palautettiin samaa reittiä käännöksen tilaajalle (Tucker 2003, 75). Käännöspyynnöt kirjattiin rekisteriin niiden saavuttua, jonka jälkeen työt jaettiin kääntäjille ja jokainen työ kirjattiin

²¹ Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus n:o 1023/2013 (annettu 23. lokakuuta 2013), 34 artikla

ulos niiden valmistuttua. Ensimmäinen merkittävä muutos vakiintuneisiin työjärjestelyihin tuli, kun Euroopan parlamentissa otettiin käyttöön tekstinkäsittelylaite. Ensimmäiset laitteet toimitettiin EU:hun vuonna 1982, kaksi kullekin käännösosastolle (mts.75) Tekstinkäsittelylaitteiden käyttö alkoi lisääntyä merkittävästi 1980-luvun aikana ja vuoteen 1990 mennessä kaikki käännöspalvelun konekirjoittajat käyttivät tekstinkäsittelyohjelmaa. Tänä aikana laitteet ja ohjelmistot uusittiin ja erilliset tekstinkäsittelylaitteet, jotka oli kytketty yhteen palvelimeen, korvattiin toimivilla paikallisverkkoon kytketyillä tietokoneilla.

Tekstinkäsittelyohjelmien käyttöönotolla ei ollut aluksi suurta vaikutusta kääntäjien työhön: he jatkoivat kirjoituskoneen ja sanelukoneen käyttöä, mutta ohjelmien ansiosta työn määrä väheni, sillä kääntäjien ei tarvinnut enää uudestaan kirjoittaa alusta saakka korjattuja versioita käännöksistä, ja myös hiilikopiot jäivät menneisyyteen. Paikallisverkon perustaminen mahdollisti asiakirjojen varastoinnin ja jakamisen, ja alettiin rakentaa sähköistä asiakirja-arkistoa (Tucker 2003, 75).

Teknologian vaikutus kääntäjien työhön alkoi näkyä vasta pöytäkoneen saapumisen myötä. Tietokoneen omaan käyttöön saivat ne kääntäjät, jotka halusivat kokeilla uutta teknologiaa. Vasta EU:n siirryttyä Windows-käyttöjärjestelmään vuosina 1995–1996 kiinnostus tietokoneen tarjoamiin palveluihin alkoi kasvaa ja kaikilla kääntäjillä oli jo omat tietokoneet (Tucker 2003, 75). Tietokoneiden avulla kääntäjät pystyivät käyttämään tekstinkäsittelyohjelmia eikä niitä tarvinnut enää korjata työläästi käsin. Tässä asiassa oli sekä hyvät että huonot puolet: kääntäminen helpottui niille, joilla oli jo aiempaa kokemusta kirjoituskoneesta, sillä heidän ei enää tarvinnut viimeistellä ja tarkistaa erikseen jokaista käännöstä. Tekstin muokkaaminen ja poistaminen helpottui. Toisaalta se kannusti kääntäjiä huolehtimaan erityisesti tekstin muotoilusta. Aikaisemmin he pystyivät tuottamaan melko karkeasti kirjoitetun tekstin, jonka koulutetut sihteerit kirjoittivat uudelleen oikeassa muodossa. Tekstit voitiin nyt tietokoneiden avulla lähettää sähköisesti sihteereille, jotka vain korjasivat havaitut virheet ja siistivät tekstiä tarpeen mukaan. Vaikka kääntäjiltä ei vaadittukaan täydellistä tekstin muotoilua, he olivat houkuttuneita tuottamaan sitä ja se arvelutti niitä, jotka ajattelivat tekstinkäsittelyohjelman käytön vähentävän kääntäjien tuottavuutta (mts. 75).

5.2 Käännösprosessi

Käännösprosessin alussa käännettävä asiakirja lähetetään käännöstiedostojen sähköiseen siirtoon käytettävään portaaliin nimeltä Poetry. Sen jälkeen asiakirja ohjataan ensin henkilölle, joka arvioi käännöksen kiireellisyyden. Etusijalle asetetaan ensin oikeudelliset asiakirjat ja vasta sen jälkeen

muut asiakirjat. Hyväksynnän saanut asiakirja jaetaan lauseiksi ja kutakin lausetta verrataan Euramis-käännösmuistiohjelmistossa (*European Advanced Multilingual Information System*) muun muassa koko EU:n voimassa olevan säännösten (*acquis communautaire*) sisältävään tekstikorpukseen. Lauseen vertailulla selvitetään, onko se käännetty jo aikaisemmin. Jos näin on, edellinen käännetty lause haetaan tietokannasta. Lisäksi sieltä haetaan kaikki asiakirjat, jotka sisältävät vähintään viisi samaa lausetta (Tucker 2003, 75).

EU:n itse luoman työkulkujärjestelmän kautta asiakirjat ohjautuvat yhdelle tai useammalle kääntäjälle, jotka työskentelevät kielikohtaisissa ryhmissä. Valmis käännös tallennetaan monikielisessä ja monisuuntaisessa muodossa Euramis-järjestelmään. Sieltä käännökset valitaan tarpeen mukaan uudelleenkäytettäviksi uusia käännöspyyntöjä varten. Tämän avulla työmäärä vähenee ja henkilöresurssien käyttö tehostuu. Lisäksi tärkeänä etuna on käännösten johdonmukaisuuden ja yhtenäisyyden paraneminen.

Nykyään käännöspääosaston työkulkua ohjataan tietotekniikkasovelluksilla. Sovelluksien avulla esimerkiksi käännöspyyntöt esikäsitellään ja toimitetaan asianomaisille kieliyksiköille sekä käännökset toimitetaan asiakkaille. Sovelluksien avulla tehdään myös kieliyksiköissä työnjako sekä käännetään, muokataan ja editoidaan tekstejä. Teknologialla, joka perustuu tietokoneavusteisen kääntämisen työvälineisiin, varmistetaan lopputuotteiden sekä palvelujen korkea laatu ja resurssien tehokas käyttö hyödyntämällä aiempia käännöksiä (Tucker 2003, 77).

5.3 Tekniset apuvälineet

Komission käännöspääosaston ja muidenkin EU:n toimielinten kääntäjät käyttävät joka päivä työssään erilaisia käännöstyökaluja ja muita teknisiä apuvälineitä, jotka auttavat heitä tekemään työnsä nopeammin ilman inhimillisiä erehdyksiä. He käyttävät työssään käännösmuisteja ja termitietokantoja, joita kehitetään jatkuvasti paremmiksi, jotta nykypäivän korkeisiin käännöspalvelulle asetettaviin vaatimuksiin voidaan yhä paremmin vastata. Uusien työkalujen avulla kääntäjien työn laatua myös parannetaan. Teknologian avulla voidaan suorittaa rutiinitehtäviä ja muodostaa parempi yleiskuva monimutkaisista tehtävistä. Se mahdollistaa myös sosiaalisen vuorovaikutuksen sekä tietojen jakamisen laajemmalle, jotta kaikki kääntäjät ovat tietoisia esimerkiksi päämääristä ja terminologiasta (Risku 2013).

Käännösteknologia on edistynyt samaan tahtiin tietoteknisten välineiden kehittymisen kanssa. Käännösmuistien käyttö on lisääntynyt, ja tietokoneiden avulla on voitu lisätä tuottavuutta ja samalla käännösten laatu on parantunut (Tucker 2003, 75). Käännösteknologia rajoittui 1990-luvun alkuun asti vain konekäännösohjelmien kehittämiseen. Nämä isot järjestelmät, joita kehitettiin, tarjosivat ensisijaisesti vain tekstien automaattisen käännöksen ilman ihmisen apua. Ne suunniteltiin korvaamaan kääntäjä eikä niinkään avustamaan kääntäjää työssään, ja tämän takia lopputuloksena saattoi olla huonolaatuisia käännöksiä.

1990-luvulla parempien tietojenkäsittelytaitojen myötä kehitettiin käännöstyökaluja, jotka olivat enemmän käytännönläheisiä. Sen sijaan, että yritettiin ymmärtää ja kääntää jotakin tekstiä, kehitettiin käännösmuistiohjelma, joka ”muisti” jokaisen käännetyn lauseen. Jos sama tai samanlainen lause tuli uudelleen käännettäväksi, ohjelma tarjosi kääntäjälle edellisen käännöksen ja yliviivasi erot alkuperäisessä käännöksessä. Tässä järjestelmässä oli etuna se, että siinä ihminen tuotti käännöksen itse koneen sijasta (Tucker 2003, 76).

Pyrkimys kehittää käännösmuistijärjestelmiä ei lähtenyt käännösosastoilta vaan ohjelmistojen lokalisointiyrityksiltä. Lokalisointi tarkoittaa ohjelmien kotouttamista kohdemaan kieleen ja kulttuuriin ja sen tärkein ulottuvuus käyttäjän kannalta on käyttöliittymän kääntäminen kohdealueen kielelle. Ohjelmistokääntämisessä tarvitaan kielitaidon lisäksi käännösteknologiaa. Ohjelmistoyrityksillä oli kiire, sillä ne pyrkivät julkaisemaan tuotteensa samanaikaisesti maailmalle (Tucker 2003, 76). Tekstimateriaaleissa esiintyi todella paljon toistoa, jolloin kääntäjät tulivat kääntäneeksi jo aiemmin käännettyjä tekstin pätkiä. Ongelman helpottamiseksi käännösmuistiohjelmien kehittyminen oli suuri apu: samat termit ja lauseet esiintyivät monesti yhä uudelleen esimerkiksi käyttömanuaaleissa ja säädösten johdanto-osissa. Siksi käännösmuistiohjelmat on ensisijaisesti tehty lokalisointia varten: ne takaavat johdonmukaisuuden sekä säästävät huomattavasti aikaa ja vaivaa. Toisin kuin konekäännösohjelmat, joiden suorituskykyä arvostavat yleensä muut kuin kielitieteilijät, käännösmuistiohjelmat on suunniteltu käytännön käännöstyötä tekeville kääntäjille ja tarkoitettu heidän käyttöönsä (Tucker 2003, 76).

Terminologian apuvälineet

Terminologinen työ eli termityö on erittäin tärkeä osa koko käännösprosessia. Termityöllä tarkoitetaan termien tutkimista, keräämistä ja systemaattista esittämistä. Terminologit antavat tietoa termin merkityksestä ja käytöstä ja auttavat myös käännösten tarkkuuden ja johdonmukaisuuden

parantamisessa. Lisäksi he keräävät tietoa eri alojen ja ala-alojen asiantuntijoista ja näiden yhteystiedoista ja käyttävät näitä lähteinään oikeita termejä haettaessa.²² Erityisesti neuvostossa ja Euroopan parlamentissa tämä on tärkeää, sillä tekstit voivat olla hyvin teknisiä. Neuvoston ja Euroopan parlamentin hyväksymää EU:n lainsäädäntöä on sovellettava jäsenvaltioissa, ja siksi säädösteksteissä on käytettävä johdonmukaisesti oikeita termejä, jotta lakeja sovelletaan yhdenmukaisesti koko EU:ssa (Penttinen & Talus 2017, 25).

Komission käännostoimen pääosaston kieliyksiköt vastaavat termityöstä, johon sisältyy muun muassa komission ja muiden EU:n toimielinten kääntäjien ja muiden virkamiesten esittämiin termikysymyksiin vastaaminen, termien syöttäminen IATE-tietokantaan ja termistön valmistelu ennen niiden kääntämistä (Kääntäminen monikielisessä yhteisössä -kirjanen, 2009)

Euroopan unionin toimielimet tekevät paljon yhteistyötä keskenään. Monet kielipalvelussa käytetyistä terminologian ja tietokoneavusteisen kääntämisen apuvälineistä ovat toimielinten välisen yhteistyön ansiota. Näitä ovat Eurodicautom, IATE, Euramis, Elise ja EUR-lex. Seuraavaksi esittelen näitä apuvälineitä tarkemmin.

Eurodicautom

Eurodicautom on Euroopan komission monikielinen termipankki. Kun se perustettiin vuonna 1973, kehitystiimi hyödynsi komission kääntäjien käytettävissä olevien kahden muun työkalun osaamista sekä leksikografista materiaalia: Dicautom-sanakirja, joka ilmestyi vuonna 1964, sekä Euroterm-käännössanakirja, jota kehitettiin vuosina 1962–1968. Neljä alkuperäistä kieltä Eurodicautomissa olivat hollanti, italia, ranska ja saksa; niihin lisättiin tanska ja englantti vuonna 1973, kreikka vuonna 1981, portugali ja espanja vuonna 1986 sekä suomi ja ruotsi vuonna 1995. Latina oli myös yksi Eurodicautomin kielistä. Vaikka Eurodicautom oli alun perin kehitetty vastaamaan komission kääntäjien tarpeisiin, se osoittautui pian hyödylliseksi muulle komission henkilöstölle, ja myöhemmin myös muiden Euroopan toimielinten kieli-ihmiset eli lingvistit ottivat sen käyttöön.

Eurodicautom oli hyvin hyödyllinen työkalu kääntäjille, tulkeille ja terminologeille sekä muille lingvisteille ympäri maailmaa internetin kautta. Vuonna 2007 Eurodicautom korvattiin IATE-termitietokannalla.

²² <http://www.terminfo.fi/sisalto/termityo-euroopan-komission-kaannostoimen-paaosastossa-548.html>

IATE

IATE eli *Interactive Terminology for Europe* on EU:n toimielinten, elinten ja virastojen yhteinen termitietokanta, joka pitää sisällään yli miljoona termiä (termejä oli tietokannassa vuonna 2017 8,7 miljoonaa²³) Termejä haetaan sieltä joko suoraan tai käännöstyökaluun integroidun lisätoiminnon kautta. IATEsta poimitaan aineistoa aihe- ja/tai asiakirjakohtaisiin termitietokantoihin, joita käytetään käännöstyökaluissa. IATEa on käytetty EU:n toimielimissä, elimissä ja virastoissa vuodesta 2004 saakka EU:hun liittyvän terminologian kokoamiseen, levittämiseen ja hallinnoimiseen. Sen uusin versio julkaistiin marraskuussa 2018, kun järjestelmä oli rakennettu täysin uudestaan hyödyntäen uusinta teknologiaa ja viimeisimpiä ohjelmistojen kehittämisstandardeja sekä käytettävyyden ja saavutettavuuden parhaita käytäntöjä. IATEa kehitetään koko ajan vastaamaan EU:n lingvistien ja yleisesti IATE:n käyttäjien tarpeita ja toiveita²⁴.

Euramis

Euramis eli *European Advanced Multilingual Information System* on kaikkien EU:n toimielinten yhteinen käännösmuistitietokanta. Siinä yhdistyvät terminologiatietokannat, tietokoneavusteinen käännös ja automaattinen käännös. Euramis-järjestelmään tallennetaan segmentoituina kaikki toimielinten käännökset, ja kääntäjä pystyy tekemään niistä hakuja. Euramis-järjestelmän yhteydessä kehitetyn kieliresurssitietokannan automaattisen haun avulla palvelimelta löytyy käännettävään asiakirjaan sisältyviä vastaavia tai lähes vastaavia lauseita. Järjestelmä mahdollistaa myös kaikkien asiakirjassa mainittujen säädösten hakemisen EUR-lexistä sekä lähde- että kohdekielellä.

Elise

Viestintään ja tiedonjakoon on kehitetty Elise eli *European Institutions Linguistic Information Storage and Exchange* -tietokanta. Sen avulla kaikki, jotka työskentelevät yhden tietyn käännöksen parissa, esimerkiksi komission säädösehdotuksen, joka muokkautuu neuvostossa ja Euroopan

²³ Translation tools and workflow, 2017, <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/00e51a8e-9c50-11e6-868c-01aa75ed71a1/language-en>

²⁴ <https://iate.europa.eu/about>

parlamentissa säädökseksi, pystyvät jakamaan käännökseen liittyviä tietoja, kun se siirtyy toimielimestä toiseen. Käännökseen liittyvät tiedot voivat olla esimerkiksi termikysymyksiä, selityksiä sekä tietoja asiantuntijoilta, joihin on oltu yhteydessä.

EUR-Lex

EUR-Lex puolestaan on säädöstietopankki eli verkkotietokanta, joka käsittää kaiken EU:n lainsäädännön sekä EU:n tuomioistuimen oikeuskäytännön. Se on EU:n oikeudellisten asiakirjojen virallinen ja kattavin lähde ja se on käytettävissä kaikilla EU:n 24 virallisella kielellä.

Konekääntimet

Konekääntäminen tarkoittaa käännöksen tuottamista kokonaan tietokoneella. Sen toiminta perustuu kielellisiin ”sääntöihin” jokaiselle kielelle ja monikielisistä sanakirjoista jokaiselle kieliparille. Sen sijaan, että nämä sanakirjat haettaisiin käsin, käyttää ohjelmisto sen sisäisiä korpuksia ja sanakirjoja. Konekäännösohjelmat on suunniteltu parantamaan tekstien laatua sekä vähentämään työmäärää. Ne voivat olla suuri apu kääntäjälle, mutta konekäännösohjelman tuottama käännös ei ole juuri koskaan täysin virheetön, joten sen oikolukeminen on tärkeää.

Konekäännösohjelmat lisäävät kääntäjien tehokkuutta ja auttavat heitä käsittelemään saapuvia asiakirjoja, jotka on kirjoitettu kielillä, joita he eivät ymmärrä. Ohjelmat antavat kääntäjille perusymmärryksen tekstistä, jotta he voivat nopeasti arvioida käännettävän tekstin ja käsitellä sitä (Translation and multilingualism, 2014). EU:ssa käytettäviä konekäännösohjelmiä ovat MT@EC, SDL Studio ja eTranslation. SDL Studio sisältää myös integroituna erilaisia laaduntarkistusvälineitä.

Käännöstoimen pääosasto on vuodesta 2010 lähtien kehittänyt MT@EC-konekäännösjärjestelmää, jonka Euroopan komissio tarjoaa kääntäjille EU:n toimielinten käännösosastolla. Sen tarkoituksena on auttaa eurooppalaisia ja kansallisia julkishallintoja vaihtamaan tietoja kielirajojen yli EU:ssa, Islannissa ja Norjassa (European Commission 2016). MT@EC tarjoaa hyvän laadun käännöksiin sekä pitää sisällään enemmän kieliä. MT@EC korvattiin eTranslation-järjestelmällä vuonna 2017.

Vaikka erilaiset käännösapuvälineet ovatkin olleet suuri apu kääntäjien työssä, mikään kone ei silti voi korvata kääntäjien omia taitoja ja osaamista. Käännösapuvälineet ovat vain helpottaneet

kääntäjien työmäärää ja nopeuttaneet työnkulkua, ja vähentäneet heidän tekemäänsä taustatyötä sekä tehneet heille mahdolliseksi paremmin keskittyä tärkeimpään eli kääntämiseen.

6 KYSELYTUTKIMUS

6.1 Laadullinen vai määrällinen tutkimus

Tässä luvussa keskitymme itse tutkimukseen, vastauksiin ja niiden analysointiin. Käytän tässä tutkimuksessa menetelmänä laadullista tutkimusta, ja tulosten saamiseksi tein kyselylomakkeen kääntäjille.

Laadullisessa tutkimuksessa tutkitaan ilmiöitä, jotka ovat monesti seurauksia ihmisten valinnoista, eikä niitä voida verrata luonnonilmiöihin. Laadullisen tutkimuksen tavoite on kerätä ja tarkastella tietoja erilaisista yhteiskunnan ilmiöistä, ihmisten toiminnasta, mielipiteistä, arvoista sekä asenteista (Pitkäranta 2014, 74). Laadullinen tutkimus määritellään tiedonkeruuksi, jonka on tarkoitus kuvailla jotain aihetta, asiaa tai ongelmaa, mutta ei ennustaa, kuten määrällisessä tutkimuksessa (Vehkalahti 2014).

Laadullinen ja määrällinen tutkimus eroavat monessakin mielessä toisistaan. Laadullinen tutkimus on persoonallista ja ikään kuin kasvollista tutkimusta, kun taas määrällinen tutkimus pyrkii kasvottomuuteen, ja esimerkiksi määrällisen tutkimuksen kyselyyn vastaamisessa on epävarmuus siitä, mihin vastaus oikein menee (Pitkäranta 2014, 14). Määrällinen tutkimus on toistuvaa työtä, joka etenee systemaattisesti vaihe vaiheelta ja jolla pyritään ratkaisemaan jokin tietty ongelma. Määrällistä tutkimusta ohjaa jokin tutkimusongelma, kun taas laadullisessa tutkimuksessa lähdetään liikkeelle jostakin johtajatuoksesta, joka leviää eri suuntiin ja palaa takaisin (mts. 13).

Laadullisen tutkimuksen tarkoituksena on lisätä ymmärrystä jostakin tietystä ilmiöstä, mahdollistaa erilaisia tulkintoja ja antaa asioille merkityksiä. Laadullinen tutkimus onkin kehitetty ikään kuin vastaiskuna määrälliselle tutkimukselle, ja sille on kehittynyt synonyymeiksi muun muassa termit ”pehmeä tiede” ”kvalitatiivinen”, ”ymmärtävä”, ”ihmistutkimus” ja ”tapaustutkimus (case-tutkimus)” (Tuomi & Sarajärvi 2018). Määrällinen tutkimus voidaan joskus kokea kovaksi ja pinnalliseksi. Tämä johtuu siitä, että laadullisessa tutkimuksessa tutkitaan ihmisten toimintaa,

mielipiteitä ja arvoja, kun taas määrällisessä tutkimuksessa argumentoidaan lukujen ja niiden välisten systemaattisten tilastollisten yhteyksien avulla (Alasuutari 2011). Laadullista tutkimusta kutsutaan myös ymmärtäväksi tutkimukseksi, sillä perinteiden erottelu perustuu tietämisen tapaan: ilmiöitä voi joko ymmärtää tai selittää (Tuomi & Sarajärvi 2018). Laadullisessa tutkimuksessa kysymys mahdollisuudesta ymmärtää toista on kaksisuuntainen: toisaalta kysymys on esimerkiksi siitä, miten tutkija ymmärtää haastateltavan tai tiedonantajan, ja toisaalta kysymys on siitä, miten haastateltavana oleva ymmärtää tutkijan laatimaa haastattelua.

Laadullisessa tutkimuksessa aineistoa kerätään haastatteluilla, kyselyillä sekä erilaisista dokumenteista kootulla tiedolla. Kyselyt ja haastattelut ovat hyviä aineistonkeruumenetelmiä tilanteissa, joissa halutaan tietää ihmisten ajatuksista ja toiminnasta. Tällöin asiaa voi suoraan kysyä henkilöltä. Kysely ja haastattelu käsitteinä eivät kuitenkaan ole täysin synonyymisiä. Kyselyn voi määritellä sellaiseksi menettelytavaksi, jossa haastateltavat tai tiedonantajat täyttävät itse heille annetun kyselylomakkeen yksin tai valvotussa ryhmätilanteessa (Tuomi & Sarajärvi 2018). Haastattelu puolestaan tarkoittaa henkilökohtaista, kasvotusten tapahtuvaa suullisten kysymysten esittämistä, ja kysymyksiin saamansa vastaukset haastattelija kirjaa itselleen muistiin. Kyselyn ja haastattelun ero liittyy siis haastattelijan toimintaan tiedonhankitavaiheessa (Tuomi & Sarajärvi 2018). On myös olemassa Internetissä tapahtuvia haastatteluja, joissa ei ole lainkaan henkilökohtaista kontaktia, vaan koko haastattelu tapahtuu sähköpostiviestien välityksellä.

Haastatteluja suositaan tiedonkeruumenetelmänä niiden joustavuuden takia. Haastattelija voi esimerkiksi toistaa tai tarkentaa kysymyksiään haastattelun aikana ja käydä keskustelua haastateltavan kanssa. Tällöin myös väärinkäsityksiä sattuu vähemmän. Tämä ei ole mahdollista kyselyissä, jotka ovat kaikille vastaanottajille samat ja joissa vastaajat ovat niin sanotusti yksin kyselyn kanssa (Tuomi & Sarajärvi). Haastattelussa etuna on joustavuuden lisäksi se, että haastattelija voi esittää kysymykset missä järjestyksessä vain. Toisaalta haastattelu on kallis ja aikaa vievä menetelmä, kun taas kysely on edullisempi vaihtoehto. Lisäksi kyselyllä voi saada vastauksia isommilta ryhmiltä kuin kasvotusten tapahtuvilla haastatteluilla.

6.2 Kyselylomake

Kyselylomake sisältää avoimia kysymyksiä, joihin vastaajat voivat vapaasti vastata ja sanoa juuri sen, mitä he haluavat, eikä heidän tarvitse valita ennalta määrättyjen tai ehdotettujen vastausten luettelosta. Kyselylomakkeen laatiminen voi olla haastavaa, sillä arvojen, mielipiteiden ja asenteiden

tutkiminen ei ole helppoa (Vehkalahti 2014, 11). Siihen liittyy paljon epävarmuuksia: oliko kyselyssä tarpeeksi kysymyksiä ja saatiinko niihin hyviä, kattavia vastauksia riittävästi?

Kun puhutaan kyselytutkimuksesta, puhutaan yleensä mittareista. Niillä tarkoitetaan väitteiden kokoelmaa, jolla pyritään mittaamaan erilaisia moniulotteisia ilmiöitä kuten asenteita tai arvoja (Vehkalahti 2014, 12). Erilaisia ilmiöitä mitataan erilaisilla mittareilla, ja esimerkiksi ihmisen painoa, pituutta tai sydämen sykettä on helppo mitata ja mittaukset tuottavat selkeitä numeroita. Hankalampia mitattavia asioita ovat ihmisen arvot, näkemykset, tiedot ja asenteet, mutta kyselytutkimuksella niidenkin selvittäminen voi onnistua (Vanhatalo & Vehkalahti 2020, 240). Kyselylle on tyypillistä, että kaikki vastaajat vastaavat samoihin kysymyksiin, mutta tärkeintä eivät ole heidän yksittäiset vastauksensa, vaan kokonaiskuva tutkittavasta ilmiöstä (mts. 241).

6.3 Hyvä tieteellinen käytäntö ja anonymiys

Tutkimuseettisen neuvottelukunnan (TENK 2012) ohjeiden ”Hyvän tieteellisen käytännön loukkausepäilyjen käsitteleminen” (HTK) mukaan tutkimusetiikalla tarkoitetaan eettisesti vastuullisten ja oikeiden toimintatapojen noudattamista ja edistämistä tutkimustoiminnassa sekä tieteeseen kohdistuvien loukkausten epärehellisyys tunnistamista ja torjumista kaikilla tieteenaloilla (Tuomi & Sarajärvi, 2018).

Hyvään tieteelliseen käytäntöön kuuluvat muun muassa seuraavat asiat (TENK2012): toimintatapoina rehellisyys, tutkimuksen suunnittelu, ja tarvittavien lupien hankkiminen. Hyvän tieteellisen käytännön loukkauksia ovat esimerkiksi vilppi tieteellisessä toiminnassa eli sepittäminen, havaintojen vääristely, plagiointi tai anastaminen. Loukkauksia ovat lisäksi muiden tutkijoiden osuuden vähättely, puutteellinen viittaaminen aikaisempiin tutkimustuloksiin, tulosten ja menetelmien harhaanjohtava raportointi sekä niin sanottu itsensä plagiointi.

Kaikkia tutkimukseen osallistuvia tulee informoida monipuolisesti tutkimuksesta ja taata, että jokaisen anonymiteetti säilyy koko tutkimuksen ajan eli osallistujien henkilötietoja ei missään vaiheessa paljasteta. Tutkimukseen osallistujalla on myös mahdollisuus kieltäytyä tai keskeyttää tutkimus (Leino-Kilpi & Välimäki 2014). Osallistujien yksityisyyttä tulee kunnioittaa ja suojella. Tämä tarkoittaa sitä, että osallistuja voi itse päättää, mitä tietoja hän haluaa tutkimuskäyttöön antaa. Lisäksi se tarkoittaa sitä, että tutkimustekstejä ei saa kirjoittaa sillä tavalla, että kukaan osallistuja olisi niistä tunnistettavissa (Kuula 2011). Kaikki nämä asiat on otettu huomioon tässä kyselyssä.

Kyselyyn vastaaminen ei edellyttänyt vastaajalta minkäänlaisten henkilöön liittyvien tietojen paljastamista missään vaiheessa, ja vastaajien anonymiteetti säilyi minulle koko tutkimuksen ajan.

Miten itse otin nämä asiat huomioon kyselyssä:

- Tutkimuslupa: ennen kuin lähetin kyselyn, kysyin ja sain luvan käännöyksiköiden esimiehiltä kyselyn toteutukseen.
- Tutkimuksen suunnittelu: sain esimiehiltä ohjeita ja neuvoja kysymysten muotoilemiseen, sekä vinkkejä, mitä kannattaisi kysyä. Pohdin ja suunnittelin tarkkaan, mihin kysymyksiin halusin vastauksia, ja millä tavalla kysymykset muotoillaan, jotta ne olisivat mahdollisimman selkeitä.
- Tarkkuus ja huolellisuus: esimiehet saivat esikatsella ja hyväksyä kyselyn kysymykset, ennen kuin he lähettivät sen eteenpäin kääntäjille. He saivat myös ennen kääntäjille eteenpäin lähettämistä antaa palautetta kysymyksistä.
- Anonyymisyys: kyselyyn vastaaminen ei edellyttänyt vastaajalta minkäänlaisia tietojen paljastamista missään vaiheessa ja heidän anonymiteettinsä säilyi minulle koko tutkimuksen ajan. Kyselyni kääntäjille toimittivat asianomaisten käännöyksiköiden esimiehet, joten en tiedä niiden henkilöiden lukumäärää, joille kysely meni, heidän henkilötiedoistaan puhumattakaan. Minkäänlaista numerointia ei tehty. Anonyymisyys toteutui myös sikäli, etten tunne henkilökohtaisesti henkilöitä, joille kysely lähetettiin, enkä siis tietenkään myöskään niitä, jotka kyselyyn vastasivat, joten vastauksista ei voi edes yrittää päätellä, kenen henkilön vastauksesta on kyse.

6.4 Aikaisempi tutkimus

Aikaisempia tutkimuksia käännosteknologiasta EU:n komissiossa löytyy muutamia. Monet tutkimukset ovat olleet melko laajoja, ja ne on toteutettu EU:n toimielinten sisällä tarkkaillen kääntäjiä heidän työssään. Tällainen on muun muassa Tampereen yliopiston Kaisa Koskisen jo vuonna 2008 julkaistu etnografinen tutkimus *Translating Institutions, An Ethnographic Study of EU Translation*, jossa tutkija tarkastelee Euroopan komission kääntäjien työtä lähinnä etnografiselta

näkökannalta. Hän pyrkii teoksessaan erilaisin tavoin, haastattelemalla, kyselemällä ja omakohtaisen kokemuksensa kautta, kuvaamaan ja selittämään Euroopan komission kääntäjien toimintaa ja työtä heidän työympäristössään. Tutkimuksessa selostetaan myös tuon kääntäjäjoukon käsityksiä ja arvioita heidän työstään ja ympäristöstään laajemminkin ja heidän toiminnastaan siinä. Etnografisena tutkimuksena (etnografia eli kuvaileva kansatiede) se on varsin käytännönläheinen ja EU-kääntäjän silloisen työskentelyn arkipäivän kysymyksiä ja haasteita tarkasteleva.

Seuraavassa referoimani Rossin ja Chevrot'n tuoreempi tutkimus oli löytyneistä tutkimuksista mielenkiintoisin. Pyrin suhteuttamaan tämän tutkimuksen ajatuksia ja tuloksia omaan tutkimukseeni, sillä mielestäni siitä sai hyviä vastauksia kysymyksiin, joita itsekkin pohdin laatiessani kyselyä kääntäjille ja joita halusin kyselyllä selvittää. Rossin ja Chevrot'n tutkimuksesta sain myös laajemmalti tietoa siitä, mitä mieltä kääntäjät komissiossa ovat käännösteknologiasta.

Vuonna 2019 Caroline Rossi, luennoitsija UGA:ssa (Université Grenoble-Alpes) ja Jean-Pierre Chevrot, professori UGA:ssa, tekivät etnografisen tutkimuksen komission kääntäjien näkemyksistä konekääntämisestä (MT@EC). He toteuttivat tutkimuksen ensiksi tarkkailemalla kääntäjiä ranskan kielen osastolla kolme viikkoa ja tekemällä puolistrukturoituja haastatteluja – eli teemahaastatteluja, joissa haastateltaville esitetään likipitään samat kysymykset samassa järjestyksessä - saadakseen tietoa, jonka avulla he pystyivät tekemään relevantteja kysymyksiä isommalle ryhmälle kääntäjiä. Sen jälkeen kysymykset käännettiin englanniksi ja lähetettiin komission kaikille käännösyksiköiden kääntäjille (DGT). Vastaajia oli 89 yhteensä 15 käännösosastosta. Omaan kyselyyni sain 12 vastausta kahdesta käännösyksiköstä, joten vastaussuhde oli samaa luokkaa.

Tutkimuksen tarkoitus oli muodostaa parempi ymmärrys kääntäjien näkemyksistä konekääntämisestä ja jälkieditoinnista komissiossa. Rossi ja Chevrot käyttivät jo olemassa olevia asteikkoja ja malleja, jotka oli suunniteltu tutkimaan teknologian hyväksymistä. Etnografinen data, jonka he keräsivät, sisälsi muistiinpanoja jokapäiväisistä havainnoista sekä 10 puolistrukturoitua haastattelua. Tuloksia analysoidessaan he havaitsivat, että kaiken kaikkiaan kääntäjät hyväksyivät konekääntämisen ja turvautuivat tai nojautuivat siihen joka päivä työssään. Toisaalta kävi ilmi, että vaikka moni kääntäjä valitsi käyttää konekääntämistä, jotkut heistä eivät suosineet sitä. Osa näki sen jopa uhkana ihmisen tuottamalle kääntämiselle. Tämän tutkijat sanoivat johtuneen siitä, että kyseisillä kääntäjillä oli kaikista pienin tietämys konekääntämisestä. 37 % kääntäjistä suhtautui myönteisesti konekääntämiseen ajan säästämiseksi, loput kääntäjät käyttivät konekääntämistä lähinnä inspiraation lähteenä tai terminologiatyössä apuna. Lisäksi 25 % tuloksista oli negatiivisia vastauksia perusteena se, että konekääntämisen tuottama käännös ei aina ole järkevä.

Kun vertaan näitä lukuja oman kyselyni tuloksiin (tosin prosenttilukuja näin pienen vastaajajoukon, 12 vastaajaa, perusteella ei ole mielekästä laskea), suhtautuminen konekääntämiseen tuntuu olevan menossa myönteisempään suuntaan. Tämä saattaa johtua yksinkertaisesti siitä, että alan teknologia on kehittynyt ja että konekääntimien tuottamaa apua on opittu yhä paremmin hyödyntämään.

Rossin ja Chevrot'n tutkimuksen mukaan vuonna 2019 komissiossa käännettyjen sivujen määrä on yli kaksi miljoonaa, mutta kääntäjien määrä laski vuonna 2015 1750 kääntäjästä 1560:een. Tämä on tarkoittanut komission käännöspalvelun osalta muutoksia, jotta käännösvolyymista on voitu selvitä. Tutkimuksen mukaan käännösten ulkoistaminen lisääntyi 27 % vuonna 2016. Lisäksi tekniset käännöstyökalut ja niiden kehittyminen olivat vahvasti nousussa. Komission omasta konekääntimestä MT@EC:tä, joka esiteltiin toimielimelle vuonna 2010 ja otettiin käyttöön vuonna 2013, pääsi tutkimuksen mukaan nyt tosihommiin, kun kääntäjien vähenemisen myötä oli tarve työn automatisointiin. Tämä on trendi, joka heijastui eri tavoin myös oman kyselytutkimukseni tuloksista eli saamista vastauksista.

6.5 Tausta-aineisto ja kyselyn toteutus

Saadakseni vastauksia tutkimuskysymykseeni lähetin EU:n komissiossa ja neuvostossa työskenteleville suomen kielen kääntäjille kyselyn. Vastausten avulla tarkoitukseni oli analysoida, millaista on kääntäjän työ Euroopan unionissa käytännön tasolla. Kysely koostuu 14 kysymyksestä, joiden avulla arvelin saavani monipuolisen kuvan siitä, millaisia taustaltaan ja koulutukseltaan ovat suomen kielen kääntäjät Euroopan komissiossa ja Euroopan unionin neuvostossa. Kun minulla ei ollut omakohtaista kokemusta EU-kääntäjän työstä eikä kääntämisestä ammattina ylipäänsä, osuvien kysymysten laatiminen vaati omakohtaisen pohtimisen ohella keskusteluja ja neuvojen ja ajatusten onkimista käännöstyötä tuntevilta niin EU:ssa kuin Suomessa. Käytettävissäni olleen kirjallisen aineiston ja hankkimani tiedon pohjalta koetin kartoittaa, mikä olisi nimenomaan EU-kääntäjän työlle tunnusomaista ja erityistä, ja mieltä, minkälaisilla kysymyksillä saisin valaistusta näihin asioihin.

Selvää oli kyseisen työympäristön monikielisyys ja -kulttuurisuus. Myöskin sen tiesin jo kysymyksiä laatiessani, että käännöstehtävät ovat hyvin monipuolisia aihepiireiltään. Kun olin selvittänyt itselleni unionin monikielisuuden ja sen perusteiden taustaa unionin perussopimukseen ja kehityshistoriaan tutustumisen kautta, tiesin myös sen, että laatuvaatimukset käännöksille ovat poikkeuksellisen tiukat muun muassa siitä syystä, että erikielisten säädösten, varsinkin asetusten, täytyy vastata toisiaan täydellisesti tai ainakin niin tarkoin kuin suinkin. Mitä erityisiä ongelmia tämä vastaavuusvaatimus

kenties tuo mukanaan? Tämän keskinäisen vastaavuuden ja tarkkuuden vaatimuksen huomioon ottaen oli ennakoitavissa, että kaikenlaisella termityöllä ja muulla käännosteknologialla on poikkeuksellisen suuri merkitys käännostoiminnassa unionissa, joten tästä oli syytä esittää tarkempia kysymyksiä.

Suomi liittyi Euroopan unioniin 1.1.1995. Kun pisimpään EU:ssa työskennelleille on karttunut työhistoriaa ja kokemuksia jo useiden vuosikymmenien ajalta, oli mielenkiintoista tietää, eroavaisivatko tällaisten henkilöiden vastaukset vastatulleiden vastauksista ja jos eroaisivat, miltä osin. Oli siis syytä kysyä, kuinka kauan vastaaja on työskennellyt EU:ssa kääntäjänä. Oma mielenkiintonsa oli myös sillä, mitä reittejä henkilöt ovat päätyneet näihin haasteellisiksi mutta muun muassa hyvien työsuhde-etujen vuoksi halutuiksi tiedettyihin tehtäviin. Pysytäänkö noissa tehtävissä vai onko vaihtuvuus suurta? Tuottaako kotimaan ulkopuolella asuminen ja työskenteleminen erityisiä tarpeita esimerkiksi koulutuksen suhteen? Ja tietenkin se, minkälainen on se teknisten apuvälineiden kirjo, joka EU:ssa on kehitetty ja mitkä ovat kokemukset sen käytöstä?

Kun noita EU-käännostyöskentelyn tunnusomaisia ja erityisiä piirteitä arvioin olevan (ja tämän tutkimuksen perusteella on) aika lailla, kysymyksiä piti olla riittävästi eivätkä ne saaneet olla liian triviaaleja. Toisaalta kysymyksiä ei saanut mielestäni olla liikaa tai ne eivät saaneet edellyttää vastaajilta liian pitkiä selostuksia, jotta mahdolliset vastaajat eivät jättäisi vastaamatta ajan puutteen takia. Niihin oli myös hyvä yrittää upottaa jonkinlainen täky, joka houkuttelee ja provosoi vastaajan vastaamaan ylipäänsä ja vastauksessaan selostamaan sopivan seikkaperäisesti, mitä vastaajan mieleen tulee kyseisestä asiasta.

Kysymykset eivät saaneet myöskään olla liikaa henkilöön meneviä ja tungettelevia, koska sellaiset – ja niiden myötä koko kysely – saattaisivat jäädä vastaamatta ja koska tutkimuksen oli määrä perustua anonymiteettiin. Kyselyssä päädyin kysymään tämän anonymiteetin kannalta kenties arveluttavia asioita, esimerkiksi henkilön koulutuksesta tai polusta EU-kääntäjäksi tai siitä, miten kauan vastaaja on työskennellyt EU:ssa. Perustelin tämän itselleni sillä, että ensinnäkään en tunne kyselyn kohteena olevia komission ja neuvoston kääntäjiä enkä tiedä heidän persoonastaan juuri mitään, ja sillä, että kyselyyn vastanneiden vastauksia ei julkisteta vaan ainoastaan analysoidaan tässä tutkimuksessa. Toisaalta näidenkin asioiden, virkaikä, koulutus, työhistoria, selvittäminen on mielestäni tärkeää tässä tutkittavien asioiden kannalta.

Kyselyn kysymykset muotoilin itse, mutta kyselyn laatimisessa sain arvokasta apua haastattelemalla, paitsi kääntäjiä Suomessa ja käännostyön parissa EU:ssa työskennelleitä henkilöitä, myös suomen

kielen käännösyksiköiden esimieshenkilöitä Euroopan komissiossa ja Euroopan unionin neuvostossa. Koska minulla ei ole näiden yksiköiden työntekijöiden yhteystietoja eivätkä nämä tiedot ole julkisia, päädyimme keskusteluissani kyseisten esimiesten kanssa siihen, että he toimittavat kyselyn yksiköidensä kääntäjille, mutta vastaukset näkyvät ehdottomasti ainoastaan minulle ja pysyvät näin tältäkin osin anonyymeinä.

Näihin laatimiini kysymyksiin komission ja neuvoston kääntäjät vastasivat siis anonyymisti. Edes se ei ole minulla tiedossa, kuinka moni saamistani 12 vastauksesta tuli komissiosta ja kuinka moni neuvostosta. Päädyin kyselylomakkeeseen sen helppouden ja taloudellisuuden sekä ajankäytön takia. Kun tiesin muun muassa oman perheemme ja koulutovereideni Brysselissä asumisen tuottaman kokemuksen perusteella, ettei Euroopan unionin toimielimiin ole ulkopuolisilla nykyään pääsyä esimerkiksi haastattelututkimusta tekemään, eikä minkäänlainen haastattelututkimus olisi täyttänyt anonyymiteetin vaatimusta, tällainen sähköisin välinein tehtävä kyselytutkimus taisi olla ainoa mahdollisuus selvittää näitä asioita. Sitä paitsi koronaviruspandemian asettamat matkustusrajoitukset olisivat estäneet tai vähintäänkin haitanneet tutkimuksen tekemistä paikan päällä.

Tulosten perusteella olen tehnyt päätelmiä siitä, minkälaista on EU:ssa kääntäminen ja mitä käännösapuvälineitä kääntäjät käyttävät. Kyselytutkimukseni on tapaustutkimus, jolla on tarkoitus taustoittaa, täydentää ja syventää kokonaiskuvaa EU:ssa tehtävästä käännöstoiminnasta. Kokonaiskuvaa olen esitellyt luvuissa 3, 4 ja 5, jotka käsittelevät EU:ta, sen rakennetta ja toimintaa ja EU:ssa kääntämistä yleisesti. Lähdeaineistonani niissä on ollut kääntämistä ja teknologiaa käsitteleviä julkaisuja ja internet-sivuja ja erilaisia Euroopan unionia ja sen toimintaa sekä kielten asemaa sen toiminnassa selittäviä kirjoja ja artikkeleita.

Kysely toteutettiin google forms -alustalla. Valitsin kyseisen alustan, sillä kysymysten asettaminen alustalle oli helppoa ja selkeää. Lisäksi vastaajien anonyymiteetti säilyi, sillä kyselyyn vastaaminen ei vaatinut vastaajalta mitään henkilötietojen antamista. Niinpä en tiedä, kuka on vastannut kysymyksiin, näen ainoastaan kunkin 12 vastaajan vastaukset yhtenä sarjana. Google forms -alustalla vastauksia on helppo analysoida ja vaihtaa tapaa, jolla näen vastaukset. Alustalla voi esimerkiksi valita, näenkö kunkin vastaajan kaikki vastaukset kysymyksiin vai kaikkien vastaajien vastaukset kuhunkin kysymykseen yhdessä.

6.6 Kysymykset kääntäjille

Kysely koostui kahdesta osiosta. Ensimmäisessä osiossa kysymykset liittyivät kääntämiseen EU:n komissiossa ja neuvostossa yleisellä tasolla ja EU-kääntäjänä toimimiseen kunkin kyselyyn vastanneen henkilökohtaisella tasolla. Toisessa osiossa kysymykset koskivat EU:ssa käytettäviä käännösapuvälineitä. Kysymysten lisäksi vastaajat saivat halutessaan liittää kommentin vastauslomakkeen loppuun.

Ensimmäisen osion kysymykset olivat seuraavat:

1. Kuinka kauan olet työskennellyt käännöstehtävissä EU:ssa?
2. Miten päädyit kääntäjäksi EU:hun?
3. Onko sinulla käännösalan koulutus/tutkinto? (esim. korkeakoulukoulutus). Jos ei, kerro mikä koulutus sinulla on.
4. Kuvaile lyhyesti kääntäjän työtä EU:ssa? Mikä siinä on mielestäsi parasta?
5. Mitä ominaisuuksia mielestäsi EU-kääntäjältä edellytetään? Miksi?
6. Oletko kohdannut työtehtäviesi suorittamisessa ongelmia? (esim. ongelmat teknisten laitteiden kanssa tai tulkinnanvaraisuuksia käännettävissä teksteissä)
7. Onko yksikkösi kääntäjille tarjolla koulutusta? Minkälaista?

Toisen osion kysymykset olivat seuraavat:

1. Käytätkö työssäsi teknisiä käännöstyökaluja? Mitä? (esim. konekääntimet, käännösmuistit, työnkulkusovellukset...)
2. Parantavatko käännöstyökalut käännösten laatua?
3. Miksi sinun mielestäsi on ollut tarvetta käännöstyökaluille?
4. Oletko saanut koulutusta käännöstyökalujen käyttöön? Minkälaista?
5. Tulisitko työssäsi toimeen ilman käännöstyökaluja?
6. Miten näet käännösteknologian kehittymisen tulevaisuudessa?
7. Voisivatko sinun mielestäsi käännöstyökalut korvata ihmisen tekemän käännöstyön kokonaan?

6.7 Kyselyn tulokset ja analyysi

Kuten jo mainitsin, kysely, jonka lähetin kääntäjille, sisälsi kaksi osiota. Ensimmäisessä osiossa kysymykset koskivat kääntämistä EU:ssa yleisesti. Toisessa osiossa kysymykset koskivat EU:ssa käytettäviä käännösapuvälineitä. Kyselyyn vastasi yhteensä 12 kääntäjää, mikä oli minulle pienoinen pettymys siihen nähden, että arvelin kyselyn menneen usealle kymmenelle kääntäjälle. Kun en tiedä, kuinka monelle, en voi esittää edes minkäänlaista arvausta, saati arviota vastausprosentista. Ilahduttavaa oli toisaalta, että näistäkin melko vähistä vastauksista saa mielestäni aika hyvän kokonaiskuvan kääntäjien työstä ja siinä käytettävästä teknologiasta. Vastaustekstiä kertyi sivukaupalla, toisilta seikkaperäisempiä, toisilta lakonisempia selostuksia.

6.7.1 Kysymyssarjan ensimmäinen osio

Virkaikä

Vastauksia antoivat niin kokeneet konkarit yli 20 vuoden kokemuksella kuin myös tuoreimmatkin kääntäjät jopa vain vuoden-parin kokemuksella. Kahdestatoista vastaajasta seitsemän on työskennellyt EU-kääntäjänä jo viimeistään vuosituhannen vaihteesta saakka ja kolme vasta kolmisen vuotta tai vähemmän, loput kaksi 15–20 vuotta. Virkaiän eroista huolimatta kääntäjien vastaukset olivat paljon samoihin asioihin painottuvia, positiivisia tai harvemmin negatiivisia huomioita heidän työstään. Selviä eroja en havainnut konkarien ja aloittelijoiden vastausten välillä. Käännettävien tekstien puutteellisuuksia ja monitulkintaisuutta valittivat niin pitkään kuin vähemmän aikaa EU:ssa työskennelleet. Virkaiästä riippumatta miltei jokainen näistä vastaajista esitti esimerkiksi tekstien laatuongelmien syyksi sen, että niitä laatimassa on henkilöitä, jotka eivät kirjoita äidinkielellään; tämä koskee varsinkin englannin kieltä, joka on muutenkin monitulkintaisempi kuin vaikkapa ranska tai saksa. Ja pyyntöön kuvailla EU-kääntäjän työtä ja sitä, mikä siinä on parasta, hyvät edut mainittiin yhdenmukaisesti niin jo 1990-luvulla aloittaneen kuin vastikään rekrytoidun vastauksissa. Tämä yhdenmukaisuus saattaa johtua tietenkin jo siitä, että kääntäjät ehkä keskustelivat keskenään kyselystäni ja esittämiini kysymyksiin vastaamisesta, ja on varmasti myös niin, että kun käännösyhteisöön tulee uusi työntekijä, vanhemmat opastavat ja tutoroivat häntä ja kertovat siitä, mitä työ vaatii ja mitä työhön kuuluu, ja tulija omaksuu nämä asiat ikään kuin omina havaintoinaan.

Kaiken kaikkiaan vastaajat kertoivat olevansa varsin tyytyväisiä työhönsä, mutta jokunen harva jo vuosikymmeniä EU-kääntäjänä työskennellyt viittasi hienovaraisesti leipääntymiseen. Nuoremmat eivät. Toisaalta pitkään työtä tehneiden vastauksissa saattoi havaita jonkinlaista rutinoitumista: itsestään selvänä saatettiin pitää teknologian apuvälineiden tarpeellisuutta ja hyödyllisyyttä, ne ovat vakiintuneesti ehdoton osa työtä. Nuorempi kääntäjä taas ei ollut ehkä niin pitkällä tällä polulla. Mitään selviä eroja virkaiän perusteella ei kuitenkaan vastauksista ilmennyt tältäkin osin.

Polku kääntäjäksi; koulutus

Kaikkia näitä EU-kääntäjiä yhdistää virkamieskilpailuun osallistuminen ja kilpailun läpäisy. Kuten kerroin jo aiemmin EPSO:n virkamieskilpailua kuvaillessani, virkaan on vaikea päästä. Silti EU-kääntäjiksi haettiin virkamieskilpailun kautta vastausten mukaan muun muassa uteliaisuudesta. Lisäksi yksi vastaajista osallistui kilpailuun EU:ssa suoritetun harjoittelun jälkeen. Mahdollisesta aiemmasta kääntämiskokemuksesta en ollut valitettavasti huomannut kysyä, joten siitä ei paljon tietoa herunut vastauksissa. Yksi vastaaja kuitenkin kertoi, että hänellä oli jo varsin runsaasti kokemusta kääntämisestä ilmoittautuessaan käännöskokeeseen.

Suurimmalla osalla vastaajista on jokin kääntäjän tai filologian koulutus. Muina opintoina mainittiin muun muassa kasvatustieteen ja yhteiskuntatieteen opinnot. Mielenkiintoinen yksityiskohta oli, että yhdellä vastaajalla oli tutkinto myös informaatioteknologiassa ja tietojenkäsittelyssä. Tämän mainitsen vain kuriositeettina, sillä hänen käännösteknologiaa koskevat vastauksensa eivät näkyvästi eroa muiden vastauksista. Virkamieskilpailu on epäilemättä vaativa koe, jossa vain osa hakijoista pääsee edes toiseen vaiheeseen, mutta vastaajien koulutuksen perusteella he ovat juuri oikea ”hakuryhmä” erinomaisina kielten asiantuntijoina.

Työympäristö ja työn edut ja haasteet

Vastauksista käy ilmi se, että komission ja neuvoston käännösosaston työyhteisö on erittäin tärkeä kääntäjille. Muiden kollegoiden puoleen voi kääntyä minkä tahansa ongelman tullessa vastaan. Vaikka kääntäjät tekevätkin pääosin itsenäistä työtä, he puhaltavat yhteen hiileen, eivätkä siltä osin ole koskaan yksin. Eräs vastaaja korosti sitä, että työssä ei sovi sooloilla, tarkoittaen mitä ilmeisimmin sitä, että täytyy omaksua työyhteisössä vanhastaan sovittu terminologia ja yhteisesti päätetyt erikieliset vakiolitanioiden vastineet. Epäsuoraa hyväntahtoista kritiikkiä kollegoita kohtaan voi toki havaita vastauksessa, jonka mukaan työtovereissa on tarkempia ja perusteellisempia ja toisaalta nopeampia mutta huolimattomampia ja vielä muutamia sellaisia, jotka ovat ”sekä hyvin nopeita että perusteellisia”.

Lista EU:ssa työskentelyn parhaista puolista on pitkä, mikä kertoo siitä, että he kokevat työnsä erittäin mieleiseksi. He kertoivat parhaita puolia olevan käännettävien tekstien laaja aihepiiri, haasteellinen työ, joka motivoi, hyvät edut, monikansallinen työyhteisö, merkityksellinen työ, itsensä kehittämisen mahdollisuus, ratkaisujen löytämisen palkitsevuus sekä tekstityyppien ja aiheiden monipuolisuus. Moni kääntäjä toi esiin vastauksessaan, että vaikka käännettävät tekstit ja aiheet ovat ajoittain kovinkin haasteellisia, parasta kaikessa on ratkaisun löytäminen johonkin käännösongelmaan. Muutama kääntäjä kertoi työn hyvänä puolena sen, että työtoverit usein niisanotusti pistävät viisaat päänsä yhteen löytääkseen parhaan mahdollisen ratkaisun. Tätä piirrettä EU-kääntäjän työssä korostetaan monin paikoin myös Wagnerin, Bechin ja Martínezin teoksessa.

Vaikka EU-kääntäjän työn kuvailua koskevaan kysymykseen olikin runsaasti positiivisia vastauksia, tässäkin työssä on usean vastaajan mielestä myös huonot puolensa. Lainsäädännön kääntäminen edellyttää esimerkiksi hyvää juridiikan alan ja ylipäänsä yhteiskunnallisten asioiden tuntemusta, taustatyötä, tarkkuutta ja EU-normien täsmällistä noudattamista, mikä sinänsä on jo haaste maallikkokääntäjälle, kun taas toisenlainen tekstityyli edellyttää vapaampaa ja luovempaa käännöstopaa, ja siirtyminen tyylistä toiseen ei ole helppoa. Usean vastaajan mukaan kovat työpaineet, aiheiden ja tekstien vaativuus sekä siirtyminen tekstilajista toiseen koetaan ajoittain haastavaksi. Muuan vastaajista kertoi, että tiukkojen määräaikojen vuoksi työn lopputulos ei aina ole niin hyvä kuin voisi toivoa. Ajanpuutetta ja miltei ainaista kiirettä ja sen tuottamaa tyytymättömyyttä työn tulokseen valittivat eri tavoin monet muutkin vastaajat. Koronaepidemian takia EU:ssakin ovat kääntäjät joutuneet tekemään etätyötä, mutta etätyötä ei vastauksissa paria tapausta lukuunottamatta juurikaan kommentoitu, suuntaan tai toiseen, paitsi että jonkun vastaajan mukaan etätyöstä aiheutui joitakin teknologian toimimiseen tai toimimattomuuteen liittyviä ylimääräisiä ongelmia.

Ominaisuudet ja vaatimukset

EU-kääntäjiltä edellytetään monia ominaisuuksia, jotta he pystyvät toimimaan isossa kansainvälisessä organisaatiossa. Heiltä edellytetään muun muassa hyvää yleissivistystä ja kykyä ymmärtää monimutkaisia kokonaisuuksia sekä laajaa ilmaisukirjoa omalla äidinkielellään, sillä EU käsittelee monia aiheita, joista ei välttämättä ole olemassa vakiintunutta käsitteistöä suomeksi. Myös vaaditaan hyvää stressin- ja virheidensietokykyä, sillä aina ei ole aikaa hioa omia käännöksiä kiireen vuoksi. Muina työn asettamina vaatimuksina tuotiin esiin äly, uteliaisuus, joustavuus ja sinnikkyys, tarkkuus, huolellisuus ja pitkäjänteisyys, sillä tekstit eivät aina ole mielenkiintoisia. Myös jatkuva oppimiskyky on tärkeää, sillä koko ajan täytyy opetella jotain uutta, joko substanssia tai tekniikkaa. Mainittiin myös ”kyky hahmottaa asioita ja aiheita nopeasti ja ratkaista ongelmia” ja ”hyvät

tiedonhankintavalmiudet, kyky toimia ryhmän osana sekä antaa ja ottaa vastaan palautetta”. Paitsi kyky, myös halu oppia jatkuvasti uusia asioita koettiin EU-kääntäjän työssä viihtymisen tärkeäksi edellytykseksi. Muuan vastaaja mainitsi myös huumorintajun.

Ongelmia

Ongelmia työtehtävien suorittamisessa kääntäjät kohtaavat melkein joka päivä. He ovat jatkuvasti tekemisissä tietotekniikan kanssa, joka ei aina välttämättä toimi. Sen lisäksi erään vastaajan sanoin ”osa siitä vaatii teknistä ymmärrystä”, jota aiemmin kääntäjän tai filologin koulutus ei tuonut riittävästi mukanaan. Vaikka kääntäjät saavatkin nopeasti apua IT-teknikoilta, teknisiä ongelmia voi ilmetä ihan yhtäkkiä, mikä aiheuttaa vaikeuksia. Apu saattaa toki tulla nopeasti etänä toimielimen helpdeskin kautta, mutta kääntäjän täytyy pystyä selittämään häntä auttavalle IT-teknikolle englannin tai ranskan kielellä ymmärrettävästi, minkälaista korjausta, muutosta tai parannusta kääntäjä työvälineeseensä haluaa.

Teknisten ohjelmien ja järjestelmien koko ajan kehittyessä on kääntäjien usein opeteltava uuden järjestelmän toiminta melko nopeasti. Teknisten ongelmien lisäksi ongelmana on, että käännettävät tekstit ovat usein tulkinnanvaraisia. Alkutekstit saattavat olla epäselviä tai sekavia, mihin vastaajien mukaan on usein syynä se, että niiden laatijoilla varsin usein ei ole englannin kieli äidinkielenään. Tämä ongelma tulee esiin varsinkin siis englannin kielessä, joka on nykyään ylivoimainen valtakieli käännettävissä teksteissä, ja niinpä joku vastaaja olisikin toivonut, että enemmän olisi ranskankielistä käännettävää. ”Laatu on kuitenkin viime vuosina parantunut selvästi”, ja saman vastaajan mukaan ongelmia aiheutuu joskus myös siitä, että jokin ”kaikille kielille yhteinen tekninen ratkaisu ei sovi luontevasti suomen kielen rakenteisiin”.

Tekstit eivät myöskään tule kääntäjille aina valmiina, vaan niitä muutetaan käänösprosessin aikana, jolloin uudet versiot saattavat hankaloittaa työtä. Jotkin aiheet vaativat myös enemmän teknistä ymmärrystä kuin toiset. Tekstit voivat olla niin sanotulle suurelle yleisölle tarkoitettua tekstiä tai poliittisesti arkaluontoisempia, ja tavan takaa kääntäjät joutuvat kääntämään aloja, joista eivät ennalta tiedä juuri mitään, joten perehtyminen erikoisalaan vie aikaa. Ongelmia tuottaa myös kova työtahti: taustatyöhön ja tarkastamiseen jää joskus liian vähän aikaa, ja välillä kääntäjät joutuvat tekemään työtä myös iltaisin ja viikonloppuisin. Onneksi kääntäjillä on hyvät mahdollisuudet ottaa yhteyttä käännösten tilaajiin eli tekstien käännettäjiin tai laatijoihin ongelmatilanteiden selvittämiseksi, sillä he näkevät järjestelmässään tekstin laatijan tai ainakin yhteyshenkilön. Tällöin he voivat pyytää laatijaa ”selittämään epäselvän kohdan tai korjaamaan virheen”, kuten eräässä vastauksessa todettiin.

Mutta kuten aiemmissa luvuissa on kerrottu, usein tällaista yhtä tekstin laatijaa ei ole löydettävissä, vaan teksti on syntynyt esimerkiksi työryhmän työskentelyn tuloksena ja laadinnassa mukana olleet henkilöt saattavat pallotella kääntäjän kysymyksen tai kysymyksiä toinen toisilleen. Tämän kääntäjät kokevat tietenkin turhauttavaksi.

Ongelman ilmetessä aina voi tietenkin pyytää ja pyydetään kollegalta apua, tosin etätyötä tehdessä tätä mahdollisuutta ei ole tai se on ainakin vaikeampaa. Mitä etätyöhön ongelman lähteenä sinänsä tulee, sitä ei vastauksissa mitenkään yleisesti korostettu; aika harva siihen viittasi. Joitakin tekniikkaan ja sen toimimattomuuteen liittyviä ongelmia on ilmeisesti etätyössä koettu, mutta vastauksista ei niiden laatu tarkemmin ilmennyt. Yksi kääntäjä vastasi tähän ongelmia työtehtävien suorittamisessa koskevaan kysymykseen lakonisesti, että etätyö on ollut haaste, mutta ei tarkemmin selittänyt, minkälainen haaste ja miksi.

Koulutus

Koulutusta on tarjolla monenlaista: temaattista, teknistä ja kielikoulutusta, ja joidenkin vastaajien mukaan myös sellaista, joka ei liity kääntämiseen. Koulutusta on muun muassa ”käännösteknologiaan ja muihin työvälineisiin” samoin kuin ”instituutioiden käytänteisiin ja eri alojen substanssiosaamiseen liittyen”. Koulutustarjontaa on vastaajien mukaan todella paljon ja kääntäjien on myös mahdollista ehdottaa jotain tiettyä koulutusta ja valita laajasta tarjonnasta melko vapaasti sellaista, joka kiinnostaa. Työkiireiden takia useimmilla on kuitenkin aikaa osallistua vain kielikoulutukseen ja muihin välttämättömiin koulutuksiin kuten IT-koulutukseen. Säännöllistä koulutusta järjestetään myös työvälineiden käytöstä ja erilaisista kieliasioista, usein laajempien tekstien aihepiireistä, ja joskus jopa yksittäisiin asiakirjoihin liittyvää kohdennettua koulutusta on tarjolla. Myös EU-lainsäädäntöä ja Eurooppa-oikeuden päätöksentekoprosesseja koskevaa koulutusta on välillä tarjolla. Ongelma ei siis kuulemma ole tarjonnan puute, vaan ajan puute kuten todettiin.

Ja mitä nimenomaan kielikoulutukseen tulee, paitsi äidinkielen koulutusta ”monista eri näkökulmista” myös vieraiden kielten koulutusta on tietenkin tarjolla. EU:n laajentuessa voimakkaasti 2000- ja 2010-luvuilla Euroopan unionissa oli eräänlainen kielikoulutusbuumi, kun kääntäjiä kannustettiin opiskelemaan liittymässä olevien tai vastikään liittyneiden jäsenvaltioiden kieliä. Kun viime laajentumisesta ja uusimman virallisen kielen (kroaatti 2013) mukaantulosta on jo aikaa, kielikoulutusta on sittemmin rajoitettu pääkieliin, ”koska muiden kielten originaalitekstejä tulee harvoin”, ja ”viime vuosina kielikursseille pääsy on vaikeutunut huomattavasti”. Erään

vastaajan mukaan paikallisia kieliä, siis ilmeisesti ranskaa, hollantia ja ehkä englantia ja saksaa, pääsee opiskelemaan työajalla muita kieliä helpommin.

6.7.2 Kysymyssarjan toinen osio

Käännöstyökalut

Käännöstyökalujen kehittämiseen on luonnollisestikin ollut jokin syy. Esimerkiksi käännösmuistiohjelmien taustalla on ajatus siitä, että jo kerran käännettyä ainesta on viisasta käyttää uudelleen hyväksi, sillä tämä nopeuttaa käännöstyötä. Vaikka käännöstyökalut voivat ajoittain tuottaa kääntäjille päänvaivaa, on niistä kuulemma huomattavasti enemmän hyötyä kuin haittaa. Käännöstyökaluja kääntäjillä on käytössä SDL Studio (2017), Euramis käännösmuisti, termitietokanta IATE ja komission kehittämä eTranslation. Työnkulkusovelluksista he käyttävät Tradeskia ja Mandeskia. Heidän perustyönkulkunsa on erään vastaajan mukaan seuraavanlainen: kääntäjä poimii työn itsellensä Mandesk-järjestelmästä (järjestelmä, joka hallitsee käännöspyyntöjä). Teksti ilmestyy Tradesk-järjestelmään kääntäjän työlistalle. Hän luo projektin Tradeskin kautta, jolloin se ilmestyy Catclient-ohjelmaan. Catclientissa hän lisää resurssit eli käännösmuistit ja konekäännöksen (eTranslation). Sen jälkeen hän avaa projektin SDL Trados Studio -käännösohjelmaan. Erään vastaajan mukaan käytössä on ”myös kaksi työnkulkusovellusta ja yksi väliportaan sovellus, joiden kautta työt vastaanotetaan, ohjataan (tai otetaan) kääntäjälle/tarkastajalle/sihteeristölle, avataan käsittelyyn ja lähetetään sitten takaisin tilaajalle”.

Joskus, jos tekstillä tai paketilla on esimerkiksi useita kääntäjiä, käytössä on yhteisellä asemalla tai serverillä sijaitseva yhteismuisti, joskus myös termimuisteja. Lisäksi kääntäjillä on käytössään ”organisaation sisäisiä projektihallintasovelluksia”, tarkistussovelluksia kuten oikeinkirjoituksen tarkistus, numeroiden tarkistus ja yleisten virheiden tarkistus ja lisäksi käännösarviointisovelluksia ja virtuaalikirjasto sekä muita tietopankkeja kuten termitietokanta IATE, käännösmuistitietokanta Euramis ja säädöstietopankki eli tekstikorpus EUR-Lex.

Mitä apua käännöstyökaluista koetaan saatavan?

Käännösmuistiohjelma auttaa terminologian ja toistuvien muotoilujen yhtenäisyyden ylläpitämisessä, ja erilaiset tarkastusohjelmat auttavat välttämään huolimattomuusvirheitä.

Käännösmuistit nopeuttavat kääntäjien työtä esimerkiksi saman työn uusien versioiden tai voimassa olevan EU-säädöksen muuttamisen yhteydessä, kun ei tarvitse miettiä niin tarkkaan jo käännettyjä ja tarkastettuja kohtia tekstissä. Lisäksi ”käännösohjelma osaa generoida käännöksen samannäköisenä kuin alkutestikin on (kuvat, taulukot yms. oikeilla paikoillaan), eli kääntäjän aikaa ei kulu turhaan Word-näpertelyyn”.

Laaduntarkistusvälineet parantavat laatua, sillä ne huomaavat virheitä, jotka muuten saattaisivat jäädä huomaamatta. Studio-ohjelma osaa tarjota automaattisesti jo aiemmin käännettyjä saman näköisiä segmenttejä, ja tämä helpottaa aiempien käännösten hyödyntämistä. Lisäksi konekäännin eTranslation tarjoaa helpotusta työhön, sillä sinne on syötetty valmiiksi EU-käännöksiä, ja joskus voi olla nopeampaa muokata koneen tarjoamaa käännöstä kuin kääntää itse alusta asti. Käännöstyökalut lisäävät tuottavuutta ja helpottavat yhteistyötä, ja ilman niitä kääntäjät kääntäisivät vain samoja sisältöjä uudelleen ja uudelleen. Teksteissä esiintyy myös usein toistoa ja ne ovat pitkiä, mihin käännöstyökalut tuovat helpotusta. Teknologian kehittymisen myötä tiedonhankintakin on helpottunut, kun taustatyötä voi perinteisten tietosanakirjojen lisäksi tehdä netissä.

Käännösmuistien kerrottiin parantavan käännösten yhdenmukaisuutta ja yhdessä konekääntimien kanssa nopeuttavan työskentelyä. Ne sujuvoittavat tekstien siirtämistä eri työvaiheiden välillä. Niistä on apua myös terminologian johdonmukaisuuden säilyttämisessä, paitsi saman tekstin sisällä myös eri kääntäjien työstämien tekstien välillä. Toisaalta vastaajien mukaan myös tuottamisvaatimukset ovat nousseet, ”kuten myös työmäärä vuosien kuluessa ja väen vähetessä”, joten työvälineiden tuottamasta hyödystä vain osa näkyy käännösten laadun parantumisessa. Vielä todettiin apuvälineiden ja teknologian lisäävän työn mielekkyyttä, kun ei tarvitse samankaltaisina toistuviin termeihin, sanontoihin, johdanto-osien kappaleisiin (niin sanottuihin konsiderantteihin) ja muihin tekstinpätkiin tuhlata aikaa ja resursseja.

Kritiikkiäkin niille tuli. Erään vastaajan mukaan erilaisilla sovelluksilla – hän luettelee työnkulun mahdollistavat sovellukset, tiedonhaku-sovellukset, aiemmin käännettyjen tekstien hakusovellukset, tarkistussovellukset ja käännösarviointisovellukset – voi olla laatua heikentäviä vaikutuksia, sillä segmenttipohjainen kääntäminen käännösmuistiohjelman avulla voi heikentää koherenssia kappaleen, tekstin osan ja koko tekstin tasolla. Sen lisäksi konekäännin voi kieliopillisesti oikeasta muotoilusta huolimatta tuottaa karkeitakin virheitä, koherenssin puutetta ja kömpelöitä ja epäidiomaattisia muotoiluja. Tätä nykyisten konekääntimien heikkoutta tuotiin esiin monessa muussakin vastauksessa. Tämä sama vastaaja, joka toi esiin edellä mainittuja kriittisiä näkökohtia, kertoi myös, että ”jotkin verkkoaineiston laadintatyökalut ovat itse asiassa hankaloittaneet

käännöstyötä (koska niissä ei ole huomioitu kääntämisen vaatimuksia), mutta ne eivät tietysti olekaan käännösteknologiaa”. Mitä sitten ovat ’verkkoaineiston laadintatyökalut’ jos eivät käännösteknologiaa, jäi minulla valitettavasti epäselväksi.

Miksi niille on tarvetta; tulisitko toimeen ilman?

Lukiessani aikaisempia tutkimuksia käännösteknologiasta kääntäjien työssä olen monesti huomannut, että käännösteknologiaan ja apuvälineisiin suhtaudutaan varauksella (Rossi & Chevrot, 2019). Niin tässäkin: eräs vanhan kaartin kääntäjäksi itseään kuvaillut kyselyyni vastannut kertoi jopa, ettei ole erityisen kiinnostunut käännösteknologian kehittämisestä. Käännösteknologian kehittyminen onkin aiheuttanut vastauksista päätellen laajemminkin hämmennystä ja päänvaivaa, sillä vuosikymmenien mittaan on ollut opeteltava käyttämään lukuisia uusia käännösapuvälineitä, jotka ovat tulleet ottamaan perinteisen kynä-paperi-yhdistelmän paikan. Sen lisäksi, että uuden teknologian opettelu on ollut ja on varmasti vieläkin ajoittain hankalaa, esimerkiksi konekäännösten tuottamat käännökset eivät aina ole hyviä, vaan saattavat olla hyvinkin kömpelöitä, jolloin niitä täytyy muokata. Tämän takia kääntäjät käyttävät konekääntimiä varauksella, lähinnä vain käännösprosessin ensimmäisessä vaiheessa, jos ylipäänsä, saadakseen raakakäännetyin suomennoksen, jota ryhtyvät editoimaan ja muokkaamaan.

Oli varauksia tai ei, kääntäjät totesivat kyllä, etteivät käytännössä enää pärjäisi työssään ilman apuvälineitä tekstien pituuksien ja tiukan työtahdin takia. Useampi sanoi tosin, että ilmankin saattaisi kyllä pärjätä, työskentely olisi vain huomattavasti hitaampaa, jolloin nykyisestä työmäärästä ei mitenkään selviäisi. Erään vastaajan sanoin ”tehostamisvaatimukset edellyttävät työn toistuvien elementtien automatisointia”. Muuan vastaaja viittasi monisatasivuisiin säädöksiin, jotka pilkotaan usean kääntäjän käännettäviksi. Ilman teknologiaa tällainen työ ei pysyisi koossa. Toisen vastaajan sanoin ”heti kun tekstin pituus menee yli kymmenen sivun, käännösohjelma alkaa olla ehdoton”. Jokseenkin kaikista vastauksista kävi selväksi se, että teknisten työkalujen käyttö on nykyään aivan olennainen ja välttämätön osa käännöstyöstä EU:ssa: työtä on niin paljon, samanlaisina tai samantapaisina toistuvia tekstinpätkiä on EU-jargonissa niin tiuhaan ja erikielisten versioiden täytyy joka suhteessa, myös tekstin asettelun osalta, vastata toisiaan, niin että ilman teknologiaa ”hommasta ei tulisi mitään”.

Koulutus työkalujen käyttöön

Kääntäjät kertoivat saavansa paljon hands on / hands off -koulutukseksi nimittämäänsä koulutusta tekniikan kehittyessä. Hands on -koulutus tapahtuu IT-luokassa tai pienryhmissä kollegan

kouluttamana ja hands off -koulutus tapahtuu luentotyypillisesti. Muuan vastaaja piti hyvänä sitä, että koulutusta antaa joku kääntäjäkollega, sillä silloin koulutuksessa tulevat otetuiksi paremmin huomioon kääntäjien tarpeet. Uusille kääntäjille opetetaan kaikkien käännöstyökalujen käyttö, ja samoin koko käännöshenkilöstö koulutetaan, kun käyttöön otetaan uusi ohjelma tai sovellus.

Käännösteknologia ja tulevaisuus

Teknologia kehittyi koko ajan tehden esimerkiksi konekäännöksistä parempia ja yleisempiä. Eräässä vastauksessa muistutettiin tältä osin siitä, että useimmat käännöskoneet nojaavat toiminnassaan tekstimassaan, joka on ihmisen tuottamaa, ja tätä massaahan syntyy kaiken aikaa uutta. Konekääntimet pystyvät jo melko hyvin käännöksiin, mutta tekevät vielä pahojakin virheitä, joiden korjaamisessa tarvitaan kääntäjien editointitaitoja. Teksteissä, joissa on paljon toistoa, konekäännösten laatu varmasti kehittyy ensimmäisenä, mutta vapaammissa ja abstraktimmissa teksteissä ongelmia ja virheitä syntyy paljon. Vielä ollaan kehityksessä kaukana siitä, että kone voisi tuottaa valmista ja selkeää tekstiä omin avuin.

Konekääntimien kehittämisessä mahdollisia elementtejä erään kääntäjän mielestä voisivat olla ainakin ”interaktiiviset MT-järjestelmät” ja eri erikoisaloille räätälöidyt omat kääntimet. Lisäksi mahdollisia kehityksen kohteita voisivat olla reaaliaikainen integrointi termitietokantoihin, reaaliaikainen integrointi käännösmuisteihin eli adaptiiviset järjestelmät sekä konekääntimien prosessoinnin alan laajentuminen segmenttitasolta tekstin osien tai koko tekstin tasolle. Vastaajan mukaan kuitenkin merkittävämpi kehityssuunta on kääntäjän integroidun työympäristön luominen eli sellaisen, jossa kaikki apuvälineet (käännösmuistit, konekääntimet, tiedonhankintasovellukset, tarkistusovellukset jne.) olisivat yhdessä järjestelmässä. Nykyään ne ovat vielä suurimmaksi osaksi erillisiä järjestelmiä.

Voivatko käännöstyökalut korvata ihmisen?

Vaikka konekääntimet ovat nopeaa vauhtia kehittymässä, voivatko käännöstyökalut korvata ihmisen tekemän käännöstyön kokonaan? Tähän kysymykseen useimmat kyselyyn vastanneet kääntäjät vastasivat odotetusti kieltävästi. Toistaiseksi ”on mahdotonta poistaa ihmistä kokonaan käännösprosessista”, erään vastaajan sanoin. Konekääntimet ovat vastaajien yleisen käsityksen mukaan kyllä hyvä työkalu, mutta on hyvin epätodennäköistä, että ne korvaisivat ihmisen. Voi kuulemma olla, että ne pystyvät jo joitain rutiinitekstejä kääntämään, mutta monimutkaisempi teksti tarvitsee aina ihmisen.

Erään kääntäjän mukaan se, missä määrin teknologia korvaa ihmiskääntäjän, riippuu paljon siitä, millaisia tekstejä käännetään. Sanottiin myös, että konekäännösten laatu on tällä hetkellä voimakkaasti tekstityypistä riippuvaista, ja konekääntimet edelleen kompastelevat välillä hyvinkin yksinkertaisissa asioissa. Pitkät virkkeet ja erilaisten vivahteiden ymmärtäminen on koneelle vaikeaa, ja kun ihmisen kirjoittama teksti ei muutenkaan ole täydellistä, jo siitä voi aiheutua ongelmia konekääntimelle. Suomen kielen sanajärjestyksen ja lauserakenteen erikoisuus ja eroavuus käännettävistä kielistä tuottaa ongelmia konekääntimille. Esimerkiksi suomen lauseenvastikkeiden luonteva käyttö lähtökohtaisesti edellyttää ihmisen muotoilua.

Erään toisen kääntäjän sanoin konekäännin on hyvä renki, mutta isännäksi siitä ei ole. Eli kone ei voi koskaan kokonaan korvata ihmistä järjestelmällisesti kaikessa käännoistyössä, mutta koneet voivat ehkä tulevaisuudessa muuttaa kääntäjän työnkuvan editoijaksi tai oikolukijaksi. Joidenkin helpohkojen tekstien osalta tämä on osittain tilanne eräiden saamieni vastausten mukaan jo nykyään. Tiettyjen asiakirjojen kääntämisessä konekäännin voisi ehkä korvata ihmisen jossakin määrin ”jos käännettävät tekstit ovat hyvin standardoituja”, mutta kaunokirjallisuudesta kone ei selviäisi, sillä kaikkia tulkintoja ja vivahteita se ei pysty ymmärtämään. Yhden kääntäjän mukaan lähisukua olevien kielten välillä käännoistyökalut toimivat jo aika hyvin, mutta eivät kielten kanssa, joilla on eri rakenne, esimerkiksi englantia ja suomi. Lisäksi esimerkiksi lainsäädännön, varsinkin tulkinnan suhteen erityisen herkän EU-lainsäädännön, ”kääntämisessä tarvitaan ehdottomasti ihmisen ajattelua”. Joskus konekäännin voi tuottaa hyvän ja kieliopillisesti sujuvan käännoksen, jonka merkitys on kuitenkin ihan eri kuin alkutekstissä.

6.7.3 Muita huomioita vastauksista

Yksi tyypillinen EU-tekstien ongelma niin Wagnerin, Bechin ja Martínezin kirjan kuin usean kyselyyni saamani palautteen mukaan on, että käännettävän tekstin on laatinut henkilö kielellä, joka ei ole hänen äidinkieltensä ja jota hän ei täysin hallitse. Rinnakkainen ongelma on, että tekstin kirjoittaja ei ole tarpeeksi kokenut esittämään asiansa selkeästi ja tiivistetysti kirjallisessa muodossa. Nämä ongelmat vaikeuttavat ja hidastavat kääntämistä. Saamissani vastauksissa kyselyni kysymykseen ongelmista EU-kääntäjän työtehtävien suorittamisessa mainittiin kuitenkin kaikkein useimmin ajan puute ja kiire: tämä ja siitä johtuva tyytymättömyys käännoistyön lopputulokseen

näyttää painavan kääntäjiä ehkä jopa enemmän kuin ongelmat teknologian kanssa tai varsinaiset oikean käännöksen löytämiseen liittyvät ongelmat.

Eri kieliyksiköiden yhteiset kokoukset

Eräs kääntäjä, joka on työskennellyt EU:ssa aivan Suomen liittymisestä saakka ja on siis nähnyt EU-käännöstoiminnan kehittymisen pitkältä ajalta, valottaa vastauksessaan monikielisen käännöstoiminnan piirrettä, joka minulla tähän aihepiiriin perehtyessäni on useasti tullut mieleen, eli sitä, hyödyntävätkö ja missä määrin kääntäjät oikeaa käännöstä pähkäillessään ja muotoillessaan muunkielisiä versioita ja muunkielisiä kollegoitaan. Tämä kyseinen kääntäjä kertoo kokeneensa sykähdyttäviä tilanteita, kun kaikkien kielten kääntäjät ovat kokoontuneet keskustelemaan siitä, mitä tietty teksti tai tekstin kohta merkitsee, saadakseen aikaan yhdenmukaisen tulkinnan kaikilla kielillä. Kääntäjä kuitenkin toteaa, että tuollaisia kokouksia oli alkuvuosina, muttei enää viime aikoina.

Tämä on mielestäni hyvin mielenkiintoista. Tuo menetelmä kuulostaa järkevältä, kun pyritään ymmärtämään ja muotoilemaan esimerkiksi jonkin säädöksen, varsinkin asetuksen, joka on sellaisenaan voimassa kaikissa jäsenvaltioissa, tarkoittama asia ja sisältämä artikla tarkasti toisiaan vastaavalla tavalla kaikilla kielillä. Niinpä se, että tuollaisia kokouksia on järjestetty mutta ei enää järjestetä, tuntuu minusta ihmeelliseltä ja kehitykseltä huonompaan suuntaan. Voisi luulla, että juuri EU:n kaltaisessa monikielisessä ja monikulttuurisessa työyhteisössä tällaista toimintaa ja työmetodia suosittaisiin ja tuettaisiin. Suomen liityttyä unioniin vuonna 1995 virallisia kieliä oli pitkään vain yksitoista, kunnes laajentumisen myötä vuonna 2004 kieliä tuli yhdeksän lisää. Ja sen jälkeen uusia on tullut vielä neljä. Tämä virallisten kielten nyttemmin suuri määrä voi olla osasyynä siihen, ettei tuollaisia kokouksia enää järjestetä. Uskoisin kuitenkin, että tuollaiselle menetelmälle olisi yhä käyttöä ja tarvetta, vaikkapa vain muutaman kielen tai jonkin kieliperheen kesken. Vastauksista ei tarkemmin ilmene, missä laajuudessa tuollaisia kokouksia enää harrastetaan, mutta moni kyselyyn vastaaja viittaa kyllä yleisemmin kollegoilta, myös muunkielisiltä, saatuun apuun pulmatilanteissa. Ja mitä epäselvyyksiin alkutekstissä ja alkutekstin tulkintaan yleensä tulee, tapana on ”keskustella kollegojen kanssa tai katsoa, miten muunkieliset kollegat ovat ratkaisseet kyseisen kohdan”, kuten eräs vastaaja kuvaili tätä tapaa selvittää epäselvistä tai moniselitteisistä kohdista. Niin pian kuin muunkieliset versiot ovat valmiita, kääntäjä saa asianomaisen käännöksen vertailtavakseen silmiensä eteen ruudulleen.

Kielitaidon tuoreuden ylläpito

Toinen seikka, jota pohdin tähän aihepiiriin perehtyessäni, oli se, miten ulkomailla (tässä tapauksessa Brysselissä ja Luxemburgissa) asuvat kääntäjät pitävät huolta suomen kielensä tuoreudesta ja ajantasaisuudesta. Tämähän on aihepiiri, jota Kaisa Koskinen on käsitellyt laajahkosti vuosituhannen alun etnografisessa tutkimuksessaan. Useimmat kyselyyn vastanneet henkilöt painottivat kääntäjän ominaisuutena yleissivistyksen tärkeyttä ja sitä, että on aidosti kiinnostunut maailman tapahtumista ja yhteiskunnallisista asioista eli juuri siitä elävästä elämästä, mitä käännettävät tekstit koskevat. Mutta miten tämä äidinkielen ja maailmantapahtumien kehityksessä mukana pysyminen tapahtuu, eli millä välineillä ja menetelmillä, ei sen tarkemmin käynyt ilmi vastauksista. Viitattiin kyllä yleisemmin tarjolla olevaan monipuoliseen koulutukseen, ja tiedetään myös sanomalehdet, myös netissä, TV-Finland, Areena ja toimielinten kirjastot elokuvineen, kirjoineen, sanoma- ja aikakauslehtineen, mutta jäin miettimään, miten hyvin ja millä keinoin vuosikymmeniä toisessa kieliympäristössä (työn ulkopuolella) asuva pysyy tai pysyisi äidinkielenä suhteen ajan tasalla. Internetin käyttäminen, 'googlaaminen', tulee itsestään selvänä mieleen, mutta miten pitkälle se riittää.

Vastauksista käy ilmi, että vaikka EU-kääntäminen on vaativaa ja aikaa vievää, kääntäjien lomaedut ovat hyvät. Esimerkiksi ylimääräisiä lomapäiviä kertyy kotimaan ulkopuolella asumisesta, ja kääntäjillä on pääsääntöisesti tapana viettää ainakin pitemmät lomat koti-Suomessa ja säilyttää tiiviit suhteet sukulaisiin ja tuttuihin Suomessa. Itse lapsuuteni Brysselissä viettäneenä voin lisätä, että lapsiperheillä säilyy Brysselissä ja Luxemburgissa kontaktit Suomeen ja suomalaisuuteen lasten laajan urheilu- ym. harrastustoiminnan sekä varsinkin koulun kautta; suomalaiset lapsethan laitetaan Eurooppa-koulussa suomenkieliselle linjalle, jossa useimpien aineiden opetus tapahtuu suomeksi. Vanhemmat voivat tällöin epäsuorasti osallistua lapsensa koulunkäyntiin vähintäänkin seuraamalla, mitä lapselle opetetaan. Tämän myötä vanhempi tulee oppineeksi uusia asioita ja niiden nimityksiä sekä päivittäneeksi vanhentuneita tietojaan maailman menosta. Maailma kehittyy huimasti yhdessä sukupolvessa ja sen myötä myös kieli kehittyy koko ajan.

EPSO vai ei?

Kuten olen luvussa 8 kuvaillut, kääntäjäksi EU:hun päästään pääsääntöisesti EPSO:n kääntäjäkilpailun kautta. Kääntäjäkilpailussa menestyneet merkitään varallaololistalle. Kun jossakin asianomaisessa toimielimessä avautuu paikka, toimielin valitsee varallaololistan henkilöistä kyseiseen paikkaan toimielimen harkinnan mukaan ominaisuuksiltaan sopivaksi katsotun henkilön ja

lähettää tälle kutsun saapua työskentelemään yhdeksän kuukauden koeajaksi²⁵. Vasta tämän koeajan menestyksellisesti työskennellyt henkilö voidaan nimittää EU:n virkamieheksi.

Nyt kuitenkin muuan kyselyyni vastaaja, ilmoituksensa mukaan yli 25 vuotta EU:ssa työskennellyt, kirjoittaa päätymisestään kääntäjäksi EU:hun, että hänen ehdittyään tehdä vähän käännöstöitä Suomessa hänelle tarjottiin Brysselissä hyvápalkkaista ja ennen kaikkea vakinaista työtä. Tämä hänen kuvauksensa päätymisestään kääntäjäksi EU:hun jätti minut pohtimaan, onko EPSO:n kilpailuun osallistuminen ja siinä menestyminen ja sen seurauksena varallaololistalle pääsy ja sieltä rekrytointi sittenkään ihan ainoa reitti EU-kääntäjäksi, kuten läpikäymästäni aineistosta olin ymmärtänyt. Näin varsinkin, kun muuan toinenkin vastaaja, vajaan kolme vuotta EU:ssa kääntäjänä toiminut, kertoi olleensa ensin harjoittelijana²⁶, palanneensa Suomeen ja sittemmin kuulleensa, että komission käännösosasto hakee määräaikaista kääntäjiä. Tämä henkilö kertomansa mukaan haki ja pääsi. Ja vielä eräs toinen tähän kysymykseen vastannut jo 2000-luvun alkuvuosista saakka EU:ssa työskennellyt henkilö kertoi myös olleensa ensin viiden kuukauden kääntäjäharjoittelussa, saaneensa sen jälkeen useita eripituisia sijaisuuksia ja lopulta saaneensa hakemansa kääntäjänviran päästyään virkakilpailusta läpi.

Konventiot

Kun on kyseessä niin valtava käännöskoneisto kuin EU:ssa on, voisi olettaa, että kääntäjillä olisi jonkinlaisia sääntöjä tai normeja, joilla ohjataan tai jotka ohjaavat työn tekemistä ja joita kääntäjät ovat ehkä velvollisia noudattamaan. Muutama vastaaja viittasikin epäsuorasti tällaisten olemassaoloon ja kolme vastaajaa mainitsi tässä yhteydessä sanan konventiot. Yksi vastaaja antoi ymmärtää, että sellaisia käytettäisiin erityisesti lainsäädännön kääntämisessä, joka on erityistä tarkkuutta vaativaa työtä. Toinen kertoi tältä osin, että ”täytyy osata sopeutua konventioihin ja opetella tyyli, jossa ei sooloilla”. Kun vastaajat eivät kuitenkaan tarkemmin niitä selittäneet ja kun en ollut tiennyt sellaisista kysyä, jäi selvittämättä, mitä tällaiset konventiot ovat ja miten ne kääntäjää ohjaavat ja velvoittavat, samoin kuin se, käytetäänkö niitä molemmissa toimielimissä vai vain toisessa. Sinänsä konventio tarkoittaa muun muassa perinnäistä tai sovinnaista tapaa tai käytännettä.

²⁵ Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EU, Euratom) N:o 1023/2013, annettu 23 päivänä lokakuuta 2013, Euroopan unionin virkamiehiin sovellettavien henkilöstösääntöjen ja unionin muuhun henkilöstöön sovellettavien palvelussuhteen ehtojen muuttamisesta, 34 artikla.

²⁶ Viiden kuukauden ns. Blue Book –harjoittelu. Palkallinen harjoittelu Euroopan komission jossakin pääosastossa (DG:ssä), toimielimessä tai virastossa on EU:n verkkosivuston mukaan loistava tapa saada käytännön työkokemusta. Harjoittelijoilta edellytetään korkeakoulututkintoa. Palkka on noin 1000 euroa kuukaudessa. Viiden kuukauden harjoittelujaksot alkavat maaliskuun ja lokakuun alussa. Lisäksi komission käännöstoimen pääosasto tarjoaa opintojensa loppuvaiheessa oleville mahdollisuuden palkattomaan yhden kuukauden pituiseen harjoitteluun.

Motivaatio

Lopuksi haluaisin vielä lainauksin kuvailla sitä, miten vastaajat vastasivat kysymykseen siitä, mikä on vastaajan mielestä parasta kääntäjän työssä EU:ssa. Olen tässä tutkielmassani koettanut kuvailla kääntämistyön olennaisuutta ja tärkeyttä, siihen nähden, että monikielisyys ja kielten tasa-arvo ovat EU:n kivijalkoja, mutta samaan aikaan EU-koneiston toiminnan suuressa kuvassa vähämerkityksisyyttä, siihen nähden, että käännöstyöllä ei syvennetä Euroopan integraatiota tai ei muutenkaan tuoteta ns. substanssia. Tässä mielessä ilahduttavia ja valaisevia olivat kyselyyni vastanneiden sellaiset toteamukset kuin että on hienoa olla ”osasena rakentamassa yhteistä Eurooppaa” ja ”jossain määrin ajan hermolla” tai ”kiinnostavaa on...se tunne, että ollaan tekemässä jotain uutta ja merkittävää”. Pääsemistä perehtymään ajankohtaisiin haasteisiin ja niiden ratkaisuihin ja uuden oppimista erilaisista aiheista arvostettiin, samoin vapautta jossain määrin valita aiheet, joihin perehtyä. Hyvänä pidettiin myös mahdollisuutta käyttää kieliä monipuolisesti monikielisessä työyhteisössä, sillä ”vaikka lähdekielinä on lähinnä englanti ja ranska, muitakin kieliä tulee vastaan silloin tällöin”. Eräs jo 1990-luvulta saakka EU:ssa työskennellyt vastaaja kertoi, että asioiden selvittely ja etenkin ratkaisujen löytyminen on usein palkitsevaa, ja että osa käännettävistä asiakirjoista on sellaisia, joilla saadaan aikaan merkittäviä asioita ja muutoksia, mikä tekee käännöstyöstä hyvin mielekästä. Ja eräs toinen Suomen liittymisen ajoilta asti EU-kääntäjänä toiminut totesi, että on ”mukavaa olla myös päivänpolttavien kysymysten kanssa tekemisissä.”

Nämä komission ja neuvoston kääntäjät tuntuivat vastauksista päätellen pääsääntöisesti viihtyvän työssään, ja kuten muuan vastaaja asian kiteytti, ”parasta ovat mukavat työkaverit ja joustavat työajat”. Herää tietenkin kysymys, jättivätkö osallistumatta tähän kyselyyn sellaiset kääntäjät, jotka viihtyvät kenties huominkin eivätkä tunne sen takia tarvetta osallistua kyselyyn, jolla on tarkoitus valottaa EU-kääntäjän työtä tämän työskentelyn ja siinä käytettävien apuvälineiden kehittämiseksi. Tähän ei ole vastausta. Kun työn vaativuuden ja työtaakan raskauden mainittuaan monet viittasivat miltei säännönmukaisesti noiden asioiden vastapainona toisaalta hyviin etuihin ja miellyttävään työympäristöön, seuraavissa saamissani kommentteissa taitaa kiteytyä kääntäjien yleinen näkemys: ”suomen kielen kääntäjille ei varmastikaan ole olemassa parempia työnantajia kuin EU:n elimet” ja ”kääntäjänä ei saa juuri missään niin paljon arvostusta kuin EU:n työntekijänä”.

7 LOPUKSI

Tarkastelin tässä työssä sitä, miten kääntäminen tapahtuu Euroopan unionissa ja erityisesti Euroopan komissiossa ja neuvostossa. Ymmärtääksemme paremmin, miten tämä valtava koneisto toimii ja suoriutuu valtavasta käännösvolyymista, oli tärkeää aluksi esitellä Euroopan unionin historiaa, toimintaa ja toimielinten asemaa ja kuvailla sitä, miten unionin jatkuva laajentuminen on edellyttänyt käännöstoiminnan ja käännösteknologian kehittämistä.

Halusin tutkia, minkälaista on käännöstyö Euroopan komissiossa ja neuvostossa ja minkälaista käännösteknologiaa kääntäjät käyttävät työssään. Saadakseni vastauksia tutkimuskysymykseeni, lähetin Euroopan komission ja neuvoston suomen yksikön kääntäjille kyselylomakkeen, johon pyrin laatimaan sellaisia kysymyksiä, jotka valottivat monipuolisesti heidän työtään. Kyselylomake sisälsi 14 kysymystä, seitsemän kysymystä kääntäjien henkilöstä ja varsinaisesta käännöstyöstä ja seitsemän kysymystä käännösteknologiasta, jota he käyttävät työssään tai joka heillä on käytettävissään. Laatiessani kysymyksiä, minulla oli yhtenä kriteerinä se, että kysymykset olisivat lyhyitä ja ytimekkäitä eikä vastaaminen veisi liikaa kääntäjien aikaa. Toisaalta halusin kuitenkin, että vastauksista saisi mahdollisimman paljon irti. Kysymysten laatiminen olikin melko haastavaa, mutta onneksi sain apua varsinkin komission käännöstoimen pääosaston suomen kielen osaston laatuvaastavalta, joka antoi hyviä neuvoja ja palautetta kyselylomakkeeseeni liittyen. Kysymyksillä sain paljon selvyyttä asiaan, mutta paljon jäi myös auki. Vaikka vastauksia ei tullut kovin paljon, ne olivat erittäin mielenkiintoisia ja usea vastaaja antoi hyvin perusteellisia vastauksia.

Työn haasteista isoin oli aiheen laajuus, joka yllätti minut täysin. Varsin alkuvaiheessa huomasin, että joutuisin tekemään todella paljon taustatyötä ymmärtääkseni miten valtava ja monimutkainen tämä maailman suurin käännösorganisaatio on ja myös saadakseni selvää sen erityispiirteistä. Ymmärtääkseni Euroopan unionin nykyisyyttä jouduin perehtymään sen historiaan, ja siihen meni paljon aikaa. Tutkimusta tehdessäni minun oli tärkeää myös omaksua sanasto, jota EU:ssa käytetään, jotta myöhemmin tiesin esimerkiksi, mitä kaikkea säädöksen kääntämisen eri vaiheisiin liittyy.

Tutkimuksen aikana olen oppinut valtavasti EU:sta, sen historiasta, toimielimistä ja niiden käännöspalveluista. Toisin kuin monilla tätä samaa aihepiiriä tutkineilla, minulla ei ole laisinkaan omakohtaista kokemusta EU:n toimielimissä työskentelystä. Tämä teki ajoittain aineistoon perehtymisestä hankalaa, sillä useat artikkelit tai kirjoitukset aiheesta oli tarkoitettu siellä työskenteleville ihmisille, joten termejä ei usein ollut selitetty. Tämä aihe oli siis sikäli hankala niin

sanotusti ulkopuoliselle. Onnistuin kyllä saamaan selvyyttä moneen asiaan, ja tutkimukseni tarkoitus onkin valottaa näitä asioita muille asiaan perehtymättömille, jotka ovat kiinnostuneet aiheesta tai haluavat tutkia sitä lisää.

Kyselyyn saatujen vastausten perusteella käännoistyö ja käännoistyökalut ovat kehittyneet vuosien varrella merkittävästi ja parantaneet kääntäjien työtä EU:ssa. Tästä huolimatta kehitykselle on aina tarve, ja yksi kehitysehdotuksista olikin kääntäjän integroidun työympäristön luominen eli sellaisen järjestelmän kehittäminen, joka sisältäisi kaikki kääntäjän apuvälineet. Järjestelmät ovat nyt suurimmaksi osaksi erillisiä, joten tällainen järjestelmä voisi tuoda vielä enemmän helpotusta kääntäjien työhön.

LÄHDELUETTELO

- Alasuutari, Pentti (2011). *Laadullinen tutkimus 2.0*. Tampere: Vastapaino.
- European commission, Directorate-General for Translation (2017). *Translation tools and workflow*. Luxemburg: Office for Official Publications of the European Communities.
- European commission, Directorate-General for Translation (2014). *Translation and multilingualism*
- Euroopan komissio (2009). *Kääntäminen monikielisessä yhteisössä*.
- Euroopan unioni (2010). *Konsolidoidut sopimukset - Perusoikeuskirja*. Luxemburg: Euroopan unionin julkaisutoimisto.
- Gillham, Bill. (2008). *Developing a Questionnaire*. Bloomsbury Publishing.
- Chevrot, Jean-Pierre & Rossi, Caroline (2018). Uses and perceptions of Machine Translation at the European Commission. *The Journal of Specialised Translation*.
- Koskinen, Kaisa (2008). *Translating Institutions: An Ethnographic Study of EU Translation*. Manchester: St. Jerome Publishing.
- Kuula, Arja (2011). *Tutkimusetiikka. Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys*. Tampere: Vastapaino.
- Mattila, Heikki E.S (2017) *Vertaileva oikeuslingvistiikka*. Alma Talent.
- Penttinen, Sirja-Leena & Talus, Kim (2017). *Avaimet EU-oikeuteen*. Keuruu: Edita Publishing, Otavan kirjapaino Oy.
- Pitkäranta, Ari (2014). *Laadullinen tutkimus opinnäytetyönä. Työkirja ammattikorkeakouluun*. e-Oppi Oy.

- Raitio, Juha & Tuominen, Tomi (2020) *Euroopan unionin oikeus*. Alma Talent.
- Risku, Hanna (2007). *The role of technology in translation management*. Teoksessa M. S. Yves Gambies, *Doubts and Directions in Translation Studies: Selected Contributions from the EST Congress, Lisbon*. Amsterdam/Philadelphia.
- Ruonala, Marko & Pietilä, Heli (2014). *EU-perusteos*. Kuopio: Kirjapaino Grano Oy.
- Saaranen-Kauppinen, Anita & Puusniekka, Anna (2006). *Menetelmäopetuksen tietovaranto*. Noudettu osoitteesta www.fsd.tuni.fi/menetelmaopetus
- Sarajärvi, Anneli & Tuominen, Jouni (2018). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Satuli, Heli (2019). *EU-perusteos*. Helsinki: Kirjapaino Grano Oy.
- Store, Jan (2014). *Euroopan ytimessä: 20 vuotta myötä-ja vastamäessä*. Otava.
- The Language Service of the General Secretariat of the Council of the European union (2012). *Making multilingualism work*
- Tucker, A. (2003). *Translation and Computerisation at the EU Parliament*. In A. Tosi, *Crossing Barriers and Bridging Cultures: The Challenges of Multilingual Translation for the European Union*. Clevedon: Multilingual Matters.
- Union européenne (2010). *Traités consolidés. Charte des droits fondamentaux*. Luxembourg : Office des publications de l'Union européenne.
- Wagner, Emma & Bech, Svend & Martínez, Jesús M. (2012). *Translating for the European Union Institutions*. Manchester: St. Jerome Publishing.
- Vehkalahti, Kimmo (2014). *Kyselytutkimuksen mittarit ja menetelmät*. Finn Lectura.

Internet sivustot

- <https://mianmonologi.wordpress.com/tag/puolistrukturoitu-kysely/> (haettu 3.1.2021)
- <http://www.consilium.europa.eu/> (haettu 15.1.2021)
- <https://vnk.fi/eu/toimielimet> (haettu 15.1.2021)
- http://curia.europa.eu/jcms/jcms/Jo2_10742 (haettu 15.1.2021)
- <https://www.cdt.europa.eu/fi/kaannoskeskuksen-historia> (haettu 20.1.2021)
- https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/strategic-plan-2016-2020-dg-t_march2016_en.pdf(haettu 21.1.2021)
- <https://www.europarl.europa.eu/translation/fi/terminology/what-we-do> (haettu 3.2.2021)

http://publications.europa.eu/resource/ellar/e0770e72-afa1-4971-8824-6190512537dc.0012.02/DOC_1 (haettu 3.2.2021)

<https://www.europarl.europa.eu/translation/fi/translation-at-the-european-parliament/technology-to-support-translation> (haettu 17.2.2021)

<https://www.europarl.europa.eu/about-parliament/fi/organisation-and-rules/multilingualism> (haettu 17.2.2021)

<https://www.information-age.com/how-it-helps-the-european-commission-work-in-23-languages-123456823/> (haettu 20.2.2021)

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/PDF/?uri=CELEX:12012E/TXT&from=FI> (haettu 1.3.2021)

<https://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CONSLEG:1958R0001:20130701:FI:PDF> (haettu 1.3.2021)

<https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/e0770e72-afa1-4971-8824-6190512537dc> (haettu 13.3.2021)

<https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/4dd2388f-db28-4629-abe4-26f2d4376cd9/language-fi> (haettu 10.4.2021)

Résumé en français

Le sujet de cette étude est la traduction dans une organisation internationale et multilingue, plus précisément dans la Commission européenne et le Conseil de l'Union européenne. Dans la partie théorique de l'étude on explique quels sont les institutions et organes principaux de l'Union européenne, on examine en gros la structure et le fonctionnement de l'UE et on décrit comment l'Union est devenue une des plus grandes organisations multinationales du monde en fonction de sa population et de son économie. Ce sujet implique qu'on explique d'abord pourquoi on traduit, qu'est-ce qu'on traduit et qu'est-ce que le travail entraîne. L'étude examine donc les différents types de textes produits dans l'Union européenne, lesquels doivent être traduits et pourquoi, et quels sont les problèmes spécifiques d'un tel processus de traduction multilingue. De plus, le travail vise à montrer quel type de travail est celui de traduction à l'UE, ainsi que quelles compétences particulières le travail de traducteur exige et quels outils ont été développés pour surmonter les problèmes de traduction.

La question la plus importante que le sujet implique est de savoir pourquoi on traduit autant dans l'UE de sorte que l'UE est devenue une telle machinerie de traduction. Conformément à ses traités, l'Union européenne respecte la richesse de sa diversité culturelle et linguistique ainsi que l'égalité des États membres et leur identité nationale. Elle contribue à la solidarité et au respect mutuel entre ses peuples. Les langues sont une partie essentielle du patrimoine culturel qu'on promet de respecter dans les traités. Selon la deuxième partie du traité sur le fonctionnement de l'Union européenne les citoyens de l'Union ont le droit de s'adresser aux institutions et aux organes de l'Union dans l'une des langues des traités et de recevoir une réponse dans la même langue. En outre, selon Article 24.4 du Traité sur le fonctionnement de l'Union européenne tout citoyen de l'Union peut écrire à toute institution ou organe de l'Union dans une des langues visées dans l'article final du traité sur l'Union européenne et recevoir une réponse rédigée dans la même langue.

Le multilinguisme est donc un principe clé de l'UE depuis sa création. L'égalité des langues et leur rôle dans les relations avec les institutions de l'UE furent inscrits déjà dans le premier règlement de l'UE en 1958. Le multilinguisme résultant des obligations imposées aux États membres et aux

institutions de l'UE par les traités sur lesquels l'UE est fondée signifie que la production de traductions est une tâche fondamentale pour l'UE.

Aujourd'hui, l'UE compte 24 langues officielles, et comme ce sont toutes des langues officielles, l'UE fonctionne en principe dans toutes ces langues. Cela signifie que tous les documents importants doivent être traduits dans toutes les langues officielles et cela nécessite un énorme mécanisme. L'UE a été qualifiée de plus grande organisation de traduction au monde (Wagner et al. 2012, 14). Les services de traduction des institutions de l'UE sont les plus importants au monde en termes de taille, de nombre de langues et de sujets couverts. Les traducteurs sont l'équipe de base qui permet à l'organisation de fonctionner selon ses traités. Souvent on ne pense pas à quel point les traducteurs sont nécessaires dans la vie de tous les jours : les livres, les magazines et les émissions de télévision ne se traduisent pas tout seul, sans expertise linguistique. En ce qui concerne l'Union européenne, ceci est particulièrement le cas.

On peut poser la question de savoir pourquoi tellement de langues officielles. Pourquoi pas deux ou trois ou cinq langues comme dans d'autres organisations internationales ? La réponse est dans le concept de l'union, qui implique une plus profonde intégration entre les membres qu'une coopération intergouvernementale des organisations comme les Nations Unies ou l'OTAN ou Conseil de l'Europe. L'ambition de l'UE est d'être une union des citoyens. Les institutions de l'UE produisent quotidiennement de la législation qui est souvent directement applicable aux citoyens et aux sociétés dans les États membres. Cela signifie que tels textes doivent être disponibles dans toutes les langues des États membres. Les traducteurs sont donc le noyau dur pour rendre possible le fonctionnement d'une telle organisation.

L'autre question importante que le sujet de cette étude implique est qu'est-ce qu'on traduit dans l'UE. Le fait que l'UE produit un vaste corpus législatif qui affecte directement la vie des citoyens de tous les États membres et s'applique à eux et les lie, veut dire qu'il doit être disponible dans les langues officielles que les citoyens parlent. Cela est requis par l'égalité devant la loi, et c'est cette égalité qui exige également que les actes juridiques de l'Union européenne correspondent exactement les uns aux autres dans les versions linguistiques. L'UE a non seulement une obligation légale, mais aussi une nécessité démocratique de présenter sa législation à ses citoyens dans leur propre langue, garantissant ainsi l'égalité des citoyens devant la loi.

Cependant, la législation n'est que la pointe de l'iceberg du travail de traduction. Chaque acte publié est le résultat de longs préparatifs, discussions et négociations. Et l'Union n'existe pas seulement pour

produire et préparer la législation. Le traité sur le fonctionnement de l'Union européenne dispose que tout citoyen de l'Union et toute personne physique ou morale résidant ou ayant son siège statutaire dans un État membre a le droit d'accès aux documents des institutions, offices et organismes de l'Union, dans sa propre langue, quel que soit le support du document. Cela implique une énorme tâche aux traducteurs.

Cette étude examine donc la traduction et les technologies de traduction dans les unités de traduction finlandaises de la Commission et du Conseil de l'UE. L'objectif de cette étude est de savoir à quoi ressemble le travail de traduction dans ces institutions européennes et quelles sont ses spécificités. Alors que j'étudiais les activités de traduction d'une organisation de textes aussi vaste et diversifiée, je me suis posé la question de savoir comment les traducteurs de l'UE font face à un matériel et à une charge de travail aussi multidimensionnels. J'ai compris que ce ne serait pas possible sans utiliser des outils de traduction. L'émergence et le développement de la technologie de la traduction ont été la bouée de sauvetage de tout traducteur dans le domaine. Par conséquent, cette étude décrit les outils et méthodes technologiques qu'on utilise à l'UE en traduction. On examine l'évolution de la technologie de traduction utilisée au fil des ans et les outils que les traducteurs de l'UE utilisent actuellement. La question de recherche est quel type de traduction et de technologie de traduction existe-t-il à la Commission et au Conseil de l'UE ? Par technologie de traduction, j'entends dans l'étude les traducteurs automatiques ainsi que diverses aides à la traduction et outils que les traducteurs utilisent uniquement pour la traduction. Cela n'inclut pas les divers programmes de traitement de texte ou les courriels, bien que leur développement ait été d'une grande aide pour les traducteurs dans leur travail.

Dans le cadre de l'étude, une série de questions a été posée aux traducteurs finnois qui travaillent à la Commission et au Conseil. La plateforme *Google forms* a été utilisée pour envoyer les questions et recevoir des réponses. La série de questions comprenait 14 questions, sept questions sur le travail de traduction et sept questions sur les outils technologiques d'aide à la traduction, tels que les outils terminologiques, les mémoires de traduction et la traduction automatique.

La méthode de recherche utilisée dans ce travail est la recherche qualitative qui est un type de recherche en sciences sociales qui recueille des données non numériques, par opposition à la recherche quantitative²⁷. Le but de la recherche qualitative est de collecter et d'examiner des données sur divers phénomènes sociaux, sur les activités, les opinions, les valeurs et les attitudes des personnes

²⁷ <https://www.greelane.com/fr/science-technologie-mathematiques/sciences-sociales/qualitative-research-methods-3026555/>

(Pitkäranta 2014, 74). Ce type de recherche est utilisé souvent par des spécialistes des sciences sociales car il permet aux chercheurs d'étudier les significations que les gens attribuent à leur comportement, leurs actions et leurs interactions. Le matériel dans la recherche qualitative est recueilli avec des entretiens et des questionnaires. Le questionnaire contient des questions ouvertes auxquelles les répondants sont libres de dire ce qu'ils veulent et ne doivent pas choisir parmi une liste de réponses prédéterminées.

Afin d'obtenir des réponses aux questions de recherche, un questionnaire a donc été envoyé aux traducteurs finlandais travaillant à la Commission et au Conseil de l'Union européenne, et une partie de l'étude consiste en l'analyse des réponses du questionnaire. Les traducteurs de la Commission et du Conseil ont répondu anonymement au questionnaire. Les répondants devaient décrire, entre autres, leurs propres expériences en tant que traducteur/traductrice dans l'UE, comment ils ont fini par travailler dans l'UE et comment sont les outils d'aide de traduction techniques qu'ils utilisent en ce moment. Le questionnaire a été mené durant le printemps et l'été 2021 et les traducteurs y ont volontairement répondu.

Les questions posées dans le questionnaire étaient les suivantes :

1. Depuis combien de temps travaillez-vous comme traducteur/traductrice dans l'UE ?
2. Comment avez-vous fini par travailler comme traducteur/traductrice dans l'UE ?
3. Avez-vous une éducation en traduction ? Si ce n'est pas le cas, veuillez nous dire quelle éducation vous avez.
4. Décrivez brièvement le travail de traducteur dans l'UE ? Selon vous, qu'est-ce qui est le mieux dans ce travail ?
5. Selon vous, quelles sont les qualités requises d'un traducteur de l'UE ? Pourquoi ?
6. Avez-vous rencontré des problèmes dans votre travail ? (Par exemple des problèmes avec la technologie)
7. Y a-t-il de l'éducation disponible pour les traducteurs dans votre unité ? Quel type ?
8. Utilisez-vous des outils d'aide de traduction techniques dans votre travail ? Quels ? (Par exemple outils terminologiques, mémoires de traduction, traduction automatique)
9. Les outils d'aide de traduction améliorent-ils la qualité des traductions ?
10. Pourquoi pensez-vous qu'il y a eu un besoin des outils d'aide de traduction ?
11. Avez-vous reçu une éducation à l'utilisation des outils d'aide de traduction ? Quel type ?
12. Seriez-vous capable de faire votre travail sans les outils d'aide de traduction ?
13. Comment voyez-vous le développement des outils d'aide de traduction dans le futur ?

14. Pensez-vous que les outils d'aide de traduction pourraient complètement remplacer la traduction humaine ?

Les réponses données au questionnaire étaient par des traducteurs expérimentés avec plus de 20 ans d'expérience ainsi que par des traducteurs plus récents avec seulement quelques années d'expérience. Sur les douze répondants, sept travaillent comme traducteurs à l'UE à peu près depuis l'adhésion de la Finlande à l'UE en 1995 et trois seulement depuis trois ans ou moins, et les deux autres depuis 15 à 20 ans. Trois des répondants avaient été stagiaires, *Blue Book* ou autre, avant de participer au concours de traduction. Malgré les différences dans les années de travail, les réponses des traducteurs étaient très centrées sur les mêmes choses, avec, en général, des commentaires positifs sur leur travail. Les réponses ne montraient pas une différence claire entre les réponses des traducteurs qui avaient travaillé à l'UE plus longtemps et les réponses des ceux qui avaient travaillé moins de temps. Tous les répondants avaient une formation en traduction ou avaient obtenu une maîtrise dans une spécialité linguistique. Un répondant possédait également un diplôme en technologie de l'information et informatique en anglais. Un autre répondant avait une mineure en sciences de l'information.

Les réponses reçues étaient très diverses et utiles malgré le relativement petit nombre de répondants. Elles ont montré que la communauté de travail des services de traduction de la Commission et du Conseil est très importante pour les traducteurs. Bien que les traducteurs soient en grande partie des travailleurs indépendants – il se passe rarement qu'on traduit des textes dans des groupes – ils sont là l'un pour l'autre et ne sont jamais seuls avec leurs travaux. La liste longue des meilleurs aspects dans leur travail nous montre qu'ils le trouvent très agréable. Les meilleurs aspects sont entre autres une large sélection de sujets, un travail stimulant qui motive, de bons intérêts, des sujets intéressants, un travail significatif et la possibilité de se développer. Dans leurs réponses, plusieurs traducteurs ont souligné que même si les textes et les sujets à traduire sont parfois très difficiles, c'est satisfaisant de pouvoir trouver une solution à un problème de traduction. Ils consultent souvent l'un ou l'autre pour trouver la meilleure solution possible.

En effet, plusieurs répondants ont exprimé leur satisfaction de pouvoir travailler dans peut-être le meilleur environnement de travail qu'un traducteur puisse avoir. Les avantages de travail sont considérables, le travail est exigeant mais intéressant, la communauté de travail est bien éduquée, inspirante et intelligente, et le traducteur se sent travailler au milieu et au centre des choses et de l'Europe et en marge du temps, construisant et renforçant une Europe commune. Il est de notoriété publique que les salaires offerts par l'UE sont bons et les avantages des vacances assez équitables.

Bien qu'il y ait eu beaucoup de réponses positives, cette profession a des inconvénients. Un répondant a dit qu'en raison des délais serrés, le résultat des travaux n'est pas toujours aussi bon que l'on pourrait l'espérer. De plus, les pressions de travail, la complexité des sujets et des textes et la transition d'un type de texte à un autre sont parfois remises en question. Par exemple traduire la législation nécessite de bonnes connaissances juridiques, de la précision et du respect exact des normes de l'UE, tandis qu'un style de texte différent nécessite une manière plus libre et plus créative de traduire et la transition d'un style à un autre n'est pas facile. Les principales plaintes concernaient la quantité de travail et les délais serrés. C'est pourquoi, selon les réponses, le travail de traduction est parfois considéré comme inachevé.

Le concours de l'EPSO (*European Personnel Selection Office*) pour les traducteurs a été le début du chemin pour tous qui ont répondu à mon questionnaire. EPSO est un organisme de recrutement commun pour la majorité des institutions et agences européennes. Les traducteurs de l'UE sont donc recrutés par le biais d'un concours ouvert organisé par EPSO, qui se déroule toujours de temps en temps langue par langue dans les langues officielles de l'UE (Wagner et al. 2012). En fonction de ses tendances et de sa formation, le candidat peut être intéressé de la poste de traducteur, d'interprète, d'examineur, de réviseur ou de juriste-linguiste.

De nombreuses qualités sont requises d'un traducteur de l'UE pour pouvoir travailler dans une grande organisation. Entre autres aspects, ils doivent avoir une bonne culture générale et la capacité de comprendre des ensembles complexes ainsi qu'une large variété d'expressions dans leur propre langue maternelle, car l'UE traite de nombreux sujets pour lesquels il n'existe pas nécessairement de concept établi en finnois. Une bonne endurance au stress est également requise, car ils n'ont pas toujours le temps de parfaire ses propres traductions en raison de l'urgence ; de plus sont requises de l'intelligence, de la curiosité, de la flexibilité et de la persévérance. Le constant désir d'apprendre des nouvelles choses est aussi important.

Les traducteurs utilisent une variété d'outils de traduction et d'autres aides techniques pour les aider à faire leur travail plus rapidement, sans erreur humaine. Dans leur travail, ils utilisent des mémoires de traduction et des bases de données terminologiques, qui sont constamment améliorées pour mieux répondre aux exigences des services de traduction. Les nouveaux outils amélioreront également la qualité du travail des traducteurs, bien que, selon plusieurs réponses reçues, ils améliorent surtout la productivité des traducteurs. La technologie peut être utilisée pour effectuer des tâches de routine et fournir une meilleure vue d'ensemble des tâches complexes. Cela permet également l'interaction

sociale et le partage d'informations plus largement, de sorte que tous les traducteurs connaissent, par exemple, les objectifs et la terminologie. (Risku 2003).

Aujourd'hui, le flux de travail des unités de traduction est contrôlé par des applications informatiques. À l'aide d'applications les demandes de traduction sont prétraitées et livrées aux unités linguistiques concernées, et les traductions sont livrées aux clients. Les applications sont également utilisées pour diviser le travail en unités linguistiques et pour traduire et éditer des textes. La technologie, basée sur des outils de traduction assistée par ordinateur, garantit la haute qualité des produits et services finaux et l'utilisation efficace des ressources en profitant des traductions précédentes (Tucker 2003, 77).

Les traducteurs utilisent des différents outils d'aide à la traduction : des outils terminologiques, des mémoires de traduction et la traduction automatique. Les nombreux outils de traduction assistée par ordinateur et de terminologie utilisés dans les services linguistiques sont le résultat d'une coopération interinstitutionnelle. Les plus importants sont IATE, Euramis, Elise et EUR-lex.

Pour les outils terminologiques IATE, ou *Interactive Terminology for Europe*, est une base de données terminologique commune des institutions, organes et agences de l'UE contenant 8,1 millions termes actuellement et environ un demi-million d'abréviations dans toutes les langues officielles de l'UE.²⁸ Les termes y sont récupérés soit directement, soit via une fonction supplémentaire intégrée à l'outil de traduction. IATE extrait les données dans des bases de données terminologiques spécifiques à un sujet et/ou à un document utilisé dans les outils de traduction.

Pour les mémoires de traduction on utilise Euramis, une mémoire centrale. Euramis est le système européen d'information multilingue avancé et une base de données commune de mémoires de traduction pour toutes les institutions de l'UE. Il combine les bases de données terminologiques, la traduction assistée par ordinateur et la traduction automatique. Toutes les traductions des institutions sont stockées en segmentation dans le système d'information Euramis et peuvent être recherchées par le traducteur. Euramis permet au traducteur d'utiliser plus facilement la base de données terminologique IATE et facilite la recherche de correspondances ou de quasi-correspondances (?).

La base de données Elise, ou *European Institutions Linguistic Information Storage and Exchange*, a été développée pour la communication et le partage d'informations. Il permet à toute personne travaillant sur une traduction particulière de pouvoir partager des informations relatives à la traduction lorsqu'elles passent d'une institution à l'autre.

²⁸ <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/00e51a8e-9c50-11e6-868c-01aa75ed71a1/language-en>

EUR-Lex est une base de données juridiques couvrant l'ensemble du droit de l'UE et la jurisprudence de la Cour de Justice de l'Union européenne. Il s'agit de la source officielle et la plus complète des documents juridiques de l'UE et est aussi disponible dans les 24 langues officielles.

La traduction automatique consiste à produire une traduction entièrement sur ordinateur. Les programmes de traduction automatique utilisés dans l'UE sont MT @ EC, SDL Studio et eTranslation. En plus du traducteur automatique, SDL Studio comprend également divers outils de contrôle de qualité intégrés. Le système de traduction automatique MT @ EC, développé depuis 2010 par la direction générale de la traduction de la Commission européenne, a été fourni aux traducteurs du service de traduction des institutions de l'UE. Il vise à aider les administrations publiques européennes et nationales à échanger des informations au-delà des frontières linguistiques dans l'UE. MT @ EC est en train d'être remplacé ou a été remplacé par eTranslation depuis 2017.

Les traducteurs sont confrontés à des problèmes presque tous les jours. Un problème difficile à vaincre est que les textes envoyés pour traduction sont souvent rédigés par une personne qui ne maîtrise pas parfaitement la langue du texte. Pour s'attaquer à ce problème beaucoup d'efforts ont été faits et systèmes développés pendant longtemps parmi les institutions avec, en général, de bons résultats. Quelques répondants ont également dit que certains textes ont été laissés intentionnellement flous ou que les textes ne sont pas clairs parce qu'ils sont le résultat d'une tournure politique. Selon les répondants, la raison de l'inégalité ou de l'inexactitude du texte peut également être que le texte ou ses différentes parties ont été rédigés par un groupe plus large de personnes. Avec l'anglais comme langue d'origine la plus courante aujourd'hui, contrairement à certains répondants lorsqu'ils ont commencé à travailler dans l'UE dans les années 1990, lorsque le français était beaucoup plus utilisé, il est parfois difficile de comprendre le texte ou d'être sûr de l'intention de l'auteur. Après tout, il est bien connu que le français est une langue source beaucoup plus fiable que l'anglais en raison de sa grammaire plus compliquée.

Les traducteurs peuvent aussi avoir des problèmes avec la technologie. Bien qu'ils obtiennent assez rapidement l'aide des techniciens informatiques, des problèmes techniques peuvent soudainement survenir causant des difficultés. Avec le développement des outils et des systèmes techniques, les traducteurs doivent souvent apprendre assez rapidement l'utilisation d'un nouveau système. Plusieurs répondants se sont dits satisfaits de l'abondance de toutes sortes de formation, y compris la formation linguistique. Cependant, plusieurs répondants ont déclaré que l'offre de formation linguistique avait diminué et se limitait désormais largement aux langues utilisées dans les villes des institutions de

l'Union. Souvent, cependant, le problème n'est pas un manque d'offre de formation, mais un manque de temps : en raison du rythme de travail intense, il n'y a pas de temps pour suivre des cours.

La réponse à la question de savoir si les outils d'aide de traduction améliorent la qualité des traductions a généralement été affirmative. Cependant un répondant a donné une réponse assez détaillée. Le répondant pense également que la réponse est affirmative dans les grandes lignes, mais la traduction basée sur des segments avec un programme de mémoire de traduction peut réduire la cohérence du paragraphe, d'une partie du texte et du texte dans son ensemble. Malgré le formatage correct, un traducteur automatique peut produire des erreurs assez grandes dans le texte : le sens est déformé, des parties du texte sont omises, les termes sont incorrects, la cohérence du texte fait défaut, la formulation n'est pas idiomatique. Selon le répondant, la traduction professionnelle s'oriente de plus en plus vers la traduction d'extraits de texte, c'est-à-dire d'éléments individuels, de segments et d'autres parties du texte, plutôt que de textes entiers. Dans ce cas, le contexte de l'ensemble du texte peut être dépassé ou ignoré. Cependant cette personne, comme les autres, ne pourrait pas travailler sans les outils d'aide de traduction.

La technologie évolue constamment rendant par exemple les traductions automatiques meilleures et plus courantes. Les traducteurs automatiques sont déjà capables de produire d'assez bonnes traductions, mais ils font encore de graves erreurs qui nécessitent les compétences d'édition des traducteurs. Quelques répondants ont souligné que toutes les aides techniques sont finalement basées sur des traductions préalablement faites et vérifiées par l'homme. Dans les textes avec beaucoup de répétitions, la qualité des traductions automatiques se développe certainement en premier, mais dans les textes plus libres et plus abstraits, beaucoup de problèmes et d'erreurs surviennent. Il reste encore un long chemin à parcourir avant que la machine puisse produire par elle-même un texte clair et prêt à l'emploi. Selon un traducteur, les éléments possibles du développement de traducteurs automatiques pourraient être au moins des systèmes de traduction automatique interactifs et des traducteurs personnalisés adaptés à différentes spécialités. En outre, l'intégration en temps réel avec des bases de données terminologiques et des mémoires de traduction des cibles potentielles de développement. Cependant, selon un répondant, une évolution plus significative est la création d'un environnement de travail intégré pour les traducteurs, c'est-à-dire un environnement dans lequel tous les outils d'aides (mémoires de traduction, traducteurs automatiques etc.) sont dans un seul système. Pour le moment ils sont largement séparés.

Les réponses reçues les plus intéressantes, à mon avis, étaient celles à la question où on demandait aux traducteurs si les outils d'aides de traduction pourraient complètement remplacer le travail

humain ? La plupart des réponses était « non ». Les traducteurs automatiques sont un bon outil, mais il n'est pas probable qu'ils puissent remplacer complètement le travail humain. Ils peuvent déjà traduire certains textes de routine, mais un texte plus complexe ne pourrait être traduit que par un humain. La qualité des traductions produites par un traducteur automatique dépend du type de texte, et les traducteurs automatiques trébuchent encore parfois sur des choses simples. Une machine ne comprend pas les longues phrases difficiles et les différentes nuances. En ce qui concerne la langue finnoise, les phrases particulièrement longues, les constructions participiales et les structures de phrases complexes créent des problèmes pour la machine de traduction.

En outre, un problème malheureusement souvent rencontré dans l'UE est, selon les réponses, que le texte produit par un humain dans les institutions n'est pas parfait de toute façon et cela peut déjà causer des problèmes au traducteur automatique. Selon les traducteurs, une machine ne peut jamais complètement remplacer une personne dans tous les travaux de traduction mais avec certains documents cela pourrait être le cas. De plus, la traduction de la législation de l'UE nécessite une réflexion humaine. Parfois, un traducteur automatique peut produire une bonne traduction qui est grammaticalement correcte, mais sa signification n'est pas la même que dans le texte original.

Sur la base des réponses à l'enquête, le travail de traduction et les outils de traduction ont considérablement développés au cours des années et ont contribué à améliorer le travail des traducteurs dans l'UE. Néanmoins, il y a toujours un besoin de développement et une des propositions de développement est de créer un environnement de travail intégré pour le traducteur, c'est-à-dire de développer un système qui inclut tous les outils techniques du traducteur. Un tel système pourrait apporter encore plus d'allègement et d'efficacité au travail des traducteurs.